

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๙๙ ตอนที่ ๑๙๘๑ – ๑๙๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๙๘๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๔

ถ. แต่ข้อเท็จจริง เวทนาที่เกิดกับปฏิสนธิจิตก็ต้องดับพร้อมกับปฏิสนธิจิต

ส. แน่นนอน แต่ที่พูดในพระสูตรนี้หมายความว่าถึงในช่วงหนึ่งของชาติหนึ่งว่า เวทนาไหนจะเกิดก่อนเวทนาไหน และเวทนาประเภทไหนจะดับทีหลัง

ถ. คล้ายกับท่านจะพูดว่า คนเราเกิดมายังหนุ่มยังสาวอยู่ อะไร ๆ ก็ กระชุ่มกระชวย รู้สึกว่าไม่แก่ แต่เมื่อแก่แล้ว อะไร ๆ ก็รู้สึกจะหายไป อย่างหูเคย ได้ยินถนัดชัดเจนนึกจะไม่ว่างจะได้ยิน ตาเคยเห็นถนัดชัดเจนนึกจะไม่ว่างจะเห็น อะไรทำนองนี้ ก็เป็นอันว่าเกิดทีหลังแต่ดับก่อน คือ ดับก่อนจิตจะเกิด ใช่ไหม

ส. เป็นการแสดงประกอบกันทั้งพระอภิธรรมและพระสูตร แสดงให้เห็นว่า ถ้าโดยนัยของพระอภิธรรมแล้ว เวทนาเจตสิกเกิดกับจิต ดับพร้อมจิต แต่โดยนัยของ พระสูตรจะแสดงให้เห็นช่วงชีวิตว่า แท้ที่จริงแล้วไม่มีใคร ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน มีแต่เวทนา ความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งเกิดมาก็จะค่อย ๆ เริ่มเจริญขึ้น เพิ่มขึ้น มากขึ้น และเสื่อมลง จนกระทั่งดับเมื่อไรก็ชื่อว่าสัตว์ตายเมื่อนั้น และแสดงให้เห็นว่า ในบรรดาเวทนาที่เป็นไปทางทวาร ๕ กับเวทนาที่ไม่ใช่ทางทวาร ๕ นั้น เวทนาใดเกิด ก่อน แต่ดับทีหลัง ไม่ใช่ยังไม่ดับและไปดับเอาตอนจุติ

ถ. พูดถึงเวทนา ๓ ที่มีสุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา คนเรามักจะ ติดในสุขเวทนา ทำอะไรก็เอาสุขเป็นที่ตั้ง ไม่ทราบว่ามีทางใดที่จะละเลิกลงได้บ้าง

ส. ต้องฟังพระธรรมและเห็นว่าเวทนานั้นสั้นมาก เพียงชั่วขณะจิตเดียว ทุกอย่างที่เป็นสภาพธรรมที่มีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏที่เป็นกามาวจรธรรมสั้นที่สุด เพียงเกิดและดับ เพราะฉะนั้น สิ่งที่คุณเหมือนมี แท้ที่จริงหมดแล้ว สิ่งที่มีก็กลับไม่มี ไม่มีอะไรเหลืออีกจริง ๆ

ถ. ข้อความที่ว่า เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ความยินดีในกัมมการหารได้แล้วก็เป็นการกำหนดรู้ความยินดีในเบญจกามคุณ ๕ และเมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ความยินดีในเบญจกามคุณ ๕ ได้แล้ว สังโยชนที่ชักนำอริยสาวกมาสู่โลกนี้แล้วก็ไม่มีอีกแล้ว เรียนถามท่านอาจารย์ว่า ที่ท่านบอกว่า กำหนดรู้ความยินดีในเบญจกามคุณ ๕ หมายถึงละได้แล้ว หรือเพียงกำหนดรู้เท่านั้น

สุ. ก่อนจะละก็ต้องรู้

ถ. หมายถึงทั้งกำหนดรู้และก็จะได้แล้ว ใช่ไหม จึงไม่มีสังโยชนที่ชักนำให้ท่านกลับมาสู่โลกนี้

สุ. ใช่

ถ. ได้ยินบ่อย ๆ ที่กล่าวว่า ตามนัยพระอภิธรรม กับนัยตามพระสูตร และก็ต่างกัน ผมฟังแล้วไม่ค่อยเข้าใจ ทำไมต้องต่างกัน

สุ. ที่จริงประกอบกัน ไม่ใช่ต่างกัน ต่างกันไม่ได้เลย แต่ประกอบกัน

ถ. ผมได้ยินเหมือนกับว่า ตามนัยของพระอภิธรรมแล้ว เกิดพร้อมกันดับพร้อมกัน แต่นัยของพระสูตรนั้น มีการเกิดก่อน ...

สุ. ความหมายที่ว่า เกิดก่อนดับทีหลัง หมายถึงบรรดาเวทนาซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ เวทนาที่เป็นไปทางทวาร ๕ และเวทนาที่ไม่เป็นไปทางทวาร ๕ เวทนาที่ไม่ได้เป็นไปทางทวาร ๕ เกิดก่อน และเกิดดับ ๆ ไป แต่ท้ายที่สุดดับทีหลัง หมายความว่า เมื่อจะจากโลกนี้ไป ขณะที่จิตจิตเกิด ไม่ใช่ขณะที่จักขุวิญญาณเกิด ไม่ใช่ขณะที่โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณเกิด เพราะฉะนั้น จึงแสดงว่า เวทนาที่ไม่ใช่ทางทวาร ๕ ดับทีหลัง

ถ. เข้าใจ เพราะฉะนั้น ตามนัยของพระอภิธรรมก็เกิดพร้อมกันดับพร้อมกันก็ไม่ถูก

สุ. นัยของพระสูตร ผู้นั้นต้องเข้าใจพระอภิธรรมดี ถ้าไม่เข้าใจพระอภิธรรมจะไม่เข้าใจพระสูตรเลย หรืออาจจะเข้าใจผิด แต่เวลาที่เข้าใจพระอภิธรรมแล้ว พระสูตรจะประกอบพระอภิธรรม ซึ่งจะทำให้เห็นว่า ในสังสารวัฏฏ์เริ่มอย่างไรใน

ชาติหนึ่ง คือ ปฏิสนธิจิตเกิด ขณะนั้นเป็นเวทนาซึ่งไม่ใช่เป็นไปทางทวาร ๕ นั้นตอนหนึ่ง และระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ได้หมายความว่าปฏิสนธิจิตไม่ได้ดับเลย ปฏิสนธิจิตต้องดับ ผู้ที่เข้าใจธรรมแล้วต้องรู้ว่า สภาพธรรมทุกอย่างเกิดดับ เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตเกิดแล้วดับทันที

ถ. ตรงนั้นเข้าใจ

ส. เมื่อเข้าใจแล้ว หลังจากนั้นต่อมา เว้นช่วงยาว แล้วแต่ว่าจักขุวิญญาณ จะเกิด หรือโสตวิญญาณจะเกิด ฆานวิญญาณจะเกิด ชิวหาวิญญาณจะเกิด ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน แม้ในวันนี้ แสดงให้เห็นว่า เวทนาเกิดกับจิตแต่ละขณะ แต่ถ้าเป็นไปทางทวาร ๕ ก็จัดเป็นประเภทหนึ่ง และถ้าไม่เป็นไปทางทวาร ๕ ก็เป็นอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจะดับทีหลัง เมื่อเข้าใจแล้วจะพูดอย่างสั้นก็ย่อมได้

ถ. สรุปถ้าเข้าใจแล้วจะมองเห็นว่า ทุกอย่างเหมือนกัน

ส. จะเข้าใจความหมายที่มีอยู่ในข้อความนั้น

ถ. เรื่องเวทนาเป็นเรื่องยากมาก สำหรับผมเองการระลึกไว้ในสภาพธรรม เกี่ยวกับเวทนา จะพูดว่าไม่เคยเกิดเลยก็ได้ ทั้ง ๆ ที่เวทนาเจตสิกเป็นปรมัตถธรรม ๑ ในปรมัตถธรรม ๔ เป็นเจตสิกซึ่งเกิดกับจิตทุกดวง มีอยู่ตลอดเวลา และเป็นหนึ่งในสี่ของสติปัฏฐาน คือ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน และอ่านในหนังสืออาจารย์พบว่า ถ้ายังไม่ระลึกถึงสภาพธรรมที่เป็นเวทนา ไม่มีทางรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ก็สะกิดใจว่า ทำอย่างไรจะรู้เวทนาบ้าง ซึ่งอาจารย์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเวทนาว่า เมื่อเวทนาเกิดขึ้น ถ้าระลึกต้องรู้ว่าเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง คือ เป็นนามธรรม

เมื่อที่อาจารย์ได้ยกตัวอย่างว่า ระลึกที่แข็ง เมื่อระลึกที่แข็งแล้วจะมีเวทนาเกิดขึ้น ในขณะที่นั้นถ้าเป็นแข็งหรืออ่อนเกินไปอาจจะไม่สบาย แต่ถ้าพอดีมีความสบาย ก็เกิดสุขเวทนา ถ้าแข็งเกินไปอาจจะเกิดทุกขเวทนาได้ ซึ่งก็เป็นเวทนาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอยู่ตลอด แต่แม้กระนั้นเวทณาก็ยังไม่เคยเกิดเลย ผมเข้าใจว่าคงยังฟังไม่พอ

ส. ขออนุโมทนา นี่คือการอบรมเจริญสติปัฏฐาน อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ เพราะต้องเป็นผู้ที่รู้จักตนเองตามความเป็นจริง ไม่ใช่เป็นผู้รีบร้อนอยากจะทำ และก็อยากจะหมดกิเลส แต่ต้องเป็นผู้ที่ฟัง พิจารณา และรู้ตามความเป็นจริงว่า สติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมใด และยังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมใดบ้าง เพราะว่าส่วนใหญ่เวลาฟังพระธรรมทุกคนมีความเข้าใจขั้นปริยัติ แต่บางท่านก็ได้ สนทนาธรรมกันและถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่าจิตเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

โดยตำราตอบได้ กุศลจิตย่อมเป็นไปในทานบ้าง ในศีลบ้าง ในภาวนาบ้าง และในทานก็มีทั้งอามิสทาน วัตถุทาน อกัณฐทาน ธรรมทาน สำหรับศีลเป็นเรื่อง ทั้งกายวาจาที่เว้นไม่ควรกระทำทุจริต ควรกระทำสิ่งที่ดีงาม แต่แม้กระนั้นในขณะนี้ที่กำลังนั่งอยู่ ก็ยังมีผู้ที่ถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่า จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

เพียงคำถามสั้น ๆ อย่างนี้ จะตอบว่าอย่างไร ขณะนี้จะรู้ได้อย่างไรว่า จิตเป็น กุศลหรือเป็นอกุศล แสดงให้แล้วเห็นว่า ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะพูดเรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องเวทนา เรื่องความติดข้อง เรื่องโลภะต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่มีอยู่ แต่ก็ไม่สามารถรู้ได้ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด เช่น ถ้ารู้ว่าขณะใดที่จิตระลึกถึงประโยชน์สุขของบุคคลอื่นโดย ไม่มีความติดข้อง จะมีการกระทำทางกาย ทางวาจา ต่อบุคคลอื่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ เขา โดยไม่มีความยึดมั่น หรือไม่มีความผูกพันที่เป็นโลภะ ขณะนั้นจึงจะเป็นกุศล แม้แต่การให้ก็ยังต้องพิจารณาจิตว่า ในขณะนั้นให้ด้วยความผูกพัน หรือ ให้โดยไม่ติดข้อง ไม่ผูกพันเลย แต่ให้เพราะคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้รับ ก็ให้เห็น ได้ว่า ลักษณะของกุศลจิตจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร นี่โดยขั้นฟัง แต่เวลาที่จะรู้จัก ลักษณะของกุศลจิต หรือไม่ใช่กุศลจิต ต้องเป็นสติปัฏฐานที่ระลึก และรู้ลักษณะของ สภาพธรรมในขณะนั้นที่เป็นนามธรรมซึ่งไม่ใช่รูปธรรมเสียก่อน

เรื่องสภาพธรรมเป็นเรื่องที่รู้ยาก แม้แต่เวทนา อย่างที่หลายท่านก็กล่าวว่า ยังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของเวทนา และแม้แต่ข้อความตอนท้ายของมโนสัญญาเจตนาหาร ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ัตถนา
ทั้ง ๓ ได้แล้ว

ไม่น่าจะเป็นอย่างนี้เลย ใช่ไหม แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ตณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว ทุกคนมีตณหา แต่ถ้าไม่รู้ ก็เหมือนไม่มี

เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ตณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว

แสดงให้เห็นถึงการที่จะต้องรู้ยากแค่ไหน แม้แต่ในเรื่องของตณหา

สำหรับมโนสัญญาเจตนาหาร ข้อความใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรค อรรถกถาวิภังคสูตรที่ ๒** มีข้อความเรื่องสังขาร คือ

สังขารมีการปรุงแต่งเป็นลักษณะ ก็ในการจำแนกสังขารนั้น มีอธิบายดังนี้ คำว่า กายสังขารนี้ เป็นชื่อแห่งกายสัญญาเจตนา ๒๐ คือ ฝ่ายกามาวจรกุศลจิต ๘ ฝ่ายอกุศลจิต ๑๒ ที่เป็นไปด้วยอำนาจไหวทยาวาร

ทุกคนมีจิต และวันหนึ่ง ๆ ก็มีกุศลจิต อกุศลจิต และมีการไหวทยาวาร ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่มีทางรู้เลยว่าที่กายไวนั้นเพราะอกุศลจิตหรือกุศลจิต แต่ถ้ารู้ความหมายจะเห็นว่า ชีวิตประจำวันก็คือข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องการไหวทยาวาร กายสังขาร ซึ่งเป็นไปด้วยกามาวจรกุศลจิต ๘ หรืออกุศลจิต ๑๒ นั้นเอง

เป็นเรื่องจริง เป็นความจริง และพิสูจน์ได้ ถ้าสติระลึกในขณะที่มีการไหวทยาวาร บางท่านกำลังไหวทยาวารอยู่ ถ้าสติระลึกจะรู้ว่าเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล เป็นความต้องการ แม้แต่เพียงจะเอื้อมมือซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวัน จะมีการขยับมือเท้า ร่างกายส่วนต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และบางท่านอาจจะบริหารร่างกายเพื่อสุขภาพเป็นประจำ ในขณะนั้นก็มีการเคลื่อนไหวมือเท้า กายสังขารในขณะนั้นเป็นอกุศลจิต หรืออกุศลจิต ถ้าสติไม่เกิด ไม่มีการระลึก ก็ไม่เห็นโลภะ แต่ถ้ามีการระลึกจะรู้ได้เลยว่า ขณะนั้นจิตมีความต้องการรูปร่างนั้นจึงไหวไป

คำว่า วจีสังขารนี้ เป็นชื่อแห่งวจีสัญญาเจตนา ๒๐ เหมือนกัน ที่เป็นไปด้วยอำนาจการเปล่งวาจาในวจีทวาร

ชีวิตประจำวันทุกคนก็พูดหลายเรื่อง แล้วแต่ว่าในขณะนั้นพูดด้วยกุศลจิต หรืออกุศลจิต แม้แต่ที่กำลังพูดก็เป็นสภาพธรรม เป็นจิต เป็นเจตสิก เป็นรูป และสามารถรู้ได้ว่า พูดด้วยโลภะ หรือด้วยโทสะ หรือด้วยกุศลจิต ไม่ใช่ว่าจะไม่มีการเห็น ตัณหา แต่ขณะใดที่พูดสามารถรู้ได้เลยว่า พูดด้วยความพอใจเรื่องที่กำลังสนุกสนาน หรือพูดด้วยจิตที่ขุ่นเคืองไม่เบิกบาน ไม่แช่มชื่น ขณะนั้นเป็นโทสะ

สภาพธรรมมีเป็นประจำจริง ๆ แต่ก็ยากที่จะรู้ได้

คำว่า จิตตสังขารนี้ เป็นชื่อแห่งมโนสัญเจตนา ๒๙ คือ กุศลจิต ๑๗ และ อกุศลจิต ๑๒

คือ ทางใจ เพิ่มจากกามาวจรกุศล ๘ อีก ๙ ซึ่งได้แก่ รูปาวจรกุศล ๕ อรูปาวจรกุศล ๔ รวมเป็น ๑๗

เพราะฉะนั้น ขณะที่ไม่มีการไหวไปทางกายหรือทางวาจา ขณะนั้นใจไม่ได้หยุดนิ่ง มีสังขารธรรมที่จะปรุงแต่งให้เป็นกุศลหรืออกุศลอยู่ตลอดเวลา แม้แต่ความคิดนึก ขณะนั้นยังไม่ได้พูด แต่ก็คิดด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิต หรือยังไม่ได้เคลื่อนไหวเลย ขณะนั้นก็เป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิตได้ สำหรับผู้ที่ฉานจิตไม่เกิด เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า สภาพธรรมมีอยู่ แต่ว่ายากที่จะรู้ได้

สารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อรรถกถา วิกังคสูตรที่ ๒ มีข้อความว่า

สัจจะทั้ง ๒ ข้างต้น (คือ ทุกข์และทุกขสมุทัย) ชื่อว่าลึกซึ้ง เพราะเห็นได้ยาก

ทุกขสมุทัย คือ ตัณหา มีอยู่ตลอดเวลาที่ไม่สามารถเห็นได้ สิ่งนั้นไม่ใช่ว่าไม่มี สิ่งนั้นไม่ใช่ว่าไม่เกิด สิ่งนั้นเกิดขึ้นมีแต่ไม่เห็น เพราะว่าลึกซึ้งที่จะเห็น

สัจจะทั้ง ๒ ข้างท้าย (คือ นิโรธสัจจะ และนิโรธคามินีปฏิปทา) คืออมรรคสัจจะ) เห็นได้ยาก เพราะลึกซึ้ง

ไม่ใช่มีอยู่เป็นประจำให้เห็นเหมือนอย่างทุกข์และทุกขสมุทัย แต่ว่ายากที่จะเกิด เพราะเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก รู้ยาก ที่จะเข้าใจว่าหนทางใดเป็นสัมมามรรคจริง ๆ

เป็นมัชฌิมาปฏิปทาจริง ๆ คือ ทันทที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นไม่มีอภิขมาและโทมนัส ขณะนั้นไม่ใช่กลัวที่จะไม่ระลึกลักษณะของโลภะ

โลภะมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะใด ขณะนั้นเป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นหนทางสายกลาง ซึ่งขณะนั้นไม่ได้เป็นไปด้วยโทมนัสหรืออภิขมา

ก็เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก ลึกซึ้ง เห็นยาก

ข้อความในอรรถกถามีว่า

เพราะเห็นสภาวะลักษณะโดยอรรถที่ควรกล่าวได้ยาก (ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่) ย่อมเป็นไปในความไม่รู้ นั่น เพราะยึดถือคลาดเคลื่อนไปจากความจริง

แสดงให้เห็นว่า การรู้ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ มีหนทางเดียว คือ เมื่อรู้ว่าในขณะนี้ มีสภาพธรรมใดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นทันที

ผู้ฟัง ปัญหาที่มีผู้ถามท่านอาจารย์เมื่อสักครู่นี้ เป็นปัญหาที่เกิดมากทุกคนที่สนใจธรรมจริง ๆ จะเกิดความสับสนในเรื่องเหล่านี้มาก แต่มีสิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง คือ ส่วนมากเรามักจะศึกษาธรรมก่อนเพื่อให้รู้จักสภาวะธรรม ก็เหมือนเราจะเดินทาง ทางมีอยู่แล้ว แต่เราศึกษาทางโดยแผนที่ ตัวเรายังไม่ได้ลงไปเดินจริง ๆ เราจึงไม่รู้จักทุกซอกที่แท้จริงว่าเป็นอย่างไร ก็เลสมันนอนนิ่งอยู่ เลยไม่รู้ทุกซอกจริง ๆ ว่าอยู่ตรงไหน ทำไมพระพุทธองค์ตรัสเรื่องมรรคมีองค์ ๘ ขึ้นมา คือ เป็นทางสายกลาง ความจริงทางสายกลาง ถ้าคนไม่ได้ศึกษาธรรมจริง ๆ ไม่มีอยู่ในธรรมจริง ๆ ก็คงเพียงรู้สึกว่าเป็นทางสายกลางเท่านั้น แต่จริง ๆ เป็นอย่างไรคงไม่ทราบ ในเมื่อไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรรู้ว่า ปัญญาที่จะไปหาให้รู้แจ้งทางสายกลางนั้นก็หาไม่เจอ เป็นลูกโซ่ติดตามไปเช่นนั้น

ถ. เป็นไปได้ไหมว่า ไม่ได้ศึกษาอะไร ลงมือเดินเลย ทำเลย เหมือนท่านเมื่อกี้ที่พูดว่า การศึกษาจะวุ่นวายยุ่งยากสับสน เพราะต้องไปจำข้อธรรมอะไรมากมาย

ลงมือทำเลย เดินเลย เหมือนอย่างกับเดินทาง ไม่ต้องไปศึกษาแผนที่ ลงมือเดินเลย
จะเป็นไปได้ไหมที่ไม่รู้อะไรและปฏิบัติ

ส. เดินไปไหน

ถ. ไม่ทราบเหมือนกัน

ส. ไม่ทราบไม่ได้ เดินได้ แต่ไปไหน ทุกคนก็เดินได้ แต่เดินไปไหน ถ้ามี
คนถามว่าไปไหน บอกว่าไม่ทราบ ก็ยิ่งแย่

ถ. ลงมือเดินแล้วจะรู้เอง เห็นมีอยู่ ๒ ท่านเท่านั้นเอง คือ พระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าที่ไม่ต้องศึกษาจากใคร นอกนั้นต้องศึกษา
จะน้อยจะมากเท่านั้น ขอให้มีความเข้าใจ

ส. เฉพาะในชาติที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่ไม่ต้องศึกษา
จากใคร ไม่ได้หมายความว่าในอดีตอนันตชาติพระองค์ไม่ได้ทรงศึกษาจากคนอื่น
ต้องเป็นพหูสูต

๑๙๘๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๓๔

ถ. บอกให้ทำโดยที่ไม่รู้เรื่องอะไรเลย ก็ผิดตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว

ส. เพราะส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าการรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นปัญญา
สมาธิไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ สภาพธรรมอื่นก็ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรม
ได้ การรู้แจ้งสภาพธรรมต้องเป็นหน้าที่หรือเป็นกิจของปัญญาเจตสิก ขณะนี้
สภาพธรรมกำลังเกิดดับ ถ้าไม่ใช่ปัญญาที่เจริญอบรมแล้วประจักษ์ไม่ได้ อวิชชา
ไม่สามารถเห็นอริยสัจจธรรม เพราะว่าอวิชชาปกคลุมหุ้มห่อไม่ให้อริยสัจจธรรมปรากฏ
ซึ่งมีผู้เข้าใจว่า ท่านปฏิบัติเองโดยที่ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรม และมีความเข้าใจว่า
ท่านได้ประจักษ์ลักษณะสภาพธรรมด้วย

นี่เป็นสิ่งที่ทุกท่านควรจะต้องพิจารณา เนื่องจากการรู้แจ้งสภาพธรรมตาม
ความเป็นจริงไม่ใช่สิ่งที่ย่าง เพราะขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ ข้อสำคัญที่สุด
คือ ถ้ายังไม่ได้ศึกษา ยังไม่ได้ฟังให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ และยึดถือว่าเป็นเรามาตลอด
ไม่ใช่แต่เฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว เพราะฉะนั้น การที่จะไถ่ถอนความยึดมั่นที่เคย
เห็นว่า เป็นเราเห็น เราได้ยิน เราสุข เราทุกข์ ก็ต้องอาศัยความรู้ที่เกิดจากการฟัง
พระธรรมให้เข้าใจว่า ปัญญาที่เป็นการภาวนาที่จะต้องอบรมจากชาติหนึ่งไปอีก
ชาติหนึ่ง หรือจากขณะหนึ่งไปอีกขณะหนึ่ง จากวันหนึ่งไปอีกวันหนึ่ง เรื่อยไปใน
สังสารวัฏฏ์ ก็คือปัญญาที่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ว่า
เมื่อไม่ใช่ตัวตนแล้ว สภาพธรรมในขณะนี้คืออะไร

ในขั้นของการฟัง จะต้องเข้าใจ และเมื่อฟังแล้วก็รู้นั่นเป็นความเข้าใจขั้นฟัง
เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ไม่ได้ฟังเลย แต่คิดว่าได้เข้าใจธรรมแล้ว ได้รู้แจ้งธรรมแล้ว
ได้ประจักษ์ธรรมแล้ว ผู้นั้นก็ควรจะเฉลียวใจและพิจารณาว่า ถ้าไม่ศึกษาให้เข้าใจ

ธรรมก่อนแล้วไปปฏิบัติ หรือคิดว่าท่านสามารถปฏิบัติเองได้โดยไม่ต้องเข้าใจธรรม ปฏิบัติไปโดยไม่รู้ ไม่เข้าใจอะไรเลยก่อน ผลจะเป็นอย่างไร

ท่านอาจจะเข้าใจว่า ท่านได้ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมแล้ว แต่ขอให้ใคร่ครวญว่า ปฏิบัติอย่างไร ในเมื่อไม่รู้อะไรเลย ผลจะเป็นอย่างไรจากการที่ไม่รู้ และความรู้ที่ต้องการนั้น ท่านผู้นั้นอาจจะยังไม่เข้าใจว่าจะต้องเริ่มจากที่ไหน เพราะท่านเข้าใจว่า ท่านปฏิบัติแล้ว ประจักษ์แล้ว และท่านมาฟังก็เพื่อที่จะได้รู้คำที่ใช้เรียกสิ่งที่ท่านได้ประจักษ์

นี่เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาและรู้ตามความเป็นจริงว่า ปัญญาจริง ๆ นั้นคืออะไร ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมดเป็นการเตือนให้ผู้ฟังได้พิจารณาว่า ปัญญาที่ถูกต้อง ปัญญาที่แท้จริงนั้นรู้อะไร เช่น ข้อความใน **ปุตตมังสสูตร** ตอนท้ายของมโนสัจเจตนาหาร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัจเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นหนทางปฏิบัติที่ไม่รู้ตัณหา หนทางนั้นจะถูกหรือจะผิด ในเมื่อตัณหาไม่มีทั้งวัน ตัณหาหรือโลกะก็คือสภาพธรรมที่ต้องการ อยากรู้ ได้ติดข้อง ซึ่งวันหนึ่ง ๆ เมื่อเห็นแล้วก็เกิดความยินดีพอใจ ได้ยินแล้วก็เกิดความยินดีพอใจ ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก ขณะใดที่ไม่เป็นความไม่แช่มชื่น ไม่ชุ่มเคื่อง ไม่สบายใจ ขณะนั้นแม้เป็นโลกะก็ไม่รู้ว่าเป็นโลกะ

หนทางที่ไม่ทำให้รู้จักโลกะแต่มีความรู้สึกว่าได้ประจักษ์ธรรมแล้ว สบาย โดยไม่รู้ว่าที่สบายนั้นเป็นโลกะ ไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นโลกะ เพราะเข้าใจว่ากิเลสหมด ไม่มีกิเลสแล้วสบาย หนทางนั้นจะเป็นหนทางที่ถูกได้ไหม ในเมื่อโลกะมีมากในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้น หนทางใดที่ทำให้เห็นโลกะตามความเป็นจริง รู้จักโลกะตามความเป็นจริง หนทางนั้นเป็นหนทางที่ถูกต้อง แต่ถ้าไม่ใช่หนทางที่จะทำให้เห็นโลกะ หนทางนั้นไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง

ถ้าจะไม่ให้มีโลภะแล้วปฏิบัติ หรือปฏิบัติแล้วไม่เห็นโลภะ หนทางนั้นจะถูกไม่ได้เลย เพราะแม้โลภะมีอยู่ก็ยังไม่เห็น จะถือว่าเป็นปัญญาไม่ได้

ผู้ฟัง ผู้ที่ฟังอาจารย์บรรยายทางวิทยุก็ดี ตั้งแต่วัดสระเกศ หรือวัดมหาธาตุ ตลอดมาจนถึงที่วัดบวรนิเวศนี้ก็ดี บางคนฟังอยู่เฉย ๆ ข้างเดียว ฟังอยู่กับบ้าน และไม่เคยไปสนทนากับใคร วันหนึ่งออกมาข้างนอก เจอกันเข้าก็บอกว่า ตนเองได้รู้แจ้งแล้ว ได้ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมเกิดดับแล้ว เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจเหมือนกัน เพราะผมเองสมัยที่ฟังอาจารย์อยู่ข้างเดียวตลอดเวลาประมาณ ๕ ปี ก็มีความรู้สึกที่ว่า เราได้เข้าใจอย่างนี้แล้ว อย่างโน้นแล้ว มีการประจักษ์บ้างแล้ว แต่ก็ยังสงสัยอยู่ มีครั้งหนึ่งท่านอาจารย์ได้ชวนสนทนาธรรมที่ตึก ส.ว. เป็นโอกาสที่ดีมาก นับว่าเป็นปูพเทศปัญญาตาทีเดียว ถ้าไม่ได้สนทนาธรรมกับอาจารย์วันนั้น คงเข้าใจอะไรผิด ๆ กว่าที่จะเข้าใจถูกต้องคงต้องอีกนาน ตั้งแต่วันนั้นมาได้ทบทวนธรรมกับท่านอาจารย์หลาย ๆ ข้อ หลาย ๆ อย่าง เป็นเวลา ๒ – ๓ เดือน ในช่วงนั้นเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องจากเดิมที่ฟังข้างเดียวไม่ออกมาดูโลกภายนอกเขา

เพราะฉะนั้น การสนทนาธรรมสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนทนาธรรมกับท่านอาจารย์สำคัญมากจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วตัวเองจะเข้าใจผิดว่า อย่างนี้เป็นอย่างนี้ ใช้อย่างนี้เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับแล้ว เมื่อฟัง ๆ ไปแล้ว ท่านอาจารย์จะให้ข้อธรรมต่าง ๆ กับเรา อย่างเช่นถามว่า โลภะมีไหม ตั้งแต่เข้ามาจนถึงเดี๋ยวนี้ โลภะมีไหม บอกไม่มี เวลานี้สบายมากอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นไปไม่ได้ อย่างนี้แสดงถึงความไม่เข้าใจ ผมยกตัวอย่างตอนหนึ่งที่ผมพอจำได้ที่เขาบอกว่า เขาไม่มีโลภะแล้ว ทุกข์ก็ไม่มี ขณะนี้เขายืนเป็นสุข เป็นต้น เพราะฉะนั้น การสนทนาธรรมกับท่านอาจารย์ สำคัญมากจริง ๆ

ส. ส่วนมากมักจะเข้าใจเองจากที่เริ่มฟัง เพราะไม่ทราบว่าเป็นปัญญาที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ นั้น ต้องอบรมเจริญจนกระทั่งมีกำลังคมกล้าจริง ๆ

บางท่านก็คิดว่า รู้แล้ว เช่น เวลาโกรธก็รู้ว่าโกรธ หรือสภาพที่แข็งก็รู้ว่า เป็นธรรมชาติหนึ่ง เวลาที่ฟังว่า แข็งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรม ในขณะที่ฟังอย่างนั้นและมีลักษณะที่แข็งปรากฏ และก็รู้ว่าขณะนั้น แข็งเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ท่านผู้นั้นก็คิดว่า นั่นเป็นปัญญาแล้ว นั่นประจักษ์ สภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยสำหรับขั้นการประจักษ์ เพราะในขณะนั้นผู้นั้นจะต้องเริ่มเข้าใจว่า ก่อนฟังไม่ได้รู้เรื่องของนามธรรมและ รูปธรรม และเมื่อเริ่มฟังก็เริ่มเข้าใจ แต่สติปัญฐาน คือ ขณะที่ระลึกลักษณะของ สภาพธรรม ไม่ใช่คิดโดยชื่อว่า ที่แข็งนี้เป็นรูปธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นก็จะรู้ว่า ปัญญาขั้นนี้ไม่พอ แค่นี้ไม่พอ และต้อง รู้หนทางว่า จะอบรมเจริญปัญญาที่รู้ขึ้น ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นอย่างไร ซึ่งก็คือสติปัญฐาน คือ จะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ โดยแยกออกจากกัน ไม่ใช่เพียงนี้กว่าขณะที่แข็งเป็นรูป แต่ต้องรู้ว่าตลอดชีวิตที่เคย ยึดถือว่าเป็นเรานั้น เป็นนามธรรมบ้าง เป็นรูปธรรมบ้าง เพียงฟังรู้จักชื่อของ สภาพธรรม แต่ยังไม่รู้ยังไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ เช่น ในขณะที่ฟัง กำลังเห็น และก็ฟังว่า เห็นไม่ใช่เรา เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ถ้าในขณะนี้ที่กำลังเห็นและสติไม่ระลึกที่จะรู้ว่า กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ ขณะนั้นก็เพียงแต่รู้ชื่อและก็บอกได้ว่า เห็นเป็นนามธรรม สิ่งปรากฏทางตา เป็นรูปธรรม

แต่ถ้าฟังด้วยความแยบคายจะรู้ว่า ปัญญาจะต้องอบรมเจริญมากสักเท่าไร ที่จะละคลายการที่เคยเห็นสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ซึ่งแท้ที่จริง ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ คือ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ้าระลึกลักษณะของสภาพธรรม และอบรมเจริญความรู้ลักษณะที่ต่างกันของ นามธรรมและรูปธรรมแต่ละทาง คือ ทางตาเริ่มที่จะเข้าใจในขณะที่กำลังเห็น ทางหู ก็เริ่มเข้าใจในขณะที่กำลังได้ยิน ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกระทั่ง

สามารถแยกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั้ง ๖ ทางออกได้เป็นปกติ ก็ารู้ได้เลยว่า ในขณะที่กำลังคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะนั้นเป็นนามธรรมประเภทไหน เพราะว่าก่อนนั้นไม่เคยเลยที่จะรู้

อย่างทางตาก็ยังแยกนามธรรมและรูปธรรมไม่ออก ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เมื่อยังไม่ได้แยกลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมทาง ๖ ทวารนี้ จะไปประจักษ์ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมได้อย่างไร และจะเข้าใจว่าได้ประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรมแล้วก็ได้ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่ตรงต่อตนเองก็จะต้องรู้ว่า ปัญญายังอ่อน และเมื่อปัญญายังอ่อนก็ไม่มีหน้าที่อื่นใดเลย นอกจากเมื่อใดที่ได้ฟังพระธรรมแล้วก็มีปัจจัยที่จะให้สติเกิดระลึก เริ่มที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย

ไม่น่าจะเบื่อ ใช่ไหม เป็นชีวิตประจำวัน ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไร แต่การฟังพระธรรมที่เข้าใจแล้วเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกได้ เพราะฉะนั้น ในขณะที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเมื่อสติดับก็ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร เพราะรู้ว่าสภาพธรรมทุกอย่างเกิดเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น จะไม่มีการชวนชวายเป็น ไม่มีการดิ้นรนเดือดร้อนคิดว่า สติเกิดน้อย ปัญญาเกิดน้อย

แต่อะไรที่ทำให้คิดอย่างนั้น ความต้องการทำให้เดือดร้อนเมื่อไม่ได้สิ่งที่ต้องการ ขณะนั้นก็เป็โลภะ เป็นความต้องการ ซึ่งไม่ได้ต้องการรูป หรือเสียง หรือกลิ่น หรือรส หรือโณฏฐัพพะ แต่กลับมีความต้องการปัญญา และถ้าเป็นโยนิโสมนสิการ ขณะนั้นเองก็ไม่เดือดร้อนอีก เพราะระลึกรู้ลักษณะที่กำลังต้องการว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง นี่คือลักษณะของโลภะ นี่คือลักษณะของความต้อการ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่เดือดร้อนเลย ออกุศลเกิดมีเหตุปัจจัยจึงเกิด เมื่อสติเกิดจึงระลึก ถ้าสติไม่เกิด สภาพธรรมอื่นไม่สามารถระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการละคลายเป็นเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา ที่ถูกต้องตั้งแต่ต้น คือ ละคลายแม้แต่ความต้องการที่จะให้สติเกิดมาก ๆ หรือปัญญา เกิดมาก ๆ เพราะว่าเป็นผู้ที่รู้จักตนเองตามความเป็นจริง

สติจะเกิดหรือไม่เกิด ใครจะทำอะไรได้ พังพระธรรมแล้วเข้าใจขึ้นเป็น หนทางเดียวที่จะเป็นปัจจัยทำให้สติระลึกได้ และเมื่อสติดับ ก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่จะต้องรู้ว่า ทางตาในขณะที่เห็นแล้วไม่รู้ขณะใด หนทางเดียวที่จะรู้ขึ้น คือ ขณะที่ สติระลึกได้ และค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ เพิ่มความเข้าใจขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้รู้เองเป็นผู้ที่รู้ว่า การละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ต้องมี ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ก็ประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมโดยไม่มี ความรู้ในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม ไม่มีการค่อย ๆ รู้ขึ้น ค่อย ๆ ละคลายความสงสัยความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน หนทางที่ถูก คือ หนทางละ ความต้องการแม้ผล เพราะว่าผลไม่ได้เกิดจากความต้องการ แต่เกิดในขณะที่สติเกิด ได้ทราบว่า มีท่านที่มาจากต่างจังหวัดและสงสัยเรื่องการปฏิบัติ ขอเชิญ

ถ. ผมเดินทางมาจากจังหวัดสุพรรณ มีปัญหาหลายข้อ ขอถามปัญหา เกี่ยวกับสมถกัมมัฏฐาน ที่บ้านผมมีหลายสำนักที่เขาเจริญสมถะแบบนี้ คือ นำเอาพระพุทธรูปมาตั้ง และนั่งบริกรรมภาวนาว่า พุทโธ พุทโธ เอาพระพุทธรูปนั้น เป็นอารมณ์ ผมเคยศึกษามามากว่า พุทโธนั้นหมายความว่าผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้บรรลุอริยสัจ ๔ และทรงสอนให้มนุษย์ เทวดา มาร พรหมทั้งหลายรู้ตาม ถ้อยคำนั้นจะไม่ขัดกันหรือ และเป็นพุทธานุสสติกัมมัฏฐานหรือเปล่า

สุ. สมถภาวนา หมายถึงจิตที่เป็นกุศลที่สงบจากโลภะ โทสะ โมหะ และ อกุศล เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ สภาพของจิตหลังจากที่เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ลิ้มรสแล้ว รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสแล้ว คตินึกเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ผู้ใดที่รู้ว่าจิตขณะนี้ เป็นกุศลหรืออกุศล ผู้นั้นจึงสามารถอบรมเจริญสมถภาวนาได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มี ปัญญา ไม่สามารถรู้ได้เลยว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต

ถ. ผมเข้าใจว่า เขาคงยึดเอานิมิตคือพระพุทธรูปทั้งองค์เป็นอารมณ์ เขาคงไม่ได้ระลึกในพระคุณของพระพุทธเจ้า จะเป็นสมณะหรือไม่

ส. ถ้าใช้คำว่า สมาธิ คงจะไม่ผิดใช่ไหม เพราะในขณะนั้นจิตตั้งมั่นจดจ่อ อยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด

ถ. เป็นสมาธิ คงไม่ผิด ใช่ไหม

ส. แต่สมาธิมี ๒ อย่าง สัมมาสมาธิ กับมิชฌาสมาธิ ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ ต้องเป็นกุศลจิต และต้องประกอบด้วยปัญญาจิตจึงจะสงบมั่นคงขึ้น ถ้าเพียงแต่นึกถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้จิตตั้งมั่นแน่น แต่ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรู้สภาพของจิต ในขณะนั้นว่าสงบหรือไม่สงบ ขณะนั้นก็ไม่ได้เจริญกุศล เพราะต้องเป็นกุศลจิตจึงสงบ ถ้าเป็นอกุศลจิตไม่สงบ

ถ. คงจะน้อยคนที่จะเข้าใจว่า จิตขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เพราะเขาไม่ได้ศึกษาปรมัตถธรรม

ส. ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ใช่สมถภาวนา

ถ. ถ้าเพ่งพระพุทธรูปเป็นอารมณ์อย่างที่ผมว่า แต่เปลี่ยนคำว่า พุทโธ เป็นคำว่า ภควา จะผิดไหม เพราะภควาที่ผมศึกษามาแปลว่า ผู้ที่มีบุญ ๖ ประการ และมีสิริอยู่ด้วยซึ่งหมายความว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีรูปร่างงดงามชวนดูไม่เบื่อ ถ้าเอาเป็นอารมณ์ โดยเอาพระพุทธรูปแทนองค์ของพระพุทธเจ้า จะเจริญในข้อที่ว่า ภควา ได้ไหม

ส. ใช้ชื่ออะไร ใช้คำอะไร ก็เหมือนกัน ถ้าไม่เข้าใจ เพราะว่าการเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น พระพุทธรูป จะถือว่าพระพุทธรูปนั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้

ถ. เข้าใจว่า ส่วนมากคิดอย่างนั้น

ส. เพียงแต่เป็นสิ่งที่เตือนให้ระลึกถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ถ้าเป็นการระลึกถึงพระคุณ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณ ขณะที่จิตระลึกถึงด้วยความนอบน้อมในพระคุณ ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ถ้าเพียงพูด

คำว่า ภควา หรือพูดคำว่า พุทโธ โดยที่ไม่เข้าใจความหมายอะไรเลย หรือโดยคิดว่า
สิ่งที่ปรากฏทางตานี้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่างนั้นก็ผิดถูก

ถ. อย่างนั้นจะเป็น ... กสิณได้ไหม

ส. ต้องจิตสงบ แต่ถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีทางรู้ได้แน่นอนว่า สงบหรือไม่สงบ
อาจจะคิดว่าสงบ แต่ถ้าไม่ใช่สติสัมปชัญญะจะไม่รู้ว่า สงบ ต่างกับไม่สงบ

๑๙๘๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ถ. ผมติดตามฟังการบรรยายของอาจารย์มา ๒๐ กว่าปีแล้ว แต่ผมไม่มีโอกาสมากราบเรียนถาม ปัจจุบันผมสมათานอุโบสถเป็นประจำ และถูกเชิญไปบรรยายธรรมในที่ต่าง ๆ หลายที่ และมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติมาก

ส. ท่านผู้ฟังสนใจเรื่องปัญญามากกว่าเรื่องของการนั่งจ้องสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเปล่า ผู้ที่สนใจพระธรรมอยากจะปฏิบัติ แต่ถ้าไม่มีปัญญาจะปฏิบัติได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ยังไม่ควรพูดถึงเรื่องการปฏิบัติ แต่ควรพูดถึงเรื่องที่จะเข้าใจธรรม เพราะถ้าไม่เข้าใจธรรม ไม่สามารถรู้ได้ว่า จิตที่สงบต่างกับจิตที่ไม่สงบอย่างไร ก็จะเพียงแต่ไปจ้องเพื่อให้จิตสงบตั้งมั่น และหลงเข้าใจว่าขณะนั้นเป็นกุศล ...

ถ. ก็เข้าใจที่อาจารย์ว่า หมายความว่าเมื่อนิมิตมาปรากฏแล้ว ส่วนมากเขาจะเข้าใจกันว่าเป็นกุศล

ส. ต่อไปนี้ชักชวนให้เขาสนใจเรื่องการอบรมเจริญความเข้าใจ ความรู้ในพระพุทธศาสนาจะดีกว่าไหม และเรื่องของจิตที่จะสงบ หรือเรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของแต่ละท่านที่เข้าใจแล้ว แต่ถ้ายังไม่เข้าใจเลยอย่าไปชักชวนใครให้ทำสมถะ หรือวิปัสสนา เพราะเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ตั้งต้นด้วยการช่วยกันทำให้เขาเกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง

ถ. ในขณะที่เราสวดมนต์ ส่วนมากผู้รักษาอุโบสถจะสวดมนต์เป็นกิจวัตรประจำ แต่ผมเองเวลาสวดก็รู้ความหมายของพระพุทธานุคุณด้วย เพราะว่ารู้คำแปลและปิติที่เกิดขึ้นจากการสวดมนต์นี้ ถ้าพิจารณาเป็นสติปัฏฐานในข้อธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานจะได้ไหม

ส. ส่วนใหญ่ท่านผู้ฟังคิดว่าจะทำอย่างนี้หรือจะทำอย่างนั้น แต่ให้ทราบว่
สติเป็นอนัตตา แม้ในขณะนี้เอง เดียวนี้เอง ก็มีสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่สติระลึก
หรือหลงลืมสติเท่านั้นเอง ไม่ใช่เลือกจะเอาอย่างนั้นอย่างนี้มาให้สติระลึก

ถ. คือ ให้สติเกิดขึ้นตามรู้

ส. ให้สติเกิดขึ้นไม่ได้ แล้วแต่สติจะเกิดหรือไม่เกิด

ถ. และพิจารณาว่าเป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ส. ไม่ต้องใช้ชื่อ

ถ. ปิติเป็นเวทนา ไซ้ใหม่ เข้าใจว่าเป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ส. ถ้ายังคงติดชื่อ ปัญญาจะไม่เจริญ เพราะฉะนั้น แทนที่จะนึกถึง
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน กังวลแต่ชื่อ จะไม่ทำให้
เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เพราะมัวแต่คิดว่า นี่เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
หรือเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือเป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็ให้เข้าใจว่า
สภาพธรรมมีจริง ๆ และในขณะนี้เองเป็นสภาพธรรม เมื่อได้ฟังว่าธรรมคือสิ่งที่กำลัง
ปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เช่น ขณะนี้รู้ว่า เห็นมีจริงเป็นสภาพธรรม
อย่างหนึ่ง สิ่งที่กำลังปรากฏทางตามีจริงเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ขณะที่สติระลึก
และรู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ต้องกังวลใหม่ว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานหรือ
อะไร

ถ. ไม่ต้องกังวล

ส. ไม่ต้องกังวล เพราะฉะนั้น ถ้าสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมตาม
ความเป็นจริง นั้นถูกต้องแล้ว แต่ด้วยเหตุใดพระผู้มีพระภาคแม้ว่าเป็นธรรมแต่ก็แยกเป็น
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ที่เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะขณะนั้นระลึกสภาพธรรมที่กายหรือ
เนื่องกับกาย ซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นกาย แต่ก็คือธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าจะไม่กล่าวว่
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้ใหม่ ขณะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย

ถ. ถ้าสภาพธรรมที่กายปรากฏ ก็รู้เท่าทันภาวะที่เกิดทางกาย เป็น กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ใช่ไหม

ส. พระผู้มีพระภาคทรงแยกเป็น กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะว่าเคยจดจำ เคยยึดถือกายว่าเป็นตัวตน เป็นเรา เพราะฉะนั้น เมื่อระลึก สภาพธรรมที่กายซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเราก็มีความรู้ความเข้าใจว่า กายที่เคยยึดถือว่าเป็นเรานั้นเป็นธรรม คือ ให้เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง ๆ ว่าเป็นธรรม แล้วแต่ว่า จะระลึกที่ไหน เช่น เวทนา ความรู้สึก ก็มีจริง และเกิดกับจิตทุกขณะ ขณะนั้นก็กำลัง มีเวทนา ความรู้สึกเฉย ๆ แต่บางคนหาไม่เจอ ไม่ทราบว่าจะระลึกเวทนาอะไร

แสดงให้เห็นว่า แม้เวทนามีจริง แต่ขณะใดที่สติไม่ได้ระลึก ขณะนั้นจะไม่รู้ ว่าความรู้สึกนั้นเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่ตัวตน เกิดแล้วก็ดับไป และ ขณะที่สติระลึกที่ความรู้สึก รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ขณะนั้นจะไม่กล่าวว่าเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานได้ไหม

ถ. เวทนาเกิดขึ้น ถ้าสติเรากำหนดรู้ขึ้น ก็ว่าเป็นเวทนา ...

ส. ไม่ต้องกล่าวว่าเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานได้ไหม เพราะว่าข้อความ ตอนท้ายของทุกบรรพ คือ เห็นธรรมเป็นธรรม ทั้งหมดเป็นธรรม เวทนาก็เป็นธรรม ธาตุต่าง ๆ ที่กายก็เป็นธรรม จิตประเภทต่าง ๆ ก็เป็นธรรม ธรรมทั้งหลายเป็นธรรม เพราะฉะนั้น ทุกบรรพของสติปัฏฐาน เห็นธรรมเป็นธรรม ไม่ต้องกังวลเรื่องชื่อ ที่จะต้องถามว่า จะเป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานไหม

ถ. ผู้ที่รักษาอุโบสถก็ดี ขณะหลับจะมีสติหรือไม่ มีผู้สงสัยมาก ขณะที่ตื่น เข้าใจว่า สมาทานแล้วก็มึสติแล้ว แต่ขณะที่หลับ ตอนนั้นมีสติหรือไม่

ส. ต้องทราบว่า สติคืออะไร เมื่อไหร่

ถ. สติอันนี้เป็นแบบสมาทานชั่วคราว ชั่วโมงหนึ่งคืนหนึ่ง ก็สมาทาน ติดต่อกันไปทั้งวันทั้งคืน แต่เมื่อรักษาอุโบสถ ขณะหลับ ชื่อว่าผู้นั้นมีสติไหม

ส. ถ้าเป็นการสมาทาน หมายความว่าเจตนาสติ ช่วงขณะที่สมาทาน เท่านั้น หลังจากสมาทานเสร็จแล้วอกุศลจิตก็เกิดได้ เพราะฉะนั้น ที่เป็นสติ ได้แก่

เจตนาศีล ซึ่งเป็นขณะที่สมาทานประเภทหนึ่ง และได้แก่วิริติ คือ วิริติเจตสิกเกิดขึ้น กระทำกิจวิริติทุกจริตอีกประเภทหนึ่ง และสมุจเจตวิริติ คือ ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล เป็นผู้ที่ไม่กระทำการล่วงศีลตามลำดับขั้น อย่างพระโสดาบันบุคคล ท่านก็มีศีล ๕ สมบูรณ์

เพราะฉะนั้น ไม่ได้หมายความว่า ผู้ใดที่สมาทานศีลแล้ว นอนหลับก็ยังมีศีล เพราะการสมาทานเป็นชั่วขณะที่เจตนาเท่านั้นเอง ถ้าสมาทานตอนเช้าก็ชั่วขณะที่สมาทาน จบ เสร็จ และอกุศลจิตก็เกิดได้ อาจจะมีการล่วงศีลได้ด้วย ถ้าขณะนั้น วิริติเจตสิกไม่เกิด เพราะว่าการสมาทานเป็นแต่เพียงชั่วขณะที่มีเจตนาที่จะสมาทาน ถือเอาเป็นข้อปฏิบัติ

ถ. อย่างนั้นขณะที่นอนหลับก็ไม่มีวิริติเจตสิก ตอนนั้นศีลก็ไม่เกิด ใช่ไหม

สุ. ไม่มี ต้องทราบว่าเป็นกุศลเจตนา สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ยังมี กุศลจิต อกุศลจิต แต่ขณะที่มีการจงใจตั้งใจสมาทานวิริติทุกจริต ชั่วขณะนั้น เป็นกุศล แต่ไม่ได้หมายความว่ากุศลจิตจะเกิดต่อไปเรื่อย ๆ เพียงชั่วขณะที่สมาทาน เท่านั้น เพราะฉะนั้น ขณะที่วิริติเจตสิกเกิด แม้ไม่สมาทาน คือ วันนี้ไม่ได้สมาทาน แต่วิริติทุกจริต ไม่ขำมด ไม่ขำยุง ในขณะนั้นก็ไม่ใช่เรา แต่เป็นวิริติเจตสิกที่เกิดขึ้น กระทำกิจวิริติ ในขณะนั้นเป็นศีล แต่ไม่ได้หมายความว่าขณะที่นอนหลับจะเป็นศีล เพราะว่าการสมาทานไว้ตั้งแต่เช้า

มีข้อสงสัยอื่นไหม

สภาพธรรมทั้งหลายในขณะนี้ แม้ว่ามีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้นและดับไป ทุกขณะ แต่ทุกท่านก็ไม่เห็นว่าเป็นสภาพธรรม ยังเห็นว่าเป็นเรา หรือเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะว่าธรรมเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง เพราะเห็นยาก

ไม่ใช่เพียงแค่ฟัง และเข้าใจเรื่องสภาพธรรม เรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องรูป แต่ต้องเป็นการเห็นลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และถึงแม้เพียงการฟังให้เข้าใจเรื่องของจิต เจตสิก รูป ก็ยังต้องฟังบ่อย ๆ พิจารณามาน้อย ๆ ให้เข้าใจถูกต้องจริง ๆ ปัญญาจึงจะค่อย ๆ เจริญขึ้นตามลำดับขั้น

จนสามารถประจักษ์ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปตามความเป็นจริงได้ แต่ต้องทราบว่าเป็นเรื่องของปัญญาตั้งแต่ต้น คือ ตั้งแต่ฟังเข้าใจเรื่องของสภาพธรรม

ท่านผู้ฟังได้ฟังแล้วว่า โลภะเกิดเป็นประจำทุกวันอย่างมากทีเดียว แต่เคยเห็นลักษณะของโลภะบ้างหรือยังที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีผู้ใดกล่าวว่า ละคลายโลภะได้แล้ว โดยไม่รู้เลยว่าขณะใดโลภะกำลังเป็นไปทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ คนนั้นจะกล่าวถูกไหมว่า ละโลภะได้แล้ว โดยที่ไม่เคยรู้ลักษณะของโลภะในวันหนึ่ง ๆ ตามความเป็นจริง

ทุกท่านสะสมโลภะไว้มาก แต่บางท่านอาจจะคิดว่า ที่ว่ามากก็คงไม่มากเท่าไร เพราะท่านรู้สึกว่ามีโลภะเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่มากเท่าไร ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยการฟังพระธรรมโดยละเอียดขึ้น ๆ และพิจารณาตามให้รู้ว่า ถ้าปัญญายังไม่ได้อบรมเจริญจริง ๆ ไม่มีหนทางเลยที่จะละคลาย ดับโลภะ หรือความยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะขณะใดที่มีความยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ขณะนั้นก็เป็นโลภะประเภทหนึ่งซึ่งเกิดร่วมกับความเห็นผิด

ขอกล่าวถึงข้อความใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อรรถกถา อุดคฉวรรค อุดคสูตร** เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาว่า โลภะมีมากมายเพียงใด และทั่วไปเพียงไร ซึ่งจะได้ทราบว่า โลภะมีมาก ทั้ง ๕ ขันธ์

ข้อความมีว่า

กิเลสชาติมีวิภวฐานะเป็นมูลนั้น ไม่ควรกล่าวว่า มีในรูปขันธ์เท่านั้น ไม่มีในขันธ์อื่น

แค่นี้ก็น่าพิจารณาแล้ว เพราะบางท่านรู้ตัวว่า ท่านมีโลภะในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ เนื่องจากวันหนึ่ง ๆ ต้องการเท่านั้นเอง คือ ต้องการรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง โณภูมิจึงพะบ้าง แต่ข้อความใน **อรรถกถา อุดคสูตร** มีว่า

กิเลสชาติมีวิภวภูเป็นมูลนั้น ไม่ควรกล่าวว่า มีในรูปขันธ์เท่านั้น ไม่มีในขันธ์อื่น หรือไม่ควรกล่าวว่า มีในวิญญาณขันธ์เท่านั้น ไม่มีในขันธ์อื่น เพราะเหตุไร เพราะเหตุที่ว่ากิเลสชาตินั้นนอนเนื่องอยู่ในขันธ์ทั้ง ๕ โดยไม่พิเศษกว่ากัน (โดยไม่แปลกกัน) คืออย่างไร คือกิเลสชาติที่นอนเนื่องอยู่ในขันธ์ ๕ นั้น เปรียบเหมือนรสแห่งแผ่นดินเป็นต้น ซึ่งติดอยู่ที่ต้นไม้ฉะนั้น เหมือนอย่างว่า เมื่อต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ที่แผ่นดิน อาศัยรสแห่งดินและรสแห่งน้ำ เจริญงอกงามขึ้นด้วย ราก ลำต้น กิ่ง ใบอ่อน ใบแก่ ดอก และผล เพราะได้อาศัยรสแห่งดินและรสแห่งน้ำนั้นเป็นปัจจัย ทำท้องฟ้าให้เต็ม มีการสืบต่อเชื้อสายของต้นไม้ไว้ ก็เพราะพืชที่สืบต่อกันมา ดำรงอยู่ได้จนถึงกาลปาวสาน

รสแห่งแผ่นดินเป็นต้นนั้น ไม่ควรที่จะกล่าวว่า มีอยู่ที่รากเท่านั้น หาอยู่ที่ลำต้น และส่วนอื่น ๆ เป็นต้นไม้ หรือไม่ควรที่จะกล่าวว่า มีอยู่ที่ผลเท่านั้น หาได้มีอยู่ที่ราก เป็นต้นไม้ เพราะเหตุไร เพราะรสแห่งแผ่นดินเป็นต้นฐานไปในราก เป็นต้น (ของต้นไม้) ทั้งหมดทีเดียว โดยไม่พิเศษกว่ากันอันใด กิเลสชาติก็ฉนั้น

นี่คือโลกะ ไม่ใช่ออยู่ที่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเท่านั้น แต่อยู่ที่เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ คือ ทั้งทั้ง ๕ ขันธ์จริง ๆ เหมือนกับต้นไม้ที่ อาศัยรสดิน รสน้ำ จึงเจริญเติบโตขึ้น และจะกล่าวว่า ที่ยอดไม่มีรสของดิน ไม่มีรสของน้ำ หรือที่ลำต้นไม่มีรสของดิน ไม่มีรสของน้ำก็ได้ เพราะฉะนั้น ตัณหาคือ ความยินดีพอใจฐานทั่วไปหมดในขันธ์ทั้ง ๕

ถ้าไม่รู้อะไรจริงอย่างนี้จะละได้ไหม อาจจะคิดว่าละโลกะไปมากแล้ว แต่ถ้า ปัญญาไม่เกิด ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่รู้ว่าโลกะมีในขณะไหนบ้าง ไม่สามารถละโลกะนั้นได้เลย

ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่เห็นโลกะ แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานเมื่อไรจะเห็นโลกะเมื่อนั้น เช่น ในขณะที่กำลังเอื้อมมือไปหยิบ สิ่งหนึ่งสิ่งใด ก่อนนั้นหลงลืมสติ แต่เมื่อสติเกิดจะไม่เห็นโลกะหรือ ที่ทำให้มือเอื้อมไปหยิบสิ่งหนึ่งสิ่งใด

แม้แต่ในขณะที่ลืมตาตื่นขึ้นและจะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก่อนนั้นหลงลืมสติ แต่เมื่อสติเกิด โลภะทั้งวัน ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานที่จะไม่เห็นโลภะ ที่จะไม่รู้ลักษณะของโลภะ ที่จะไม่รู้ว่ามีโลภะมากในชีวิตประจำวันนั้น ไม่มี ด้วยเหตุนี้หนทางอบรมเจริญปัญญา จึงเป็นหนทางที่ทำให้รู้โลภะตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง เหมือนอย่างว่า บุรุษบางคนเปื้อนในดอกและผลเป็นต้นของต้นไม้นั้นนั่นแหละ จะพึงใส่ยาพิษชื่อมันทุกกันทกะลงที่ต้นไม้นั้นในทิศทั้ง ๔ เมื่อเป็นเช่นนั้น ต้นไม้นั้นได้รับสัมผัสที่เป็นพิษนั้นถูกต้องเข้าแล้ว ก็ไม่พึงสามารถเพื่อจะให้การสืบทอดเกิดขึ้นอีกได้ เพราะมีน้ำออกน้อยเป็นธรรมดา เนื่องจากรสแห่งแผ่นดินและรสแห่งน้ำถูกยาพิษครอบงำแล้วฉันใด กุลบุตรผู้เปื้อนหายในความเป็นไปของขันธกัณฐ์นั้นเหมือนกัน บรรณาการเจริญมรรค ๔ ในสันดานของตน ดูจการที่บุรุษนั้นประกอบยาพิษในทิศทั้ง ๔ เมื่อเป็นเช่นนั้น ขันธสันดานนั้นของกุลบุตรนั้นที่แตกต่างกันโดยกรรมทั้งปวง มีกายกรรมที่เข้าถึงสักว่าความเป็นกิริยาเป็นต้น เพราะกิเลสมีวิภูฏะเป็นมูลถูกสัมผัสคือยาพิษในมรรคทั้ง ๔ นั้นครอบงำแล้วโดยประการทั้งปวง จึงไม่สามารถที่จะทำสันดานคือภพใหม่ให้บังเกิดได้ เพราะถึงความไม่เกิดขึ้นในภพใหม่เป็นธรรมดา ดูจไฟป่าบังเกิดขึ้นแล้วดับไปเพราะหมดเชื้อฉะนั้น

ฟังข้อความนี้อีกบ่อย ๆ สักเท่าไร แต่ได้พิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ หรือเปล่าว่าการที่เมล็ดพืชเมื่อได้รับรสของดิน รสของน้ำ และเจริญเติบโต และมีเมล็ดพืชอีกและตกไปสู่พื้นดิน ก็ได้รับรสของดิน รสของน้ำ และมีการเติบโตอยู่ พืชที่เกิดสืบทอดเชื้อสายของต้นไม้นี้ไว้ ดำรงอยู่ได้จนถึงกาลปาวสานฉันใด โลภะที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละคน ก็เป็นพืชเชื้อที่จะทำให้เกิดอีก ๆ เรื่อย ๆ จนถึงกาลข้างหน้าซึ่งนับไม่ได้เลย แสดงให้เห็นว่า การละคลายอกุศล สามารถดับความเห็นผิดจนกระทั่งมีการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ เป็นพระโสดาบันบุคคล จะต้องเป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง และก่อนอื่นต้องเป็นผู้ที่เห็นโลภะของตนเองว่า มีมากมายจริง ๆ และ

รู้หนทางว่า การที่จะดับละคลายโลภะนั้นได้ ไม่ใช่โดยหนทางอื่นเลย นอกจากจะรู้
ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
แม้เพียงพระสูตรเดียว และพิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ ย่อมสามารถเข้าใจตลอดถึง
พระสูตรอื่น และพระธรรมอื่น ๆ ทั้งหมดได้

๑๙๘๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ข้อความตอนท้ายของมโนสัญญาเจตนาหาร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓
ได้แล้ว เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งอื่นที่อริยสาวก
พึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว

เพียงเท่านี้ ไม่มีสิ่งอื่นที่ต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว ถ้าสามารถกำหนดรู้
ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ภวตัณหา ความยินดีพอใจในภพ หรือในความเห็นผิดว่าเที่ยง และวิภวตัณหา
ความยินดีพอใจในความเห็นว่าตายแล้วสูญ

ถ้ารู้จักจริงๆ ใช้คำว่า รู้จริง ๆ เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว
ก็เป็นอันกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓ ได้แล้ว
เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งอื่นที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว

ขณะใดที่ไม่ได้เคลื่อนไหวกาย วาจา จิตไม่ได้ปรุงแต่งให้กายไหวไปเป็น
กายสังขารหรือจิตสังขาร ขณะนั้นมีจิตและมีเจตนาเกิดร่วมด้วยเป็นมโนสัญญาเจตนาหาร

เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ตัณหาทั้ง ๓
ได้แล้ว ยังไม่ต้องเคลื่อนไหว แต่จิตไม่อยู่นิ่ง จิตเห็นเกิดแล้วดับไป จิตได้ยินเกิดแล้ว
ดับไป จิตก็คิดนึก ถ้าสติปัฏฐานเกิดรู้สภาพของจิตที่คิดนึกในขณะที่กายยังไม่ได้ไหว
ยังไม่ได้กล่าววาจาใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะนั้นจะเห็นโลภะไหม

จิตที่กำลังคิดเรื่องต่าง ๆ โดยมากท่านผู้ฟังทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจจะมี
สนใจในสิ่งที่ทำ ต้องการทำสิ่งนั้นจนลืมพิจารณาสภาพของจิตที่ต้องการทำสิ่งนั้น
ไม่รู้ว่าการกระทำนั้น ๆ เกิดขึ้นเพราะจิตที่ต้องการ แต่ถ้าอยู่เฉย ๆ และสติเกิดระลึกรู้

ลักษณะของจิตในขณะนั้น จะรู้ได้เลยว่า มีจิตที่คิดนึกเรื่องราวบัญญัติสลับกับ จิตที่เห็น จิตที่ได้ยิน ซึ่งเป็นช่วงขณะที่สั้น ๆ

ทุกคนอาจจะไม่เคยพิจารณาจิต แต่ถ้าเริ่มพิจารณาระลึกลักษณะของจิต จะเห็นได้ว่า มีจิตที่คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ

ในขณะที่คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ จะไม่ทราบว่าเป็นโลภมูลจิต จนกว่าจะ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งต่างกับรูปธรรมเสียก่อน ถ้ายังไม่รู้ว่า ในขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ นามธรรมคือสภาพที่กำลังเห็น คือ กำลังรู้ เป็นสภาพรู้ และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็คือแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏ ถ้ายังไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรม ในขณะที่อยู่เฉย ๆ ยังไม่ได้เคลื่อนไหวกาย วาจา ระลึกลักษณะของจิต ก็คิดนึกเป็นปกติ นี่คือนิเวศิตธรรมดา มีใครที่นิเวศิตธรรมดาไม่เป็นแบบนี้บ้างไหม อยู่เฉย ๆ โดยไม่คิดอะไร มีไหม ไม่มี ปกติแล้วก็ต้องคิด

ขณะที่เห็น ขณะที่ได้ยิน ต่างกับขณะที่คิด เพราะฉะนั้น ผู้มีปกติเจริญ สติปัฏฐานที่จะไม่รู้ลักษณะของสภาพจิตที่คิด ไม่มี และต้องรู้ด้วยว่า แม้ขณะนั้น เป็นของจริง ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งคิดเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะนั้นสามารถรู้ความต่างกันของปรมาตถสัจจะกับสมมติสัจจะ เพราะถ้าเป็น ปรมาตถสัจจะก็เป็นการรู้รูปบ้าง รู้เสียงบ้าง รู้กลิ่นบ้าง รู้รสบ้าง รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส บ้าง แต่เวลาที่คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะนั้นจิตรู้สมมติสัจจะ เพราะว่าไม่ได้มี ปรมาตถเป็นอารมณ์

ปัญญาต้องเริ่มเจริญจนกระทั่งรู้ว่า ขณะใดมีปรมาตถธรรมเป็นอารมณ์ ขณะใด ไม่ได้มีปรมาตถธรรมเป็นอารมณ์ จึงเริ่มเห็นความไม่มีสาระของความนึกคิดว่า ความนึกคิดเกิดเพียงชั่วขณะและหมดไป และในขณะที่เห็นไม่ใช่ในขณะที่คิด

ความคิดนึกจะสลับกับปรมาตถอารมณ์ เมื่ออบรมเจริญต่อไปก็สามารถรู้ได้ว่า จิตที่คิดในขณะนั้นเป็นโลภะมูลจิต เป็นความยินดี เป็นความต้องการ ไม่ว่าจะคิดเรื่อง ไต ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จึงสามารถเห็นได้ว่า คิดเป็นกามตัณหา เป็นความชอบใจ คิดไป เพลินไป ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ หรือคิดเป็นภวตัณหา

มีความยินดีในความเห็นว่าเที่ยง หรือคิดด้วยวิภาตตัณหา มีความชอบใจในความคิดว่า
ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้วก็สูญไปเมื่อตาย

แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมตามปกติเป็นความจริงอย่างไร ปัญญาที่รู้ตาม
ความเป็นจริงอย่างนั้น ไม่ต่างกันเลย

มีท่านผู้ฟังสงสัยในตอนนี้อย่างหนึ่งว่า เมื่อเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และรู้
มโนสังขยาเจตนาหารย่อมรู้ตัณหา ๓

ผู้ฟัง สำหรับคนที่มีความคิดเห็นว่า เที่ยงก็ดี หรือสูญก็ดี ขณะที่เขาคิด เขา
เพลินไป เขาก็ไม่รู้ด้วย

ส. เพราะสติปัฏฐานไม่เกิด

ผู้ฟัง สำหรับผู้ที่ไม่ได้สดับ

ส. ไม่มีทางเลย

ผู้ฟัง อย่างเราคิดเพลินไป ก็ยังมีสติระลึกได้บ้างว่า เราไปเพลินกับสิ่งที่ผิด ๆ
ว่าเที่ยงหรือไม่เที่ยง แต่สำหรับคนที่ไม่ได้สดับเลย น่ากลัว มีดบอดสนิท

ถ. กามตัณหา เป็นคิดอย่างไร

ส. ยินดีพอใจคิดไปในเรื่องรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง
โผฏฐัพพะบ้าง ในเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะบ้าง

ถ. สำหรับภวตัณหากับวิภวตัณหา มีผู้กล่าวว่า ภวตัณหา หมายความว่า
มีความยินดีพอใจในสิ่งที่ตนมี ตนเป็น ส่วนวิภวตัณหา ก็ไม่พอใจ หรือไม่ยินดีต่อ
สิ่งที่มีที่เป็น เป็นคำอธิบายที่ผิดหรือ

ส. สารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อรรถกถา
วิภังคสูตรที่ ๒ พุทธวรรค อภิสมยสังยุตต์ มีข้อความว่า

ตัณหาที่มีรูปเป็นอารมณ์ ชื่อว่ารูปตัณหา เพราะมีความอยากได้ในรูป
ตัณหานั้นชอบใจรูป เป็นไปอยู่โดยเป็นกามราคะ ชื่อว่ากามตัณหา

รูปในที่นี้รวมถึงเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะด้วย

ส่วนที่ชอบใจเป็นไปอย่างนี้ว่า รูปเที่ยง ยั่งยืน เป็นไปติดต่อกัน โดยความเป็น
ราคะที่เกิดร่วมด้วยทวิภูฏี ชื่อว่าภวตัณหา

ส่วนที่ชอบใจเป็นไปอย่างนี้ว่า รูปขาดสูญ พินาศ ละไปแล้วย่อมไม่เกิด
ชื่อว่าวิภวตัณหา

ข้อความชัดเจน ในพระไตรปิฎกจะเป็นอย่างนี้เหมือนกันหมด

สำหรับภวตัณหา คือ ความยินดีในภพซึ่งไม่ใช่กามตัณหาอย่างหนึ่ง และ
ความยินดีที่เกิดร่วมกับสัสสตทวิภูฏีที่มีความเห็นว่าเที่ยงอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น
ภวตัณหา มี ๒ อย่าง ส่วนวิภวตัณหา มีอย่างเดียว คือ เป็นราคะ ที่ชอบใจเป็นไป
อย่างนี้ว่า รูปขาดสูญ พินาศ ละไปแล้วย่อมไม่เกิด ชื่อว่าวิภวตัณหา และไม่ใช่อรูป
อย่างเดียว ทั้งนามด้วย

ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ข้อความเป็นอย่างนี้
ตรงทั้ง ๓ ปิฎก ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของพระไตรปิฎก

ขณะที่คิด และสติปัฏฐานเกิด จะทำให้รู้ในลักษณะของสภาพธรรมอื่น
ซึ่งปรากฏได้ เพราะว่าสภาพธรรมมีอายุที่สั้นมาก สภาพธรรมที่เกิดและสติปัฏฐาน
ระลึกได้ เป็นผู้ที่ชำนาญ สภาพธรรมทั้งหมดจะปรากฏตามความเป็นจริง คือ เกิดขึ้น
ปรากฏเพียงสั้น ๆ เล็กน้อยเท่านั้นเอง ไม่ว่าสภาพธรรมใดซึ่งท่านผู้ฟังเคยสงสัยว่า
จะรู้ได้ไหมสภาพธรรมนี้ หรือจะรู้ลักษณะของเวทนาได้ไหม หรือจะรู้ลักษณะของ
สังขารขันธได้ไหม แต่เวลาที่ไม่มีตัวตน สภาพธรรมเกิดปรากฏเองด้วยสติที่เป็น
ผู้ไม่หลงลืมในขณะนั้น และจะเห็นว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย
มีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ในขณะที่คิด มีความรู้สึกเป็นสุขไหม เพลินไหมกับ
ความคิดนั้น เคยสงสัยว่าเวทนา ความรู้สึกเป็นอย่างไร เวลาที่คิดเรื่องหนึ่งเรื่องใด
และลักษณะความรู้สึกปรากฏ จะรู้ได้เลยว่าขณะนั้นเป็นความรู้สึกที่เพลินพอใจ
ในเรื่องที่คิด หรือขุ่นเคืองใจ ไม่พอใจในเรื่องที่คิด เป็นผู้ที่ตรงต่อธรรมตามความ
เป็นจริงโดยสติรู้ว่าทุกอย่างเป็นอย่างนั้นตา แม้แต่สติในขณะนั้นที่ระลึกถึงลักษณะของ

สภาพธรรมสืบเนื่องติดต่อกันทางทวารทั้ง ๖ ก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยเมื่อได้สะสมอบรมแล้ว

เพราะฉะนั้น ในขณะที่คิด แทนที่เพียงแต่จะรู้ว่าเป็นสภาพของจิตที่คิด คือวิญญาณขันธ์ ก็ยังสามารถรู้ลักษณะของความรู้สึกที่เกิดร่วมกับความคิด ในขณะที่นั้นว่า เป็นความเพลิดเพลินยินดี หรือเป็นความรู้สึกขุ่นเคืองไม่พอใจ

ปกติถึงแม้สติปัฏฐานไม่เกิด เวลาคิดท่านผู้ฟังก็รู้สึกตัวได้ว่าคิดแล้วไม่สบายใจ คิดแล้วโกรธอย่างมาก ๆ คิดต่อไปก็ยังขุ่นใจอีก ไม่หายโกรธ นี่คือปกติที่สติปัฏฐานไม่เกิด แต่เป็นตัวตน คือ เป็นเราที่คิด เป็นเราที่ไม่สบายใจเลยในขณะที่นั้น แต่สภาพธรรมไม่เปลี่ยน ตามความเป็นจริงเป็นอย่างไก็เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เวลาที่สติปัฏฐานเกิดและรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม มีความรู้ ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นนามธรรมจริง ๆ ว่าเป็นสภาพที่กำลังคิด และในขณะที่นั้นสติปัฏฐานยังสามารถเกิดต่อไป ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ สภาพธรรมอื่น ๆ ก็ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เช่น ความขุ่นเคืองใจ ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่ง บุคคลนั้นจึงมีความรู้ความเข้าใจในขันธ์ทั้ง ๕ ในเวลาที่สติปัฏฐานเกิด

เมื่อรู้ว่ารูปธรรมไม่ใช่นามธรรม ขณะนั้นก็รู้ลักษณะของรูปขันธ์ ขณะที่มีความรู้สึกชอบใจ ไม่ชอบใจ ขณะนั้นเป็นการรู้ลักษณะของเวทนาขันธ์ ขณะที่มีความเมตตาคิดถึงคนอื่น หรือมีความกรุณาคิดถึงคนที่ป่วยไข้ได้เจ็บ มีความคิดที่จะเกื้อกูล ขณะนั้นก็รู้สภาพลักษณะของกรุณา ความเห็นใจ หรือความต้องการที่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลนั้น ซึ่งขณะนั้นก็ไม่ใช่เรา ชีวิตปกติประจำวันทุกขณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม แล้วแต่ว่าสติปัฏฐานจะเกิดหรือไม่เกิดเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะต้องไปทำและไม่รู้ ไปทำแล้วก็สงสัย ไปทำแล้วก็คิดว่า ทำอย่างนี้ได้ไหม ทำอย่างนั้นได้ไหม ทำอย่างนี้ถูกหรือเปล่า ทำอย่างนี้ผิดหรือเปล่า แต่เป็นการอบรมเจริญปัญญารู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เหมือนตอนที่หลงลืมสติ สภาพธรรมเป็นอย่างไรก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น เวลาที่หลงลืมสติก็เป็นเรา เป็นตัวตน แต่เวลาที่สติเกิด สภาพธรรมแต่ละอย่างก็

ปรากฏพร้อมด้วยปัญญาที่เกิดพร้อมสติซึ่งรู้ความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ขณะที่กาย วาจา ยังไม่ได้เคลื่อนไหว ยังสามารถรู้สภาพของจิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่า คตินึกเป็นโลภะ เวลาที่กายวาจาเคลื่อนไหวไป สติปัฏฐานเกิด จะไม่รู้ หรือว่าขณะนั้นหลุดด้วยโลภะ หรือด้วยโทสะ หรือด้วยกุศลจิต แสดงให้เห็นว่าเป็นการอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องของปัญญาจริง ๆ ที่ต้องรู้ทั่วว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับคนอื่นจะบอก หรือจะสั่งให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ และคนอื่น ๆ ก็ปฏิบัติ แต่ท่านผู้นั้นเองเป็นผู้ที่รู้ ว่า เริ่มเข้าใจสภาพธรรมตั้งแต่การฟังด้วยดี ด้วยการพิจารณา ด้วยการที่เข้าใจจริง ๆ ว่า สภาพธรรมทุกอย่างเป็นอนัตตา ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้สติปัฏฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง โดยไม่ต้องทำอะไรเป็นพิเศษเลย และผู้นั้นก็รู้ว่า นั่นเป็นการอบรมเจริญปัญญา และเป็นผู้ตรงต่อตัวเองที่จะรู้ว่า ปัญญารู้แค่ไหน หรือจริง ๆ แล้วรู้บ้าง ไม่รู้บ้าง หรือบางครั้งก็พอจะรู้ขึ้นมานิด ๆ ว่า เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้ แต่ยังไม่หมดความสงสัย ต่อไปก็สงสัยอีก ต้องใคร่ครวญอีก ต้องระลึกอีก ต้องรู้อีก ค่อย ๆ รู้ขึ้นว่า เป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร เพราะฉะนั้น เป็นชีวิตปกติตามความเป็นจริงตลอด ทุกชาติ ๆ ที่อบรมเจริญปัญญา ไม่มีการที่จะผิดหรือคลาดเคลื่อนไปจากลักษณะของสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน และผู้นั้นเป็นผู้ที่รู้ด้วยตนเอง

ผู้ฟัง สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิตประจำ ทุกวันนี้ก็มากมาย จากการศึกษาและได้เจริญสติปัฏฐาน สักครูนี้อาจารย์ได้พูดว่า ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่มีทางที่จะระลึกถึงโลภะได้เลย จากที่ผมได้ประพฤติปฏิบัติตาม แม้ได้ระลึกบ้างแล้ว ก็เป็นปี ๆ กว่าที่จะระลึกถึงโลภะได้สักครั้ง ผมจำได้ว่า เมื่อสัก ๒ - ๓ วัน ได้ระลึกถึงโลภะอยู่ครั้งหนึ่ง คือ ขณะที่กำลังคิดว่าจะไปซื้อสิ่งนี้ให้ได้ คือ เทปเปล่าเพื่อมาอัดรายการธรรม ก็เกิดความวุ่นวายว่า ถ้าเอารถไปจอดตรงนั้นก็จะจอดไม่ได้ ก็มี

แวบหนึ่งเข้ามาว่า นี่เราอยากได้ นั่นละเป็นโลภะ ซึ่งนานเหลือเกินกว่าได้พบได้เห็นกันสักที

ส. ขออนุโมทนา นานเหลือเกินกว่าจะเห็นโลภะ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า โลภะซุกซ่อนอยู่เงียบ ๆ สนิทมากที่สุดทีเดียว เพราะว่ามีทุกวัน ลืมตาก็มีโลภะ ได้ยินเสียงก็มีโลภะ ได้กลิ่นก็มีโลภะ ลิ้มรสก็มีโลภะ กระบะสัมผัสกายก็มีโลภะ คิดนึกก็ด้วยโลภะตลอด แต่แม้กระนั้นนาน ๆ จะรู้จักของลักษณะโลภะสักทีหนึ่ง เพราะฉะนั้น กว่าที่จะชินกับลักษณะของโลภะ และเห็นสภาพที่เป็นอกุศลของโลภะ จึงจะรู้ว่า ขณะนั้นเพราะโลภะนี่เองจึงทำให้เหมือนกับพืชเชื้อที่ไม่มีวันหมด สืบต่อกันไปอยู่เรื่อย ๆ จากชาติหนึ่งถึงอีกชาติหนึ่ง เพราะไม่หมดโลภะความยินดีต้องการนั่นเอง

ต่อไปเมื่อปัญญาอบรมเจริญขึ้น ผู้นั้นก็จะรู้ว่า การที่ปัญญาของท่านเองเจริญขึ้นจริง ๆ นั้น เริ่มจากการฟังเรื่องของสภาพธรรม และพิจารณาจนกระทั่งสติปัฏฐานเกิด และปัญญาค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรม จนกระทั่งแม้จิตคิดเพียงคำเดียว ท่านก็รู้ว่าขณะนั้นคิดด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิต และถ้ารู้ตามความเป็นจริงอย่างนั้น ต่อไปก็รู้ว่า ผู้ที่ดับกิเลสหมดแล้วคิดด้วยกิริยาจิต เพราะวากิเลสดับนั่นเอง แต่จิตคิดก็ยังคงคิดเรื่องนั้น ๆ แต่เพราะไม่มีความผูกพัน ไม่มีความต้องการ ไม่มีกิเลสที่ยึดถือในขั้นทั้ง ๕ จึงทำให้เมื่อดับกิเลสหมดแล้ว จิตที่คิดนั้นเป็นกิริยาจิต ซึ่งต่างกับขณะที่เป็นกุศลจิตและอกุศลจิต

ถ. วิชาธรรมกายต่างกับสติปัฏฐานของเราอย่างไร คือ การเพ่งลูกแก้วอะไรพวกนี้

ส. ไม่มีในพระไตรปิฎก ขณะที่กำลังเห็นนี้ รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงหรือเปล่า ในขณะที่กำลังเห็น ก่อนอื่นขั้นต้นต้องมีปัญญารู้ว่า ขณะที่เห็นนี้เอง รู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร หรือไม่รู้ ขณะใดที่ไม่รู้ ขณะนั้นเป็นอวิชชา ขณะที่รู้จึงเป็นวิชชา ขณะที่เห็นและรู้ว่า สภาพที่เห็นมีจริง ๆ ไม่ใช่ตัวตนเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุชนิดหนึ่ง เป็นสภาพธรรมที่มีจริงอย่างหนึ่ง ความรู้อย่างนี้ถูกต้องซึ่งรู้ว่าลักษณะของสภาพที่เห็นต่างกับสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏ

ทางตาไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นธรรมที่มีจริง ๆ และกำลังปรากฏ เท่านั้นเอง

ถ. วิชาธรรมกาย ถ้ามอาจารย์ที่เก่ง ๆ หลายคนบอกว่า ลูกแก้วเป็นแสงสว่าง เป็นอโลกกสิณได้ เป็นสมณะ แสงสว่าง และสัมมารัง เป็นพุทธานุสสติ

ส. ทั้งหมดเป็นชื่อ แต่ปัญญารู้อะไร

ถ. ต่างกันตรงไหน

ส. ต่างกันที่ ปัญญาที่เกิดจากการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นหนทางเดียวที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่จะดับกิเลส

ถ. อาจารย์ไม่สามารถอธิบายธรรมกายได้หรือ

ส. ธรรมกายคืออะไร ถ้าไม่รู้ก็ไม่ต้องสนใจในสิ่งที่ไม่รู้ แต่เห็นมีจริง ๆ และขณะที่กำลังเห็น ไม่รู้ว่าเห็นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง นั่นคืออริยชา แต่ขณะที่เห็นและรู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นวิชา

ธรรมกายเป็นวิชาหรือเปล่า รู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้หรือเปล่า ถ้าไม่รู้ ไม่ว่าจะเห็นธรรมกาย หรือคำใด ๆ ก็ตามแต่ ก็คือไม่รู้ ไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้น ไม่ได้สำคัญที่ชื่อ แต่สำคัญที่กำลังเห็นเป็นอริยชาหรือปัญญา ถ้าเป็นอริยชาจะไม่รู้เลยว่า ไม่ใช่ตัวตน

๑๙๘๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ถ. สัมมาอรหัง ขออาจารย์สมพรช่วยอธิบายด้วย

สมพร สัมมาอรหัง ความจริงไม่ใช่มาโดยตรง เขานำมาผสมกัน สัมมาควรจะต้องกับสัมพุทโธ ไม่ใช่สัมมาอรหัง เดิมเขามีแค่อรหัตตสัมมาสัมพุทโธ ไม่ใช่สัมมาอรหัง สัมมาอรหังอาจารย์รุ่นหลังมาคิดต่อเอาเอง

ในพระไตรปิฎก ในพระพุทธรูปคุณก็มี อติปิโส ภาวะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชาจะระณะสัมปันโน ไม่ใช่สัมมาอรหัง

ให้แปลกก็แปลกได้ แต่ไม่ได้ถูกหลักตามพระไตรปิฎกที่แสดงไว้ สัมมา แปลว่า โดยชอบ อะระหังก็เป็นพระอรหันต์ คือ ไกลจากกิเลส แปลได้แต่หมายความว่าไม่ตรงกับที่พระอรชรกถาจารย์แสดงไว้

สัมมาต้องคู่กับสัมพุทโธ สัมมา แปลว่า โดยชอบ สัมมาสัมพุทโธ แปลว่า ตรัสรู้เองโดยชอบ ความหมายเป็นอย่างนี้

สุ. ถ้าทางตา สติระลึกและรู้ว่า เห็นเป็นนามธรรม เป็นธรรมที่มีจริง เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่มีจริงอย่างหนึ่งซึ่งกำลังปรากฏ ถ้าเข้าใจอย่างนี้จะเข้าใจในความหมายของอรหัตตสัมมาสัมพุทโธไหม

ถ้าไม่เข้าใจอย่างนี้และกล่าวว่า สัมมาอรหัง ก็ไม่รู้ความหมาย สัมมาอรหัง คืออะไรก็ไม่ทราบ แต่ถ้ารู้ว่า ทางตา ผู้ที่ไม่รู้ขณะนั้นเพราะอวิชชา และผู้ที่รู้นั้น ขณะที่รู้ก็ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นขณะที่ปัญญาเกิดจึงรู้ ขณะที่เข้าใจอย่างนี้ว่า ปัญญาสามารถเจริญรู้สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จะเข้าใจในความหมายของพระอรหัตตสัมมาสัมพุทโธเจ้าไหม

ถ้าเพียงแต่ท่องว่า สัมมาอรหัง แต่ไม่รู้เลยว่า ทางตาปัญญาอะไร และ จะอบรมปัญญาให้เกิดได้ในขณะไหน ก็ไม่มีทางเข้าใจความหมายของคำว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

พระพุทธศาสนาทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดปัญญาของตนเอง แต่การกระทำใด ๆ ก็ตาม วิธีใด ๆ ก็ตาม และที่ใช้คำว่า ภาวนา จะแบบไหนก็ตาม ถ้าไม่ทำให้เกิด ปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามความเป็นจริง ไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คงจะมีบางท่านที่ไม่ได้ฟังพระธรรม แต่ก็มีความรู้สึกว่า สภาพธรรมไม่เพียง เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไป ไม่คงที่ ไม่น่าจะยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นที่พอใจยินดี คงจะมีบางคน บางขณะ บางครั้งที่คิดอย่างนี้ แต่เพียงรู้แค่นั้นนับว่ายังหายาบมาก เพราะเป็นเพียงความคิดในเรื่องความไม่เที่ยงของสภาพธรรม ไม่ใช่ปัญญาที่กำลัง รู้แจ้งประจักษ์ลักษณะที่เกิดดับของสภาพธรรมในขณะนี้จริง ๆ

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่า ความคิดในเชิงหรือในทำนองของ สภาพธรรมมีบ้าง แต่ถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรมและไม่ได้อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ แล้ว ยังไม่สามารถละคลายกิเลสใด ๆ ได้เลย เพราะว่ากิจที่จะละกิเลสไม่ใช่กิจของโลกะ หรือความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนที่เป็นเราที่จะสามารถละได้ แต่ต้องเป็นปัญญาที่ รู้ลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และรู้ว่าไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมดเป็นไปเพื่อเกื้อกูลให้ทุกท่านรู้ตัวว่า ยังมีกิเลสอยู่มาก ๆ อย่างหลงผิดว่าลดน้อยลงไปมากแล้ว เพราะถ้าไม่ใช่ปัญญาจริง ๆ กิเลสจะลดไม่ได้ และถ้าไม่มีการกระทำทางกาย ทางวาจา กิเลสก็ยังไม่ปรากฏให้รู้ ว่า ขณะนั้นสะสมอกุศลไว้มากมายเพียงใด

ขอล่าวถึงข้อความใน **ขุททกนิกาย อุทาน ปิณโฑลภาวทวารสูตร ข้อ ๑๐๐** ที่จะทำให้ท่านผู้ฟังรู้สึก ว่า พระธรรมทั้งหมด สะกิดใจให้ท่านระลึกถึงการ สะสมอกุศลของท่านซึ่งมีมาก

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล ท่านพระปิ่นโกลการทวาช ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือทรงไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ปรารถนาความเพียร ผู้มีวาตะกำจัด (คือ ถูควาตะ) หมั่นประกอบในอธิจิต นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงอยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นท่านพระปิ่นโกลการทวาชนั่งอยู่ในที่ไม่ไกลนั้น ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

การไม่ว่าร้ายกัน ๑ การไม่เบียดเบียนกัน ๑ การสำรวมในพระปาติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภักดี ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ

จบ ปิ่นโกลการทวาชสูตรที่ ๖

ณ พระวิหารเชตวัน มีพระภิกษุมากหลายรูป และแล้วแต่ที่ท่านพระภิกษุเหล่านั้นจะอยู่ในอาการอย่างไร เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบก็ได้ทรงเปล่งอุทานซึ่งคำอุทานนั้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ฟังที่ไม่ผ่านเลยไป แต่คิดถึงตัวเองว่าเป็นผู้ที่สะสมกุศลมากหรือน้อย และจะรู้เมื่อไร ซึ่งปกติก็ไม่ค่อยคิดว่าตัวเองร้าย อาจจะคิดว่าเป็นผู้สะสมกุศลมากมาย แต่ขอให้คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงเตือนให้รู้ว่า แต่ละท่านสะสมกุศลมากมายเพียงไร เช่น ว่าร้ายกัน มีบ้างไหม เพียงเท่านี้ก็เป็นการเบียดเบียนกันทางวาจา

เพราะฉะนั้น ที่พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า การไม่ว่าร้ายกัน ๑ คือ การไม่เบียดเบียนกันทางวาจา การไม่เบียดเบียนกัน ๑ คือ การไม่เบียดเบียนกันทางกาย การสำรวมในพระปาติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภักดี ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ ซึ่งก่อนที่จะว่าร้ายทราบไหมว่า อกุศลจิตเกิดมากสักเท่าไร ต้องคิดอยู่ในใจนานแล้วกว่าจะเปล่งคำที่จะว่าร้าย หรือที่จะเบียดเบียนกันทางวาจาออกมาได้

แสดงให้เห็นว่า อกุศลไม่ใช่มีแต่เพียงชั่วขณะที่ว่าร้าย แต่ก่อนนั้นขอให้พิจารณาดูว่า กี่วัน กี่เดือน และในขณะที่ว่าร้ายก็ควรมีสติระลึกได้ว่า ขณะนั้นอกุศลที่ตนเอง สะสมมาช่างมากมายเหลือเกิน จนกระทั่งทำให้วาทะเป็นคำที่ว่าร้ายกันได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลึกลงไปจากสิ่งที่ปรากฏทางกาย ทางวาจา แต่ละคนมีอกุศล ที่หนาแน่นและเหนียวแน่นสะสมมาจนทำให้กายวาจาที่เป็นไปในทางอกุศลเกิดได้ มิฉะนั้นแล้วก็คงไม่เกิด

และบางท่านก็กล่าวว่า เวลาสติปัฏฐานไม่เกิด ท่านอยากมีหิริโอตตปปะ คือละอายที่สติปัฏฐานไม่เกิด แต่ทำไมไม่ละอายเวลาที่อกุศลอื่น ๆ เกิด ต้องการ เพียงแต่จะให้หิริโอตตปปะเฉพาะเวลาที่สติปัฏฐานไม่เกิดและอยากให้สติปัฏฐานเกิด แต่เวลาอื่นซึ่งเป็นอกุศล ทำไมไม่คิดให้มีหิริโอตตปปะ ละอายที่อกุศลนั้น ๆ เกิด ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงสภาพของอกุศลที่ได้สะสมมา

ด้วยเหตุนี้พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสหรือทรงอุทาน ทุกท่านอาจจะเห็นว่า ช่างเป็นคำธรรมดาเหลือเกิน เหมือนคำสอนทั่ว ๆ ไป เหมือนศีลธรรมทั่ว ๆ ไป แต่ ลึกลงไปกว่านั้น เป็นคำที่จะสะกิดใจ เตือนใจพุทธบริษัทให้พิจารณาตนเองว่า มีอกุศลมากที่จะต้องอบรมเจริญกุศลทุกประการ ไม่ใช่เพียงหวังแต่จะให้สติปัฏฐาน เกิดในเวลาอื่น โดยที่ไม่ให้เกิดในขณะที่เป็นอกุศล

ในยุคนี้สมัยนี้ก็มีผู้ที่ศึกษาธรรมร่วมกัน เป็นสหายธรรม และคงจะเหมือนใน ยุคก่อน ๆ ที่ผู้เป็นสหายธรรมไปฟังพระธรรมที่พระวิหารเชตวันด้วยกัน หรือไปฟัง พระธรรมที่พระวิหารเวฬุวันด้วยกัน เป็นสหายธรรมกัน และชีวิตประจำวันของ ทุกบุคคลในทุกกาล ก็ไม่พ้นจากกุศลและอกุศล

สำหรับในยุคนี้ ก็มีเรื่องของผู้ศึกษาธรรมด้วยกัน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่จะทำให้ ท่านผู้ฟังได้พิจารณา และเห็นกุศล อกุศล ตามกำลัง

มีท่านผู้หนึ่งท่านจำชื่อของสหายธรรมคนหนึ่งไม่ได้ เรียกผิดทุกที และเวลาที่ ท่านผู้หนึ่งเรียกชื่อท่านนั้นผิด สหายธรรมของท่านก็เตือนว่า เขาไม่ได้ชื่ออย่างนั้น และ แก้วให้หลายครั้ง ท่านผู้หนึ่งก็ยังคงเรียกผิดอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งวันหนึ่ง ท่านที่เป็น

สหายธรรมก็บอกว่า เทำนี่ยังจำไม่ได้ จะไปละกิเลสได้อย่างไร ตั้งแต่นั้นมา ท่านผู้นั้นเรียกชื่อสหายคนนั้นไม่ผิดอีกเลย

แสดงให้เห็นว่า ชีวิตประจำวันจริง ๆ ไม่มีใครสามารถไปยับยั้งกุศลบ้าง อกุศลบ้างซึ่งเกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตประจำวัน

และมีสหายธรรมอีกท่านหนึ่ง ถามผู้ที่ถูกต่อว่าว่าแค่นี้ก็จำไม่ได้จะไปละกิเลสอะไรได้ว่า เมื่อได้ยินอย่างนั้นแล้วโกรธไหม ท่านผู้นั้นก็ตอบว่า ไม่โกรธ ท่านที่ถามก็บอกว่า ดี เป็นบัณฑิต เพราะถ้าโกรธก็เป็นคนพาล

ก็เป็นการใช้ภาษาธรรม เป็นเรื่องธรรม เรื่องจริง ๆ ซึ่งถ้าไม่ลืมว่าเป็นธรรม ก็เตือนกันด้วยธรรม และก็รู้สภาพธรรมของจิตใจในขณะนั้นด้วย แสดงให้เห็นว่า ระหว่างสหายธรรมด้วยกันก็มีการกล่าวเตือนสติที่เป็นธรรมต่าง ๆ ซึ่งในขณะนั้นไม่ว่าจะเป็นท่านใดก็ตามใน ๓ ท่าน ถ้าพิจารณาจิตในขณะนั้นจะรู้ได้ตรงตามความเป็นจริงว่าเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นโทสะบ้างหรือเปล่า ตามความเป็นจริง เพราะพระธรรมทั้งหมดทำให้บุคคลไตร่ตรอง เปรียบเทียบ และพิจารณารู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงโดยไม่เลือกว่า เป็นตัวท่าน หรือเป็นผู้อื่น คือ ไม่มีเขา ไม่มีเรา

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อุดควรรค อรรถกถา กสิการทวาชสูตร มีข้อความที่เมื่อกสิการทวาชพราหมณ์ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วก็เลื่อมใส และกล่าวคำชมเชยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคว่า

พระดำรัสของพระโคตมผู้เจริญแจ่มแจ้งนัก เพราะยังโทสะให้พินาศ แจ่มแจ้งนักเพราะบรรลुकุณ เพราะให้เกิดศรัทธา เพราะให้เกิดปัญญา เพราะมีอรรถ เพราะมีพยัญชนะ เพราะบทสิ้น (คือ คำธรรมดา ๆ ที่เข้าใจได้) เพราะอรรถลึก เพราะไพเราะหู เพราะถึงใจ เพราะไม่ยกตน เพราะไม่ข่มผู้อื่น เพราะเย็นด้วยศีล เพราะผ่องแผ้วด้วยปัญญา เพราะไปทางอันพึงรื่นรมย์ เพราะกำจัดความมัวเมา เพราะนอนเป็นสุข เพราะประโยชน์เกื้อกูลที่ต้องพิจารณา เป็นต้น

ทั้ง ๓ ท่าน ถ้าจะซาบซึ้งในคำชมเชยของกสิการทวาทพรหมณ์ ซึ่งได้ชมเชยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค ก็ควรจะพิจารณาว่า ทำให้ท่านละข้อไหนได้บ้าง หรือยังละไม่ทั่ว เพราะว่าท่านที่อบรมเจริญเมตตาจริง ๆ ต้องไม่ปรารภนาทุกข์แก่คนอื่น เพราะฉะนั้น ถ้าท่านมีโทสะแค้นเคืองเดียว อาจจะลืมนึกว่า ขณะที่โทสะเกิด ขณะนั้นปรารภนาทุกข์แก่ผู้อื่นแล้ว ไม่ว่าท่านจะโกรธใครก็ตาม

ถ้าเพียงแต่คิดจะเจริญเมตตาตามาก ๆ แต่กายวาจาก็ยังก่อทุกข์ให้คนอื่นอยู่บ้าง แม้เพียงเล็กน้อย ๆ ก็แสดงว่า ยังเป็นผู้ไม่ละเอียด แต่ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ ก็ศึกษาพระธรรม ฟังพระธรรม และเห็นประโยชน์แม้พระธรรมที่ทรงแสดงละเอียดขึ้น ๆ ในทุกเรื่อง เช่น ข้อความใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อุดควรรค อรรถกถาเมตตสูตร** ซึ่งมีข้อความว่า

ไม่พึงปรารภนาทุกข์แก่กันและกัน

มีอธิบายอย่างไร มีอธิบายว่า ไม่พึงเจริญเมตตาด้วยอำนาจแห่งการมนสิการ มีอาทิว่า จงมีความสุข มีความเกษมเกิด อย่างเดียวเท่านั้น แต่พึงเจริญมนสิการ แม้อย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอบุคคลอื่นบางคนไม่พึงข่มขู่บุคคลอื่นใด ๆ ด้วยคำโกรธทั้งหลายมีการหลอกลวงเป็นต้น และไม่พึงดูหมิ่นบุคคลอื่นใด ๆ ในประเทศใดประเทศหนึ่งด้วยเรื่องมานะมีชาติเป็นต้น คือ ไม่พึงปรารภนาทุกข์แก่กันและกัน เพราะความฉุนเฉียว หรือเพราะความเคียดแค้น

พอที่จะพิจารณาตนเองได้ไหม ละเอียดขึ้นอีก แสดงให้เห็นว่า ถ้ามีการฟังพระธรรมละเอียดและไม่ลืม และสติเกิด ก็จะทำให้เป็นผู้ที่กล่าวคำชมเชยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคจริง ๆ ว่า

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค แจ่มแจ้งนัก เพราะยังโทสะให้พินาศ แจ่มแจ้งนักเพราะบรรลุลุณ เพราะให้เกิดศรัทธา เพราะให้เกิดปัญญา เพราะมีอรรถ เพราะมีพยัญชนะ เพราะบทตั้ง เพราะอรรถลึก

บทตั้งจริง แต่อรรถลึก

เพราะไฟเพราะหุ เพราะถึงใจ เพราะไม่ยกตน เพราะไม่ข่มผู้อื่น เพราะเย็น ด้วยศีล เพราะผ่องแผ้วด้วยปัญญา เพราะไปทางอันพึงรื่นรมย์ เพราะกำจัดความ มัวเมา เพราะนอนเป็นสุข เพราะประโยชน์เกื้อกูลที่ต้องพิจารณา เป็นต้น

ถ. ในขณะที่สติปัฏฐานเกิด สติระลึกตรงแข็งที่ปรากฏ ปัญญาก็รู้ว่ นั้นเป็นเพียงแข็ง เป็นสภาพธรรม ขอเรียนถามว่า ที่ปัญญารู้ลักษณะสภาพธรรมเช่นนี้ ยังไม่ชื่อว่ารู้อนัตตลักษณะ ใช่ไหม

สุ. ขณะนี้ก็มีแข็ง และตั้งแต่เข้ามาก็กระทบแข็ง ถ้ามีคนถามว่า แข็งไหม ก็ตอบได้ว่า แข็ง ถ้าเพียงเท่านั้นไม่ใช่สติสัมปชัญญะ และไม่ใช่สติปัฏฐาน

แข็งที่กระทบ บางครั้งเป็นเพียงกายวิญญานคือจิตที่รู้แข็งเท่านั้น แต่บางครั้ง ในขณะที่จิตกำลังรู้แข็งนั่นเอง สติระลึกได้ และระลึกตรงลักษณะที่แข็ง ขณะนั้นจะ รู้ว่าสติเกิด เพราะอาการของสติปรากฏ คือ มีการระลึก นั่นคืออาการของสติ ไม่ใช่เพียงแค่แข็งเฉย ๆ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่อาการของสติเกิด คือ มีการระลึกตรงลักษณะที่แข็ง และมีความรู้ความเข้าใจว่า แข็งเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และมีสภาพที่กำลัง รู้แข็งด้วย และสภาพที่รู้แข็งต่างกับแข็ง ถ้ารู้ว่าขณะนั้นลักษณะที่รู้คืออย่างหนึ่ง และสภาพที่แข็งเป็นอีกอย่างหนึ่ง จะทำให้เข้าใจความหมายของนามธรรมว่า เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่ตัวตน

๑๙๘๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ถ. ขณะทีปัญญาพิจารณารู้นั้น ยังไม่รู้ว่ามีอะไร เพียงแต่ระลึกในลักษณะที่ปรากฏเฉย ๆ

ส. เวลาที่รู้สภาพที่แข็ง และมีความเข้าใจว่า แข็งไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดต่อไป ซึ่งก่อนนี้แข็งเคยเป็นถ้วยแก้ว แข็งเคยเป็นหนังสือ แข็งเคยเป็นข้อสงสัย แต่ขณะที่กำลังรู้ลักษณะที่แข็ง แข็งเป็นสภาพแข็ง เป็นสภาพที่มีจริง อย่างหนึ่ง ขณะนั้นก็ไม่มีถ้วยแก้ว ไม่มีหนังสือ ไม่มีโต๊ะ ไม่มีเก้าอี้ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ขณะนั้นจะคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ. ขณะนั้นชื่อว่ารู้นัตตลักษณะหรือยัง

ส. ไม่ต้องใช้ชื่อได้ไหม การอบรมเจริญปัญญาเพื่อไถ่ถอนความไม่รู้ ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะว่าคนที่สติปัญญาไม่เกิด บอกเขาเท่าไรว่าไม่มีตัวตนเขาก็ไม่เชื่อ อย่างไร ๆ ก็ต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใด สำหรับคนที่ฟังพระธรรมมาก ๆ แล้ว ขึ้นฟังก็มีความเข้าใจว่าเป็นสภาพธรรม แต่ทำไมเวลาที่กระทบทั้งวันไม่รู้ว่า เป็นธรรม เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า มีขณะที่หลงลืมสติคือไม่รู้ว่าเป็นธรรมอย่างหนึ่ง กับขณะที่สติเกิดและรู้ว่าเป็นธรรมอีก อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ติดปกติเลย เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

การอบรมเจริญสติปัญญา สติจะเกิดสลับกับหลงลืมสติ และจะมีความรู้ ว่า แข็งธรรมดา ๆ ซึ่งก็แข็งเป็นปกติ เวลาสติปัญญาเกิด แข็งนั้นก็เปลี่ยน เพราะ ถ้าเปลี่ยน จิตใจจะหวั่นไหว มีความรู้สึกกระเพื่อม จะด้วยประการใดก็ตาม ถ้าเป็น ปัญญาจริง ๆ ต้องเพื่อละคลาย และรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นปกติ

ต้องรู้ถึงความเป็นปกติด้วย และรู้ความต่างกันว่า ขณะที่รู้แจ้งในวันหนึ่ง ๆ นั้น หลงลืมสติเป็นอย่างไร และเวลาที่สติปฏิฐานเกิดเป็นอย่างไร

ส่วนที่จะใช้คำว่า รู้สภาพที่เป็นอนัตตา ใช่มั้ย หรืออะไร ก็คือว่า ขณะที่รู้ลักษณะที่เป็นธรรม ขณะนั้นเป็นอนัตตาแล้ว ไม่ต้องมายืนยันกันอีกว่า ขณะนั้นเป็นการรู้สภาพธรรมที่เป็นอนัตตา เพียงแต่ยังไม่ได้ประจักษ์แจ้งจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่กำลังเกิดดับ เพราะว่าสติเพิ่งเริ่มที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมเพียงบางลักษณะเท่านั้นเอง

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ แม้ในขณะนี้ จะหลงลืมสติ และสติจะเกิดเพียงชั่วขณะสั้น ๆ ก็เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ถ้าเป็นตามปกติจริง ๆ จะไม่หวั่นไหว แต่ถ้าผิดปกติจะหวั่นไหว เพราะฉะนั้น ปัญญา ก็มีเครื่องทดสอบว่า ขณะนั้นเป็นความรู้ในลักษณะสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนทั่วหรือยัง เพราะว่าบางทีก็ยังไม่รู้ลักษณะของนามธรรมนั้นบ้าง นามธรรมนี้บ้าง เนื่องจากระลึกยังไม่ทั่ว ซึ่งทุกคนพิสูจน์ได้ อย่างทางตาที่พูดถึงบ่อย ๆ หรือเกือบจะทุกครั้ง เพื่อที่จะให้สติเริ่มเกิด เพราะถ้าอยู่ที่อื่นและไม่มีการพูดเรื่องสติสัมปชัญญะ ไม่มีการพูดเรื่องเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้ ก็จะหลงลืม ไม่มีการรู้เลยว่าขณะนี้ เป็นเพียงสภาพรู้ทางตาที่เห็นชั่วขณะ และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็มีจริง ๆ ก็ปรากฏชั่วขณะเท่านั้นเอง

ถ้าจะรู้สัญญาขันธ์หรือสัญญาเจตสิก ก็รู้ว่า ขณะที่จำว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะที่ไม่มีปรมาตมธรรมเป็นอารมณ์ ขณะนั้นเพราะจำสิ่งที่ปรากฏ เป็นเรื่องเป็นราวของสิ่งที่ปรากฏขณะใด ขณะนั้นก็สามารถรู้สภาพที่จำในเรื่องรานั้นได้

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมดตามที่กล่าวกวาทว่าพระพรหมณ์ได้กล่าวชมเชยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคว่า พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแจ่มแจ้งนัก และประการสุดท้ายที่ท่านกล่าวว่า เพราะประโยชน์เกื้อกูลที่ต้องพิจารณาเป็นต้น แสดงให้เห็นว่า การไม่พิจารณาพระธรรม เพียงฟังเฉย ๆ ไม่ได้ แต่เมื่อได้ฟังสิ่งใดแล้ว ยิ่งพิจารณา จะยิ่งเข้าใจในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัส ส่วนท่านผู้ใดจะได้ประโยชน์มากน้อยจากพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น

ต้องแล้วแต่ว่า ท่านผู้นั้นพิจารณาพระธรรมมากหรือน้อย เข้าใจพระธรรมมากหรือน้อย
ประพฤติปฏิบัติตามได้มากหรือน้อยตามการสะสม

มีท่านผู้หนึ่งมาสนทนาธรรมด้วย ได้เล่าให้ฟังถึงความทุกข์ของท่านที่ท่าน
ไม่สบายใจ ท่านโกรธ และมีความผูกโกรธ ไม่สามารถให้อภัยในความผิดของ
คนอื่นได้ ดิฉันก็ได้ถามท่านว่า ท่านฟังพระธรรมมากี่ปีแล้ว ท่านตอบว่า ๒๐ ปีแล้ว

คิดดู ฟังพระธรรมมาแล้ว ๒๐ ปี แต่แม้กระทั่งเวลาที่ชี้แจงเหตุผลให้ท่านได้
เห็นโทษของความโกรธนานาประการ และเห็นประโยชน์ของการอภัยที่จะให้ลืมเรื่อง
เก่า ๆ และเริ่มตั้งต้นใหม่ ท่านก็ยังบอกว่า ท่านไม่แน่ใจว่าท่านจะทำได้หรือเปล่า
แต่ท่านได้ฟังพระธรรมมาแล้ว ๒๐ ปี

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า แต่ละท่านเป็นผู้ที่ว่าง่ายและประพฤติปฏิบัติตาม
พระธรรมได้อย่างที่ควรจะเป็น หรือยังเป็นผู้ที่ว่ายาก

สมมติว่าขณะนี้ ที่นี้เป็นพระวิหารเชตวัน ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้ที่พากันไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ได้ฟังพระธรรม เหมือนกับข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
ไม่มีความต่างกันเลย เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับท่านผู้ฟังที่จะพิจารณา ที่จะได้รับ
ประโยชน์เกื้อกูลจากพระธรรม คือ ถ้าชาตินี้ยังอภัยให้ไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่สมมติว่า
ที่นี้ขณะนี้ เป็นพระวิหารเชตวัน ต่อไป ๒,๕๐๐ ปีข้างหน้าก็คงไม่ให้อภัย เพราะ
ถ้าย้อนวันนี้ถอยไป ๒,๕๐๐ ปีที่พระวิหารเชตวันคงไม่ได้ให้อภัย ดังนั้น ๒,๕๐๐ ปี
ที่ผ่านมาจนถึงเดี๋ยวนี้ จึงยังอภัยให้ไม่ได้

นี่เป็นเครื่องที่จะทำให้ท่านผู้ฟังพิจารณา เพื่อให้เห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่า
ต้องเป็นกุศลธรรม และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เลยนั่น คือ อกุศลธรรม ด้วยเหตุนี้
พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง หรือพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคนั้น
ชื่อว่าแจ่มแจ้งกับผู้ที่ไม่ให้ภัยหรือเปล่า

บางท่านบอกว่า ท่านฟังพระธรรมไม่ค่อยจะเข้าใจ แต่ถ้าพิจารณาและ
ประพฤติปฏิบัติตามไปเรื่อย ๆ ความเข้าใจในพระธรรมต้องมีเพิ่มขึ้น เพราะถ้าเพียง
เข้าใจ แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะชื่อว่าเข้าใจจริง ๆ ไม่ได้ แต่เมื่อเข้าใจแล้ว

และประพฤติปฏิบัติตาม จึงชื่อว่าพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแจ่มแจ้งกับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตาม

ขอกล่าวถึงชีวิตของอีกท่านหนึ่ง ที่เตียนนอนของท่านมีสมุดจดเล่มเล็ก ๆ พร้อมดินสอ ขณะที่ท่านฟังพระธรรมทางวิทยุในเวลา ๖ โมงเช้า และบางวัน ตั้งแต่ตี ๕ ท่านจดข้อความที่ท่านประทับใจไว้เพียงสั้น ๆ เป็นหัวข้อ ซึ่งหลังจากที่ท่านบริโภคอาหารเช้า และกระทำกิจวัตรประจำวันอื่น ๆ แล้ว ท่านก็พิจารณาข้อความที่ท่านจดไว้และไตร่ตรองเพื่อความแจ่มแจ้ง เพื่อเข้าใจในเหตุผล แต่ท่านไม่ได้ฟังรายการธรรมตอน ๓ ทุ่ม

และสำหรับบางท่าน การฟังพระธรรมตอน ๖ โมงเช้ากับ ๓ ทุ่ม เป็นเวลาที่ไม่สะดวกสำหรับท่าน เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่มีธุรกิจการงานมาก เป็นผู้นอนดึก ตื่นสาย แม้มีศรัทธาที่จะตื่นมาฟังตอน ๖ โมงเช้า บางทีก็ง่วงหลับไป แต่เวลาที่ท่านผู้นี้มีเวลา ท่านก็อ่านพระไตรปิฎกและชาดกต่าง ๆ เพื่อที่จะพิจารณาเห็นชีวิตและการสะสมบารมีของพระโพธิสัตว์ในแต่ละพระชาติ เพื่อความไม่ประมาทของท่านเอง

แสดงให้เห็นว่า การสะสมของแต่ละคนและชีวิตปัจจุบันแต่ละท่าน ย่อมต่างกันไปตามกรรมและการสะสมของกุศลและอกุศล ซึ่งทุกคนที่เกิดมาแล้ว พิจารณาดูได้ว่า มีใครบ้างไหมที่ไม่มีความทุกข์เลย และคนที่บอกว่าเป็นทุกข์มากนั้นทุกข์อะไร ทุกข์กายมาก หรือทุกข์ใจมาก เพราะว่าความทุกข์มี ๒ อย่าง ทุกข์กาย เมื่อมีกายก็มีทุกข์ แต่ทุกข์ใจ แม้กายไม่เป็นทุกข์ แต่ใจก็เป็นทุกข์ ซึ่งไม่น่าจะต้องเป็นทุกข์เลย ในเมื่อกายไม่เป็นทุกข์ ทำไมต้องให้ใจเป็นทุกข์ในเมื่อกายไม่ได้เดือดร้อนอะไรเลย ไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วย แต่แม้กระนั้นความทุกข์ก็มีทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ

ผู้ที่เป็นทุกข์มี และผู้ที่ดับทุกข์แล้วก็มี ซึ่งผู้ที่จะดับทุกข์ต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาแล้วเท่านั้นจึงจะดับทุกข์ได้ ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาไม่สามารถดับทุกข์ได้เลย

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อุทาน อรรถกถาโลกสูตร
มีข้อความว่า

สัตว์โลกนี้นั้นถูกทุกขธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งครอบงำ เมื่อไม่อาจดก้นไว้ได้ เพราะไม่ได้เจริญอนัตตา จึงบ่นเพื่อไปโดยนัยมีอาทิว่า โอทุกข์ ทุกข์เช่นนี้จึงอย่ามี แม้แก่ตัวของเรา จึงกล่าวถึงโรคของตนอย่างเดียว แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อละโรคนั้น

มีความรู้สึกว่าเป็นโรคหรือเปล่า เวลาที่เป็นทุกข์และพูดถึงแต่เรื่องของความทุกข์ใจต่าง ๆ ขณะนั้นก็เหมือนกับคนที่ยบ่นเพื่อเรื่องทุกข์ แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อละโรคหรือละทุกข์นั้นเลย เพราะฉะนั้น ก็ยังคงเป็นผู้บ่นเพื่อว่า โอทุกข์ และขอว่า ทุกข์เช่นนี้จึงอย่ามีแม้แก่ตัวของเรา ซึ่งเป็นการกล่าวถึงโรคของตนเองอย่างเดียว แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อละโรคนั้นต่อไป หรือว่าจะเป็นผู้ที่ไม่บ่นเพื่อว่าเป็นทุกข์ แต่ปฏิบัติเพื่อละโรคทุกข์นั้น

นี่เป็นสิ่งที่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลที่ต้องพิจารณา มิฉะนั้นแล้วจะได้รับประโยชน์จากพระธรรมเพียงชั้นพุง แต่ไม่ใช่ชั้นประพาสปฏิบัติตาม

ผู้ที่ทอดทิ้งกิเลสไม่ได้ เพราะไม่รู้ตัวว่าเป็นคนบ้า ขาดสติ

พระธรรมที่ทรงแสดง ทรงแสดงไว้โดยประการทั้งปวง เพื่อชี้ให้ผู้ที่ได้รับฟังพิจารณาแล้วพิจารณาอีก เพื่อให้เห็นตัวเองชัดเจนตามความเป็นจริง ตามขั้นของปัญญา ตามขั้นของการไตร่ตรองพิจารณาธรรม

ขุททกนิกาย ชาดก อรรถกถาปริมุขชาดกที่ ๓ มีข้อความว่า

ได้ทราบว่ามีคนบ้าในโลกนี้มี ๘ จำพวก

ในที่นี้มีใครไม่บ้าบ้าง ถ้าไม่รู้ ก็คิดว่าไม่บ้า แต่ถ้ารู้ก็ต้องเป็นบ้า เพราะว่ายังทอดทิ้งกิเลสทั้งหลายไม่ได้

เพราะฉะนั้น โบราณจารย์จึงได้กล่าวไว้ว่า คนที่ได้สัญญาว่าเป็นบ้า มี ๘ จำพวก คือ

๑. บ้ากาม (กามมุตตโก) มัวเมาในกาม (คือ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ) คือ ตกอยู่ใต้อำนาจจิต (จิตตวสฺสคโต) ของผู้อื่น และ ตกอยู่ใต้อำนาจความโลภ (โลภวสฺสคโต)

เพราะว่าทุกท่านที่ยังมัวเมาในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะตกอยู่ได้อำนาจจิตของคนอื่น พอใจที่จะเป็นไปตามจิตของคนอื่น เพื่อสรรเสริญบ้าง เพื่อยศบ้าง เพื่อคำชมเชยบ้าง แสดงให้เห็นว่า ทุกท่านที่ยังไม่ได้ทอดทิ้งกิเลสทั้งหลาย ยังคงเป็นผู้ที่มัวเมาในกาม เป็น *กามมุตตโก* เป็นผู้บ้าในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ

๒. บ้าโกรธผู้อื่น (*โกธมุตตโก*) คือ ตกอยู่ได้อำนาจวิหิงสา (*วิหิงสาวสฺสคโต*) คนอื่น

คือ เบียดเบียนคนอื่น มุ่งเบียดเบียนผู้ที่ตนโกรธ

เวลาที่โกรธใคร เวลานั้นจิตใจไม่สบาย นอกจากจิตใจไม่สบายแล้ว ระวังกาย กับวาจาด้วย เพราะถ้าความโกรธนั้นมีกำลัง กายจะมีการประทุษร้ายเบียดเบียน วาจาก็เบียดเบียนคนอื่นให้เดือดร้อนด้วยคำพูดที่ไม่น่าฟัง

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ขณะที่โกรธจัด ๆ ลักษณะอาการก็เหมือนคนบ้า ไม่ต่างกันเลย และวันหนึ่ง ๆ หรือชาติหนึ่ง ๆ หรือในอดีต ใครที่เคยโกรธจัด ๆ มาก ๆ ก็ย้อนนึกถึงในกาลนั้นว่า ลักษณะอย่างนั้นก็เป็นลักษณะของคนที่เป็นบ้าโกรธคนอื่นนั่นเอง

น่าโกรธไหมคนอื่น คิดดู เป็นกรรมของเราเองหรือเปล่าที่ต้องเห็น ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส ต้องรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสที่ไม่น่าพอใจ อย่าคิดว่ามาจากคนอื่น แม้แต่เสียง ซึ่งคนนั้นอาจจะมีเจตนา จงใจ ตั้งใจที่จะกล่าวคำให้ท่านกระทบ กระเทือนใจ แต่ถ้าไม่ใช่กรรมของท่านเอง ท่านจะไม่ได้ยินเสียงนั้นเลย อาจจะไม่สนใจ หรือแม้ได้ยินก็ผ่านไปไม่สนใจ มีหูเหมือนหูหนวก คือ ไม่สนใจคำที่จะ ทำให้จิตใจขุ่นมัว เศร้าหมอง ไม่สบาย และถ้าระลึกได้ว่าเป็นกรรมของเรา ขณะนั้นก็ เป็นแต่เพียงเสียงซึ่งเกิดและดับไปเท่านั้นเอง แต่สัญญา ความจำ ในความเป็นตัวตน ในความเป็นสัตว์ ในความเป็นบุคคล ทำให้ไม่ลืม และก็คิด และก็โกรธคนอื่น แสดงให้เห็นว่า ขณะนั้นตกอยู่ได้อำนาจของความโกรธ

๓. บ้าความเห็น (ทิฏฐิมุมมุตตโก) บ้าทฤษฎี หรือบ้าลัทธิ ตกอยู่ใต้อำนาจความเข้าใจผิด (วิปลาสวสฺสคโต)

จะเห็นว่า หลายคนแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ นานา เพราะไม่ได้ศึกษาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว เพราะฉะนั้น ต่างคนก็ต่างมีความเห็นในเรื่องโลกบ้าง ในเรื่องตายแล้วเกิดบ้าง ในเรื่องตายแล้วสูญบ้าง ในเรื่องลัทธิต่าง ๆ บ้าง แสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นก็เป็นผู้หนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่บ้าความเห็น

๔. บ้าความหลง (โมหุมมุตตโก) คือ ตกอยู่ในอำนาจความไม่รู้

๕. บ้ายักษ์ (ยภุมมุตตโก) คือ ตกอยู่ในอำนาจยักษ์ (ยภุขสฺสคโต)

ถ้าไม่มียักษ์ ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ขณะนั้นก็เป็นผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของความกลัวสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วแต่จิตจะคิด ขณะนั้นไม่ว่าจะเห็นสิ่งใดได้ยินสิ่งใด ก็จะทำให้ตกใจ มีความกลัว จนกระทั่งเป็นบ้าได้

๖. บ้าดีเดือด (ปีตุมมุตตโก) คือ ตกอยู่ในอำนาจของดี (ปีตตวสฺสคโต)

เพราะส่วนที่เรียกว่า ดี เลือด หนองต่าง ๆ ก็คือธาตุดิน น้ำ ไฟ ลมนั่นเอง เพราะฉะนั้น ส่วนที่สัมพันธ์กันในร่างกายที่ไม่เป็นไปโดยสมมาเสมอ ก็ย่อมเป็นเหตุประการหนึ่งที่จะทำให้ขณะนั้นเป็นผู้ที่จิตใจผิดปกติ เป็นไปตามกำลังของความป่วยไข้ของร่างกาย

๗. บ้าสุรา (สุรัมมุตตโก) คือ ตกอยู่ใต้อำนาจการดื่ม (ปานนวสฺสคโต) (หรือการเสพของมีนเมา)

๘. บ้าเพราะความสูญเสีย (พยุสมุมมุตตโก) คือ ตกอยู่ใต้อำนาจของความเศร้าโศก (โสภวสฺสคโต)

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าพิจารณาจริง ๆ และไม่ยากเป็นคนบ้าประเภทหนึ่งประเภทใด ก็มีทางเดียว คือ ต้องเป็นผู้อบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง จนกระทั่งสามารถละโรคทางใจ คือ ความทุกข์ต่าง ๆ ได้

เมื่อมีกายอยู่ ก็ยังมีโรคกาย แต่โรคของใจคือความไม่สบายใจต่าง ๆ จะค่อย ๆ
ลดน้อยลงตามกำลังของปัญญาที่พิจารณาธรรม

๑๙๘๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ส. ไม่มีใครปรารถนาทุกข์ แต่ทุกคนมีทุกข์ เพราะฉะนั้น ต้องรู้ด้วยว่า อะไรเป็นเหตุของทุกข์ เหตุของทุกข์ คือ โลกะนั้นเอง

เมื่อมีความปรารถนาสุข เมื่อมีความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไม่ได้ความสุขที่ต้องการ ขณะนั้นจึงเป็นทุกข์ แต่ขอให้คิดถึงผู้ที่ไม่มีความปรารถนาอะไรเลย ดับความปรารถนาหมด ผู้นั้นจะเป็นทุกข์ได้อย่างไร

แสดงให้เห็นว่า แม้คนเป็นโรคก็ยังไม่รู้ว่า โรคของตนนั้นเกิดจากอะไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่รู้จริง ๆ ว่า ความไม่สบายใจ ความทุกข์ใจทั้งหมดเกิดจากโรค เพราะฉะนั้น ถ้าโรคลดน้อยลง ทุกข์ก็คลายลงด้วย คือ รู้ว่าโรคเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และต้องรู้โรคในขณะที่โรคกำลังเกิดขึ้นด้วย ไม่ใช่เข้าใจว่า โรคเป็นเหตุของความทุกข์ แต่ทุกวัน ๆ ที่มีโรคตั้งแต่ตื่น ขณะนั้นไม่รู้ว่า เป็นโรค ก็ไม่มีทางที่จะรู้จักโรค เมื่อไม่รู้จักโรค ก็ไม่สามารถละโรคได้

การรู้จักโรค มีหนทางเดียว คือ ต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จึงจะเห็นโรคได้ แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไปทำอย่างหนึ่งอย่างใด คิดว่าต้องไม่ให้มีโรคก่อนปัญญาจึงจะเจริญ ขณะนั้นก็ไม่ใช้หนทางที่จะทำให้เห็นโรคตามปกติในชีวิตประจำวัน

ผู้ฟัง โลกะเห็นยาก ผมพ่ายแพ้ต่อโรคมาตลอด ถ้าจะระลึก ต้องขณะนั้น ถ้าเลยขณะนั้นก็พลาดแล้ว เมื่อวานก็ไปพ่ายแพ้ต่อโรคอย่างหนัก อยากได้ก็ไปซื้อเวลานี้มีโรคที่มาย่ำยวนอยู่เกือบ ๑๐ วัน คือ งานราชทัณฑ์ ผมนึกถึงที่ไรก็มีโรค ถ้าไม่ไปเพราะฝันเอาไว้ ก็ยังหวั่นไหว รู้ว่าเป็นโรค เราจะไปซื้อเครื่องไม้เครื่องมืออื่น ไม่ได้ต้องไปเกือบทุกปี ต้องพ่ายแพ้ต่อโรคมาตลอด ทั้ง ๆ ที่ได้ศึกษาธรรมแล้ว ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วว่า โลกะเป็นสมุทัย เป็นตัวร้ายที่จะต้อง

ละก่อน ก็ยังละไม่ได้ พ่ายแพ้ตลอด ปีหนึ่ง ๓๖๕ วัน ต้องพ่ายแพ้ต่อโลภะ ๓๐๐ กว่าวันที่เดียว โอกาสที่จะชนะมีน้อยมาก

ส. ถ้าโดยวิธีนี้ ไม่ใช่วิธีที่จะละโลภะ ต้องเข้าใจมัชฌิมาปฏิปทาจริง ๆ ทางสายกลาง เวลาที่โลภะเกิด ไม่เป็นไปกับโลภะด้วยความเป็นตัวตนจึงจะเป็น มัชฌิมาปฏิปทา ไม่ใช่ไปบีบ หรือไปบังคับ เพราะไม่มีทางที่จะชนะโลภะได้เลย ถ้าปัญญายังไม่รู้ ว่า โลภะเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าจะ เป็นสภาพธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

มัชฌิมาปฏิปทา ขอให้ทราบว่า ขณะที่สติระลึกที่ลักษณะสภาพธรรมนั้น และเข้าใจตามความเป็นจริงว่า ลักษณะนั้น ๆ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น มัชฌิมาปฏิปทาอยู่ตรงปัญญาที่รู้ว่า สภาพนั้นไม่ใช่เรา

ผู้ฟัง มัชฌิมาปฏิปทา ก็จะเข้าข้างตัวเอง

ส. ไม่เข้าข้าง ถ้ามีคนถามว่า แล้วอย่างไร จะซื้อหรือไม่ซื้อ อาหาร จะให้อร่อยหรือไม่ให้อร่อย ทุกอย่างจะให้สวดยหรือไม่ให้สวดย ถ้าเป็นปัญหาอย่างนี้ แสดงว่าไม่เข้าใจมัชฌิมาปฏิปทา เพราะจะเอาใครมาเป็นคนวัด หรือจะเอาเครื่องอะไร มาวัดว่าเท่านี้พอ เท่านี้มากเกินไป

มัชฌิมาปฏิปทา คือ ขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมและไม่เป็นไป ด้วยความเป็นตัวตน ถ้าเกิดโลภะอย่างแรง ขณะนั้นจริง มีเหตุปัจจัยที่จะให้โลภะ ระดับนั้นเกิด เป็นของจริง เปลี่ยนแปลงไม่ได้แล้ว เพราะมีปัจจัยทำให้โลภะขึ้นนั้น เกิดขึ้นแล้ว แต่เป็นของจริงซึ่งเห็นความเป็นปัจจัยว่าไม่ใช่เรา ไม่มีใครอยากให้โลภะ อย่างนั้นเกิดขึ้น และเมื่อโลภะอย่างนั้นเกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย ปัญญาคือ รู้ตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ผู้ฟัง ยังไม่ถึงขั้นว่าไม่ใช่เรา แต่ขณะที่สติเกิด ขณะนั้นจะทำให้โลภะ เบาบางจนกระทั่งว่า นี่เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งก็แปลอยู่ในตัวว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เราแน่นอนอยู่แล้ว แต่ตลอดเวลาที่ระลึกได้ว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นแล้วกับเรา เมื่อมีเหตุมีปัจจัยเกิดขึ้นก็ต้องเกิดขึ้น

ก็ระลึกได้ และถ้าระลึกได้ก็ละได้ ไม่ได้ต้องการอะไรมาก ก็อยู่ในมัชฌิมาปฏิปทา อย่างที่อาจารย์ว่าได้ อย่างผมก็เหมือนบ้ำสิ่งของอย่างหนึ่ง คือ เวลานี้นาฬิกา ๑๐ กว่าเรือนแล้ว จะไปบอกว่าเป็นมัชฌิมาปฏิปทา ไม่ได้เด็ดขาด

ส. ขณะทีสติปัฏฐานเกิด และรู้สภาพของความยินดี หรือความยินร้าย หรือสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือสิ่งที่ปรากฏทางหู หรือเรื่องราวที่กำลังคิดนึกจำว่าเป็นนาฬิกา ขณะนั้นปัญญารู้ว่าเป็นสัญญา เป็นความจำแล้ว เป็นการคิดนึกแล้ว ไม่ใช่ปรมาตมอารมณ์แล้ว มัชฌิมาปฏิปทา ปัญญาต้องรู้ละเอียดจริง ๆ

ผู้ฟัง แต่ไม่ได้เกิดตลอด เดียวนี้ก็ยังไปเปิดตู้ดูอยู่เรื่อย

ส. ขณะที่เปิดตู้ จริงไหม

ผู้ฟัง ถ้าสติเกิด ก็เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาอยู่นั่นเอง

ส. ชีวิตประจำวัน คือ ไปเปิดตู้ดูนาฬิกา

ผู้ฟัง ไม่ได้เปิดบ่อย แต่เมื่อเปิดก็อดดูไม่ได้

ส. ไม่ได้กล่าวถึงบ่อย แต่กล่าวถึงชีวิตประจำวัน ทุกคนจะทำอะไรวันหนึ่ง ๆ เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ปัญญาต้องรู้ทั่ว อย่าลืม การที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ไม่ใช่ฝัน ไม่ใช่ทำ ยิ่งรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ยิ่งรู้ว่าทุกขณะจิตเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ไม่ต้องทำอะไร ไม่มีใครที่จะทำ แต่สติจะระลึกสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แม้ในขณะที่เดินไป แม้ในขณะที่เปิด แม้ในขณะที่เห็น แม้ในขณะที่คิด สติปัฏฐานจะรู้ทั่วในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน

ผู้ฟัง ตามที่ได้ศึกษามาเป็นสภาวะธรรม ก็เข้าใจ แต่ความเข้าใจยังไม่ทั่ว ปัญญายังไม่คมพอถึงขั้นที่จะละโลกะได้ แต่เข้าใจ ก็นำเอาชีวิตประจำวันของตนเองมาเล่าสู่กันฟังว่า โลกะนี้ร้ายกาจจริง ๆ

ส. แต่ต้องรู้ จึงจะละได้

ถ. ชีวิตประจำวันที่ต้องเป็นทุกข์เพราะกิเลสที่บีบคั้น และปัญญาก็รู้หนทางเดียวเท่านั้นที่จะดับกิเลสและละคลายได้ คือ ศึกษาธรรมให้เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น

และเป็นผู้มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน น้อมไปที่จะเจริญกุศลทุกประการ ไม่ทราบว่าการเข้าใจอย่างนี้ถูกต้องในการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันหรือไม่

ส. ถูกต้อง เป็นปกติ และเห็นตัวเองชัดเพราะว่าเป็นปกติ ทุกคนที่จะรู้จักตัวเอง ต้องเป็นปกติจึงจะเห็นตัวเองได้ และจะรู้ว่า การอบรมเจริญปัญญาต้องละเอียดมาก กว่าละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ และการที่ปัญญาจะเจริญก็คือรู้ชีวิตประจำวันตามปกติว่า เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งทุกคนมีโลภะทั่วทั้ง ๕ ขันธ์ ทำให้เข้าใจความหมายของอุปาทานขันธ์ ๕ ที่เคยได้ยินบ่อย ๆ

ขันธ์ ๕ ก็ได้แก่ รูปขันธ์ รูปทุกรูปเป็นรูปขันธ์ เวทนาเจตสิกเป็นเวทนาขันธ์ สัญญาเจตสิกเป็นสัญญาขันธ์ เจตสิกอื่น ๆ อีก ๕๐ เป็นสังขารขันธ์ จิตทุกประเภทเป็นวิญญาณขันธ์ ซึ่งทุกคนก็รู้จักขันธ์ ๕

สำหรับอุปาทานขันธ์ ก็คือขันธ์ ๕ นั่นเป็นที่ตั้งของความยึดถือ ปัญญาต้องรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานก็ไม่เข้าใจ ก็พูดแต่คำว่า อุปาทานขันธ์ ๕ ๆ แต่เวลาที่ขันธ์กำลังเป็นที่ตั้งของความยึดถืออย่างมาก ขณะนั้นไม่เห็น จนกว่าจะเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

ถ. เราจะละโลภะ ละไม่ได้ เราต้องมีโลภะเพราะเราต้องทำมาหากิน เช่น เราเล่นหุ้น ขณะนั้นมีโลภะ ขณะดูตัวเลขขึ้น ๆ ลง ๆ สั่งซื้อ สั่งขาย ถ้าเราเลิก เราจะหาкинอย่างไร

ส. ไม่ได้บอกให้เลิก

ถ. ต้องปล่อยให้มีโลภะไป

ส. รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง แต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ว่าใครจะทำมาหากินอะไร ใครจะคิดอะไร ห้ามได้ไหม ยับยั้งได้ไหม มีเหตุปัจจัยเกิดแล้ว ทำให้นั่นคิดอย่างนี้ คนนั้นคิดอย่างนั้น แต่ทุกคนต้องรู้จักโลภะของตัวเองตามความเป็นจริงก่อน ตามความเป็นจริง คือ รู้ว่าโลภะไม่ใช่เรา โลภะมีจริง ๆ ขอให้เห็นโลภะ

วันนี้มีโลภะมากมาย แต่ไม่เห็น ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ยังไม่รู้จักโลภะ ต่อเมื่อใดเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เมื่อนั้นจะเห็นโลภะ เพราะว่าโลภะทั่วไปในชั้นทั้ง ๕

ถ. คือ เราไม่ต้องพยายามละ เรารู้จักก็แล้วกัน เพียงแต่รู้ว่าขณะนี้เห็นโลภะ แต่ก็ช่างมัน

ส. ไม่มีตัวตนที่จะละ ไซ้ใหม่ สติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมขณะใด ขณะนั้นเท่านั้นที่ปัญญาจะสามารถรู้ลักษณะของโลภะตามความเป็นจริงได้ ถ้าสติไม่เกิด ไม่มีตัวตนที่จะไปละโลภะได้

ถ. สติเกิด และรู้ว่าตอนนี้มีโลภะ ถ้าตัวเลขหุ่นขึ้นก็ดีใจ

ส. ดีใจเป็นขั้นอะไร สบายใจ สุขใจ เพลิดเพลิน

ถ. เป็นเวทนาอย่างหนึ่ง

ส. เป็นเวทนาชั้น ๓ ชอบใหม่ ติดใหม่ในเวทนาชั้น ๓ ซึ่งความรู้สึกนั้นก็ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ชีวิตประจำวัน เวลาที่สุขเวทนาหรือ โสมนัสเวทนาเกิดเพราะอะไร บุคคลนั้นก็รู้ดีว่า เป็นผู้ที่ยังติดยังพอใจในเวทนาชั้น ๓ ในความรู้สึกนั้นอย่างมาก

เริ่มเห็นโลภะตามความเป็นจริงว่า มากเหลือเกินในชาติหนึ่ง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ และการจะดับโลภะไม่ง่าย ต้องเป็นปัญญาที่รู้จริง คือ รู้ทั่ว ถ้าเพียงแต่รู้ว่ามีสติ มีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ยังดับความยึดถือ สภาพธรรมว่าเป็นตัวตนไม่ได้ ดับกิเลสไม่ได้ เพราะนั่นเป็นแต่เพียงการรู้ลักษณะของ โลภะในรูปชั้นเท่านั้น ยังต้องรู้ทั่วถึงการติดยึดถือโลภะในเวทนาชั้น ๓ ในสัญญาชั้น ๓ ในสังขารชั้น ๓ ในวิญญาณชั้น ๓ ซึ่งปัญญาจะต้องรู้ ปัญญาจะต้องเจริญอย่างละเอียด จริง ๆ เพราะในขณะนั้นที่กำลังพอใจเรื่องตัวเลข ขณะนั้นก็เห็นเรา ไม่ได้รู้ว่าการรู้ความรู้สึกนั้นก็เห็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นและดับไป

ถ. รู้ว่าเป็นธรรมอย่างหนึ่ง แม้จะรู้ ก็ต้องช่างมัน

ส. จะทำอะไรได้

ถ. ทำไม่ได้

ส. ทำอะไรไม่ได้ แต่อบรมเจริญปัญญาต่อไปอีกได้ คือ ขอให้รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และให้เข้าใจความหมายของมัชฌิมาปฏิปทาว่า ไม่ใช่เอาใครมาวัด แต่ขณะใดที่สติปัฏฐานเกิด ปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ขณะนั้นคือมัชฌิมาปฏิปทา เพราะไม่เป็นไปกับโลภะว่า โลภะของเรา หรือเราเป็นโลภะ หรือเรามีโลภะ หรือโลภะอยู่ในเรา

เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามที่สติปัฏฐานระลึกลักษณะของสภาพธรรมอย่างหนึ่งอย่างใด และปัญญารู้ตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ขณะนั้นเท่านั้นที่ชื่อว่ามัชฌิมาปฏิปทา

คงจะไม่สงสัยเรื่องมรรคมีองค์ ๘ สติปัฏฐาน และมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว เป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ได้สะสมมา

วันนี้มีใครรู้ว่ามีโลภะในรูปขันธ์บ้าง

มากไหม ทางตาก็มี ทางหูก็มี ทางจมูกก็มี ทางลิ้นก็มี ทางกายก็มี ทางใจก็มี อยู่เฉย ๆ ยังไม่ได้ทำอะไร นอนอยู่เฉย ๆ นั่งอยู่เฉย ๆ คิดเรื่องรูป คิดหรือเปล่า เรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส เรื่องโผฏฐัพพะ เรื่องสมมติบัญญัติต่าง ๆ ขณะนั้นสติปัฏฐานสามารถระลึกลักษณะของโลภะ ความติดในรูปขันธ์ และเวลาที่สติปัฏฐานเกิด สามารถรู้ลักษณะของรูปซึ่งต่างกับนามธรรม ขณะนั้นก็จะรู้ได้ว่าลักษณะของรูปซึ่งเป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจนั้น แท้ที่จริงก็เป็นแต่เพียงธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง เช่น ทางตาที่กำลังเห็น มีความชอบใจในดอกไม้สวย ๆ ดอกกุหลาบสวย เป็นปกติ หรือผิดปกติ ความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นปกติ หรือผิดปกติ ก็เป็นปกติ สติปัฏฐานสามารถรู้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงความยินดีในสิ่งที่ปรากฏ

และถ้ารู้จริง ๆ จะรู้ว่า ขณะที่นึกคิดเป็นเรื่องของดอกกุหลาบ ไม่ใช่ในขณะที่กำลังยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่จะไม่มีสิ่งที่ปรากฏทางตาเลย มีแต่ความนึกคิดว่าดอกกุหลาบ ก็เป็นไปไม่ได้ ไซ้ไหม จะให้มีแต่ความคิดเรื่องดอกกุหลาบ

โดยไม่มีสี ไม่มีกลิ่นของดอกกุหลาบ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น ให้เห็นถึงความติดในรูปที่ปรากฏทางตา ในเรื่องราวของสิ่งที่ปรากฏทางตานั่น เป็นประจำวัน

ค่อย ๆ เห็นความละเอียดของการติด ความยึดมั่นในรูปขั้นนี้ ไม่ว่าจะผ่านทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะที่กำลังพอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความรู้สึกในขณะนั้นมี เป็นสุข สติปัฏฐานสามารถระลึกได้ว่า ขณะนั้นก็เป็นอย่างจริง เคยยึดถือว่าเป็นเราสุขมานานแสนนาน แต่ถ้าปัญญาอบรมเจริญจริง ๆ จะรู้ว่าเพียงชั่วขณะที่เห็นสิ่งที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะผ่านทางตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือใจ ก็สามารถทำให้โสมนัสเวทนาเกิดได้ เพียงนึกถึงเรื่องที่ถูกต้อง ขณะนั้นพลอยเพลิน พลอยสนุกกับเรื่องที่เกิดขึ้นเอง ชั่วขณะหนึ่งและดับไป ไม่มีอะไรเหลือแล้ว ความรู้สึกนั้นก็ดับไป แต่ความพอใจในความรู้สึกเป็นสุขหรือเพลิดเพลินเป็นโสมนัสนั้นไม่หมด เพราะว่ามี ความติด ความยึดมั่นในความรู้สึกที่เป็นสุขนั้นมาก จนกระทั่งแสวงหาแล้วแสวงหาอีก ไม่หยุดเลย

นี่คือการที่จะรู้ว่า ขณะใดมีความเพลิดเพลิน ความรู้สึกโสมนัสยินดี ขณะนั้นเป็นอุปาทานขั้นนี้

สัญญาขั้นนี้ เคยเห็นบ้างไหม ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ถ้าไม่รู้ว่สัญญาขั้นนี้เป็นอย่างไร ละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจึงต้องทั่วทั้ง ๕ ขั้น และสัญญาขั้นนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะเห็นยาก แต่ต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาเป็นปกติจริง ๆ จนกระทั่งสามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั้ง ๖ ทาง จึงสามารถแยกแยะได้ว่า ขณะใดเป็นขณะที่สติระลึกที่สัญญา ความจำ

ขณะที่ได้ยินเสียง เป็นของธรรมดา เมื่อเสียงมีจริง กระแทกกับโสตประสาท จิตได้ยินก็เกิดขึ้น นึกถึงอะไรหรือเปล่า ถ้านึก ขณะนั้นเพราะสัญญาจำจึงนึกถึงเรื่องนั้นได้

เพราะฉะนั้น ความคิดทั้งหมด เพราะจำ เพราะสัญญา วันนีที่กำลังคิด จะคิดเรื่องอะไรก็ตาม สติปัฏฐานสามารถระลึกทันทีที่คิดว่า นี่คือนิสัญญา ความจำใน

เรื่องนั้นที่กำลังคิด และก็คิดกันบ่อย ๆ เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดทางตาก็คิด ได้ยินเสียงก็คิด ได้กลิ่นก็คิด เพราะฉะนั้น สัญญามีอยู่เป็นประจำ เพียงแต่ว่าสติจะระลึกและพิจารณารู้ลักษณะของสัญญา ความจำหรือไม่ เท่านั้นเอง

๑๙๘๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

ส. ชีวิตประจำวันปกติ จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน ยังไม่ได้ทำกิจการงานอะไร เพียงแต่นอนเฉย ๆ เห็นก็มี สักครู่หนึ่งก็มีได้ยิน สักครู่หนึ่งก็มีคิดนึก สัญญาสามารถเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานในขณะที่ได้คิดได้ ระลึกได้ไหม ถ้ายังไม่ทั่วทั้ง ๕ ขันธ์ ละความยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้

สำหรับสังขารขันธ์ก็จะเห็นชัด ช่างปรุงแต่งหมดทุกสิ่งทุกอย่าง คิดนึกไปได้สารพัดเรื่อง จะคิดนึกอย่างไรฝัน คิดถึงอนาคตต่าง ๆ นั่นคือสังขารขันธ์ที่ปรุงแต่งให้คิดนึกไป จะคิดด้วยความไม่แช่มชื่น ด้วยความโกรธเคือง ความทุกข์ทรมานชั่วในขณะที่ได้คิดเท่านั้นเอง ถ้าขณะนั้นไม่คิดให้เป็นทุกข์อย่างนั้น ความทุกข์จากความคิดในขณะนั้นก็ไม่

ใครที่ว่าเป็นทุกข์มาก ๆ ขอให้พิจารณาว่า เพราะความคิด ไข่มุม ถ้าไม่คิดทุกข์นั้นก็ไม่จริง ๆ ถ้าไม่คิด ลืมไปแล้วเรื่องนั้น ก็ไม่ทุกข์แล้ว แต่ขณะที่คิดถึงขณะนั้นสัญญาจำ สังขารขันธ์ก็ปรุงแต่ง เวทนาในขณะนั้นก็แล้วแต่ว่าจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ รูปขันธ์ในขณะนั้นก็ปรากฏบ้างที่เป็นปรมาตมธรรมสลับกับจิตที่คิดนึก เพราะถ้ามีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ จะให้คิดอย่างเดียวโดยไม่เห็น โดยไม่ได้ยิน โดยไม่ได้กลิ่น โดยไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น สภาพธรรมแต่ละอย่างมีเหตุปัจจัยพร้อมที่ปรุงแต่งเกิดขึ้นเป็นไป โดยที่แต่ละคนไม่ต้องทำอะไรอีกเลย

ทำไม่ได้ แต่สามารถอบรมเจริญปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะมีปัจจัยจึงทำให้เกิดขึ้น ไม่ใช่เพราะเราทำ ไม่มีตัวตน มีแต่สภาพธรรมซึ่งจะต้องเกิด จะหยุดยั้งการเกิดของรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ไม่ได้เลย ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากให้เกิด แต่สภาพธรรมก็ต้องเกิด เพราะว่า

มีปัจจัยให้เกิด ถ้าอยากไม่เห็นทั้ง ๆ ที่มีตา ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อยากไม่ได้ยินเลย ทั้ง ๆ ที่มีหู ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่า ไม่มีตัวตนที่จะทำ แต่มีสภาพธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันจนทั่ว ต้องเป็นความอดทนในการที่จะเจริญปัญญาจริง ๆ เพราะว่ามีสภาพธรรม แต่ถ้าไม่มีการฟัง ไม่มีการพิจารณา ไม่มีการอบรมสติจะไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อรรถกถาอุคควรรค อุคคสูตร ที่ได้อ่านมาถึงแล้ว เปรียบเทียบต้นไม้ คือ ทัศนภาพที่เจริญเติบโตเพราะรสดินและรสน้ำ คือ รสของกิเลสทั้งหลาย และแสดงการอบรมเจริญปัญญา มีข้อความว่า

อีกอย่างหนึ่ง เหมือนอย่างว่า บุรุษบางคนเบียดในดอกและผลเป็นต้นของต้นไม้ต้นนั้นแหละ จะพึงใส่ยาพิษชื่อมันทุกกัณทกะลงที่ต้นไม้ในทิศทั้ง ๔ เมื่อเป็นเช่นนั้น ต้นไม้ต้นนั้นได้รับสัมผัสที่เป็นพิษนั้นถูกต้องเข้าแล้ว ก็ไม่พึงสามารถเพื่อจะให้การสืบทอดเกิดขึ้นอีกได้ เพราะมีน้ำออกน้อยเป็นธรรมดา เนื่องจากรสแห่งแผ่นดินและรสแห่งน้ำถูกยาพิษครอบงำแล้วฉันใด กุลบุตรผู้เบียดหน่ายในความเป็นไปของขันธกัณฐ์นั้นเหมือนกัน ประการการเจริญมรรค ๔ ในสันดานของตน ดูการที่บุรุษนั้นประกอบยาพิษในทิศทั้ง ๔ เมื่อเป็นเช่นนั้น ขันธสันดานนั้นของกุลบุตรนั้นที่แตกต่างกันโดยกรรมทั้งปวง มีกายกรรมที่เข้าถึงสักว่าความเป็นกิริยาเป็นต้น เพราะกิเลสมีวิภวภูจะเป็นมูลถูกสัมผัสคือยาพิษในมรรคทั้ง ๔ นั้นครอบงำแล้วโดยประการทั้งปวง จึงไม่สามารถที่จะทำสันดานคือภพใหม่ให้บังเกิดได้ เพราะถึงความไม่เกิดขึ้นในภพใหม่เป็นธรรมดา ดูไฟป่าบังเกิดขึ้นแล้วดับไปเพราะหมดเชื้อฉะนั้น

การอบรมเจริญปัญญาต้องเป็นเรื่องที่ละเอียด และค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป เพราะว่าต้นไม้ต้นนี้ใหญ่เหลือเกิน รากลึกมาก เวลาที่ปรากฏออกมาทางกายเป็นกายทุจริต ทางวาจาเป็นวาจาทุจริต และทางใจเป็นความคิดที่เป็นอกุศล

ก็เพียงแค่เหมือนดอกและผลและใบอ่อน แต่ถ้าจะหยั่งลงไปถึงการสะสมในสังสารวัฏฏ์ที่ยาวนานมาก ก็เห็นความหนาแน่นเหนียวแน่นของกิเลส ซึ่งทำให้ต้นไม้นั้นเจริญเติบโตต่อไป ถ้ายังคงได้รับรสของดิน รสของน้ำ คือ รสของกิเลสทั้งหลาย แต่ถ้ามีคนทีปรารถนาจะทำลายต้นไม้นั้น ก็ต้องมีความอดทน เพราะรู้ว่าจะต้องใส่ยาพิษลงที่ต้นไม้นั้นทั้ง ๔ ทิศ จนกว่าจะซึมเข้าไปแทนรสของดินและรสของน้ำ จนกระทั่งต้นไม้นั้นค่อย ๆ หดเหตูปัจจัยที่จะทำให้เจริญต่อไปได้ และในที่สุดก็สามารถดับหรือทำลายต้นไม้นั้นได้

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ง่าย ต้องอดทนที่จะเจริญปัญญาต่อไป จนกว่าจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

ถ. ต้นไม้ต้นนี้มีมาตั้งแต่เมื่อไร รุนแรงเหลือเกิน อาจารย์บอกให้ไปหาพยาบาล คือ สติปัฏฐาน ๔ ใส่ก็แล้ว อะไอก็แล้ว ก็คงต้องอดทนอย่างที่อาจารย์ว่าชาตินี้จะได้สักแค่ไหน และอดที่จะคิดปรุงแต่งไม่ได้ว่า เราศึกษาธรรมมาก ๆ วันหนึ่งเกิดพลุกขึ้นมาได้ดวงตาเห็นธรรมจะเป็นอย่างไร อดคิดไม่ได้ แต่เป็นไปไม่ได้

ส. นั่นเป็นความหวังด้วยอวิชชา ถ้าเป็นอวิชชาจะทำให้หวังไปโดยปราศจากเหตุที่ถูกต้อง

ถ. ก็คงต้องทำเหตุที่ถูกต้อง คือ มาให้อาจารย์อบรมบ่มสังฆารมณ์ เพื่อปรุงแต่งให้มีสติเจริญขึ้น มีปัญญาเจริญขึ้น ระลึกรู้ เพื่อให้ต้นไม้นี้หมดไป ซึ่งคงจะไม่ใช่ชาตินี้

ส. พอใจในสัญญาชั้นนี้ไหม ความจำเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ จำว่าเป็นตัวตน ยังชอบอยู่ ใช่ไหม ไม่ใช่มานานมาแล้ว แต่ทุกขณะ เพราะถ้าบอกว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม พอใจไหม หรือว่าพอใจในสัญญาที่จะจำว่าเป็นคน เป็นสิ่งต่าง ๆ เป็นเรื่องราวต่าง ๆ

ถ้าเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญามาก เพียงฟังว่าลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเกิดแล้วดับไป สามารถรู้ได้จริง ๆ ว่าเป็นอย่างนั้น และเมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วสัญญาาก็ไม่ได้จำว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดในขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม

ซึ่งเกิดดับเปลี่ยนแปลงในขณะนี้ตามความเป็นจริง แม้แต่เสียงก็ไม่ใช่เสียงเดียว เสียงปรากฏแล้วก็หมดไป เห็นก็ไม่ใช่ว่าได้ยิน

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่ได้อบรมแล้วจริง ๆ สามารถทำให้สัญญาเปลี่ยนจากการที่เคยยึดถือ เคยพอใจในสัญญาที่ต้องเป็นคน ต้องเป็นเรา ต้องเป็นวัตถุ สิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นการที่สิ่งใดก็ตามเกิดแล้ว ดับแล้ว หมดแล้ว จบแล้วทุกขณะ ซึ่งเป็นจริงอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ต้องอบรมอย่างที่ว่า ต้องรู้ว่ายังมีความยินดีพอใจในความจำเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งบางคนก็บอกว่า ถ้าไม่จำอย่างนั้นก็ไม่สนุก

ความสนุก ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่มีจริง ขอให้เพียงรู้ว่า ขณะที่สนุกจริง แต่ไม่ใช่เห็น ลักษณะของความรู้สึกไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ สามารถรู้ความจริงของสภาพธรรมทุกอย่าง และค่อย ๆ เข้าใจว่า มีความติดในขันธใดมากน้อยเพียงใด และปัญญาที่ระลึกสามารถรู้ลักษณะของขันธใดเพิ่มขึ้น ก็จะมีการละคลายเพิ่มขึ้นตามกำลังของปัญญา เพราะเมื่อมีความรู้ในขันธทั้งหลาย การละคลายจึงจะเพิ่มขึ้นได้

ผู้ฟัง หนัก ๆ ด้วยกันทุกชั้น สัญญาชั้นก็ดี เวทนาชั้นก็ดี หนัก ๆ ทั้งนั้น ไม่มีเบาเลย ชั้น ๕ นี่อาจารย์พูดมามาก ได้ฟังทั้งเข้าทั้งเย็นว่า ชั้น ๕ ต้องรู้ อาจารย์พูดถึงสัญญาชั้น ก็ได้ระลึกสัญญาชั้นบ้าง แต่หนัก ๆ ทั้งนั้นเลยแต่ละชั้น

ส. ดีที่รู้ตามความเป็นจริงว่า ยังหนัก แต่ปัญญาจะทำให้วิชชาค่อย ๆ ลดคลาย และจะค่อย ๆ เบาบางลงไป จนกระทั่งสามารถดับได้เป็นสมุจเฉท

สำหรับผู้รู้ทุกข์จริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่รู้การเกิดดับของสภาพธรรม ซึ่งมีปัจจัยเกิดและปรากฏเพียงสั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และต้องเป็นผู้ที่เห็นภัยของวิญญูณาหาร คือ เห็นความจริงว่า เมื่อมีปฏิสนธิวิญญูณาณ มีการเกิด ย่อมนำมาซึ่งทุกข์ทั้งปวง

ปุตตมังสสูตร ข้อ ๒๔๔ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องอาหารประการที่ ๔ คือ วิญญูณาหาร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิวิญญาณาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร เหมือนอย่างว่า พวกเจ้าหน้าที่จับใจผู้กระทำผิดได้แล้วแสดงแก่พระราชาวา ขอเดชะ ด้วยใจผู้นี้ กระทำผิด ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ลงโทษใจผู้นี้ ตามที่ทรงเห็นสมควรเถิด จึงมีพระกระแสรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถอะพอ จงประหารเสียด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเช้านี้

เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ช่วยประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเช้า ต่อมาเป็นเวลาเที่ยงวัน พระราชาทรงซักถามเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เจ้านักโทษคนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง เขาพากันกราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมีชีวิตอยู่ตามเดิม จึงมีพระกระแสรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถอะพอ จงช่วยกันประหารมันเสียด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเที่ยงวัน เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ประหารนักโทษคนนั้นเสียด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเที่ยงวัน

ไม่ใช่ใครอื่น เป็นทุกท่านที่กำลังนั่งอยู่ที่นี่ เพียงแต่ยังไม่ทราบว่ ช้ออุปมานี้ หมายความว่าอย่างไร

ต่อมาเป็นเวลาเย็น พระราชาทรงซักถามเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอีกอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ นักโทษคนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง เขาพากันกราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมีชีวิตอยู่ตามเดิม จึงมีพระกระแสรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถอะพอ จงประหารมันเสียด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเย็น เจ้าหน้าที่คนนั้นก็ประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเย็น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังเข้าใจความข้อนี้เป็นไฉน คือว่าเมื่อเขากำลังถูกประหารด้วยหอก ๑๐๐ เล่มตลอดวันอยู่นั้น จะพึงได้เสวยแต่ทุกข์โทมนัสซึ่งมีการประหารนั้นเป็นเหตุเท่านั้นมิใช่หรือ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขากำลังถูกประหารอยู่ด้วยหอกแม่เล่มเดียว ก็พึงเสวยความทุกข์โทมนัสซึ่งมีการประหารนั้นเป็นเหตุ แต่จะกล่าวไปไยถึงเมื่อเขากำลังถูกประหารอยู่ด้วยหอก ๓๐๐ เล่มเล่า ข้อนี้ฉันใด เรากล่าวว่า จะพึงเห็นวิญญาณาหารฉันนั้นเหมือนกัน เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้วิญญาณาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้นามรูปได้แล้ว เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้นามรูปได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกจะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว ฯ

ผู้ที่เห็นการเกิดดับของสภาพธรรม และรู้ทุกข์จริง ๆ จะรู้ว่า ทุกข์นั้นมาจากไหน และเกิดขึ้นได้อย่างไร

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า

กรรมพึงเห็นเหมือนพระราชา ปุณฺณคนโง่ผู้อาศัยวัฏฏะเหมือนบุรุษผู้ประพฤติชั่ว ปฏิสนธิวิญญานเหมือนหอก ๓๐๐ เล่ม เวลาที่พระราชาคือกรรมจับปุณฺณผู้อาศัยวัฏฏะเข้าไปในปฏิสนธิ เหมือนเวลาที่พระราชาจับบุรุษผู้ประพฤติชั่วสั่งบังคับว่า จงประหารด้วยหอก ๓๐๐ เล่ม

ในอุปมาเหล่านั้น ปฏิสนธิวิญญานเปรียบเหมือนหอก ๓๐๐ เล่มก็จริงถึงอย่างนั้น ทุกข์ย่อมไม่มีในหอก ทุกข์มีปากแผลที่ถูกหอกแทงเป็นมูล ทุกข์เหมือนกัน ย่อมไม่มีแม้ในปฏิสนธิ แต่เมื่อวิบากให้ปฏิสนธิ วิบากทุกข์ในปัจจุบันย่อมเป็นเหมือนทุกข์มีปากแผลที่ถูกหอกแทงเป็นมูล

บทว่า นามรูป ได้แก่ เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัยจึงเกิดมีนามรูป เพราะเมื่อกำหนดรู้วิญญาน ย่อมเป็นอันกำหนดรู้นามรูปนั้นเหมือนกัน เพราะมีวิญญานนั้นเป็นปัจจัย และเพราะเกิดพร้อมกัน ด้วยประการฉะนี้ เป็นอันตรัสเทศนาจนถึงพระอรหันต์ แม้ด้วยอำนาจวิญญานาหารแล

ในขณะนี้หอกก็เล่ม ตอนเช้า ตอนกลางวัน ตอนเย็น เพราะว่าทุกข์ที่จะมีได้ต้องอาศัยปฏิสนธิ แต่ในขณะที่ปฏิสนธิ ขณะนั้นไม่ได้เป็นทุกข์ เหมือนกับทุกข์ไม่มีในหอก แต่ทุกข์มีที่ปากแผลที่ถูกหอกแทง เพราะฉะนั้น เมื่อมีปากแผลที่ถูกหอกแทงก็ย่อมเป็นทุกข์ ด้วยการที่เกิดมาแล้วมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ มีสิ่งที่กระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และทุกข์ที่แท้จริงคือการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม ตราบใดที่ยังไม่เห็นการเกิดดับ ตราบนั้นก็ไม่สามารถประจักษ์แจ้งทุกข์ที่เป็นอริยสัจจะ เพียงแต่ว่าขณะใดที่ประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ขณะนั้นก็เข้าใจว่าเป็นทุกข์ แต่ต้องสาวไปถึงต้นเหตุว่าทุกข์จริง ๆ นั้นมาจากไหน ถ้าไม่มีการเกิด ทุกข์ทั้งหมดจะมีไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ยังมีกรรม ก็ต้องมีปฏิสนธิ และทุกข์ก็หมดไม่ได้

ผู้ฟัง เรื่องของชั้น ๕ เมื่อที่ขณะฟังธรรมได้เหตุได้ปัจจัยจริง ๆ สุนัขเห่าเสียงดังลั่น สิ่งที่เราภาวนาทางหูก็ปรากฏขึ้น ในระหว่างที่นั่งฟังอาจารย์ไป สภาพธรรมก็เกิดขึ้น มีสติระลึก เก็บเล็กผสมน้อยไปอย่างนี้ วันไหนถ้าได้คุยเรื่องสติปัญญากับอาจารย์ ก็ได้เหตุปัจจัยทำให้สติระลึกได้บ่อยจนกระทั่งบางที่ถึงวันอังคาร วันพุธหลังจากนั้นก็จางลง และเสียงที่ฟังจากอาจารย์ที่นี้กับฟังทางวิทยุก็ไม่เหมือนกัน เวลาฟังทางวิทยุ บางคนฟังไปกวาดบ้านไป ออกกำลังกายไป สติไม่ระลึก เหมือนกับไม่มีอะไรมากระตุ้น

ส. เป็นชีวิตประจำวันของบุคคลนั้น ขณะนั้นสติก็ระลึกได้

ผู้ฟัง ระลึกได้แน่นอนตามที่ได้ศึกษามา เป็นอนัตตาอยู่แล้ว ได้เหตุได้ปัจจัยก็ระลึกได้ ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ฟังอาจารย์แล้ว ก็เกิดความคิดว่าทำไมช่างมากมาย

ส. อะไรมาก

ผู้ฟัง ธรรมของพระพุทธองค์

ส. ธรรมมากอยู่แล้ว แต่ไม่รู้

ผู้ฟัง แต่กิเลสก็ยังไม่น้อยกว่าธรรมของพระพุทธองค์

ส. ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดง ไม่สามารถรู้เลยว่า ธรรมมากแค่ไหน และกิเลสอกุศลมากแค่ไหน แต่รู้ดีกว่าไม่รู้ ใช่ไหม

ผู้ฟัง มีอีกมากที่ยังไม่เคยฟัง อย่างไปอ่านเรื่องอเหตุกเจตสิก ก็ไม่ค่อยได้ฟัง ไปอ่านในปริจเฉท ๓ ทำให้คิดอีกว่า สิ่งนี้ไม่เคยฟัง เราก็ต้องทำความคุ้นเคยขึ้นมาอีก อ่านเที่ยวแรกไม่เข้าใจ ต้องอ่านเที่ยวสอง เพราะเราไม่คุ้นเคยกับอเหตุกเจตสิก และธรรมของพระพุทธองค์มากแสนมาก กลางคืนอ่านของอาจารย์ เล่มปฐมัตถธรรม เข้าขึ้นมาที่ทำงานอ่านอรรถกถาบ้าง พระไตรปิฎกบ้าง และยังมีปริจเฉทที่ ๑ ถึงปริจเฉทที่ ๙ อีก

ส. ล้วนแต่เกื้อกูลทั้งนั้น เป็นประโยชน์

ผู้ฟัง นอกจากนั้นยังมีอีก ที่อาจารย์แนะนำไว้ในหนังสือปรมัตถธรรมสังเขป อย่างมิลินทปัญหา ก็ยังไม่ได้ไปพบเลย

ส. บางท่านก็บอกว่า ธรรมมากเกินไป ทำไมมากอย่างนี้ จะเรียนอย่างไร ไหว แต่ผู้ที่เห็นประโยชน์แล้วรู้ว่า ยิ่งมากยิ่งดี เพราะว่าเกื้อกูลโดยละเอียดให้พิจารณา ทุกแง่ ทุกมุม ทุกด้าน ถ้าไม่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด จะไม่มีผู้ที่แนะนำชี้ทาง ให้ไตร่ตรองพิจารณาให้ปัญญาเจริญขึ้น

ผู้ฟัง ทำให้เกิดสังขารขึ้นอีก

ส. ก็ดี ที่รู้ว่าขณะนั้นเป็นชั่วขณะหนึ่ง

ผู้ฟัง เคยคิดว่า ชาตินี้เอาแค่นี้ อุดคิดไม่ได้ แต่ไม่ถูกต้อง เพราะอาจารย์ บอกไว้แล้วว่า อย่าไปตีกรอบ อย่าไปขีดเส้น จำได้ ไม่ลืม แต่อดคิดไม่ได้ว่า มากเหลือเกิน

ส. ก็ให้รู้ว่าขณะนั้นเพียงคิด

๑๙๘๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๓๔

ส. คราวก่อนเป็นเรื่องของทุกข์ ซึ่งทุกคนเกิดมาแล้วที่จะไม่มีความทุกข์ ไม่มีความโศกเศร้าเสียใจ เป็นไปไม่ได้เลย เพียงแต่ว่าความทุกข์จะเกิดขึ้นกับใคร ในวันไหน ในลักษณะอย่างไร และจะเป็นทุกข์ที่ร้ายแรงในความรู้สึก หรือเป็นทุกข์ เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งไม่ร้ายแรง

ขอเล่าให้ฟังถึงท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งสามีของท่าน เข้าไปในบ้านและบอกท่านว่า ลูกหายไป ซึ่งลูกท่านยังเล็กอยู่ ท่านตกใจมาก เป็นทุกข์ใหญ่หลวงในชีวิตของท่าน ถ้าเหตุการณ์นี้ไม่เกิดกับท่าน ท่านจะไม่ทราบเลยว่า ความรู้สึกเป็นทุกข์อย่างมากมายนั้นเป็นอย่างไร ลูกเล็กหายไป คิดดู สำหรับ ทุกท่านจะรู้สึกอย่างไร คนที่ไม่เป็นทุกข์คงไม่มี แต่ขณะนั้นท่านผู้นั้นเป็นผู้ได้ฟัง พระธรรม ท่านก็เห็นจริงว่า โลกะ ความผูกพัน เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์อย่าง ใหญ่หลวงสักแค่ไหน ถ้าไม่มีข่าวว่าลูกของท่านหายไป ท่านจะไม่รู้เลยว่า ความผูกพันอย่างมาก ย่อมนำทุกข์อย่างมากมาให้

ถ้ามีความผูกพันไม่มาก ทุกข์ก็คงไม่มาก แต่เมื่อมีความผูกพันมาก ทุกข์นั้น ก็ย่อมมาก แต่ในที่สุดก็เป็นข่าวดี คือ ลูกของท่านไม่ได้หายไป เพียงแต่ไปเล่นบ้าน ข้าง ๆ โดยไม่ได้บอกให้ใครทราบ เพราะฉะนั้น ทุกคนก็หากันนาน ในที่สุดก็ทราบ จากคนที่อยู่บ้านที่ลูกไปเล่นว่า ความจริงลูกเล่นที่บ้านนั้นนานแล้ว แต่เหตุการณ์นั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ได้อย่างมาก นี่เป็นช่วงหนึ่งที่คิดว่าหายแต่ไม่หาย แต่ถ้าเป็นการหายไปจริง ๆ ความทุกข์นั้นจะมากมายสักแค่ไหน

เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับทุกคนซึ่งมีความผูกพัน เพราะฉะนั้น เมื่อมีเหตุการณ์ ที่ทำให้ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่ยึดมั่นก็ต้องเป็นทุกข์ ถ้าคิดถึงพระโสดาบัน ท่านจะตกใจไหม เป็นของธรรมดาที่ทุกคนจะต้องตกใจและโศกเศร้า เมื่อยังมีเหตุที่จะ

ให้โศกเศร้าอยู่ แสดงว่าขณะใดที่ปัญญาไม่เกิด ขณะนั้นความโศกเศร้าก็ย่อมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น ๆ แต่ถ้าปัญญาพร้อมสติเกิดขึ้นในขณะใด ช่วงขณะที่ปัญญาและสติเกิด ขณะนั้นรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า แม้ความรู้สึกเสียใจ โทมนัส ความโศกเศร้าอย่างรุนแรงนั้น ก็เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะเดียว เพราะในขณะนั้นก็เห็น ซึ่งขณะเห็นไม่ใช่ขณะที่โศกเศร้า ขณะที่ได้ยิน ก็ไม่ใช่ขณะที่โศกเศร้า เพราะฉะนั้น จะเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพธรรมแต่ละขณะ แต่ละประเภทซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่เพราะว่าปัญญา ยังรู้ไม่ทั่ว เวลาที่มีความโศกเศร้ามาก ๆ ขณะนั้นสติปัญญาก็ไม่เกิดที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมอื่นซึ่งไม่ใช่ลักษณะของความโศกเศร้าเสียใจ ทำให้มีความรู้สึกเหมือนกับว่าเป็นความทุกข์อย่างใหญ่หลวง เหมือนกับว่าไม่ได้ดับไปเลย แต่ความจริงทุกข์เวทนาหรือโทมนัสเวทนาเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะและดับไป และมีสภาพธรรมอื่นปรากฏ นี่คือนิยามของปัญญาจริง ๆ

ถ้าปัญญาไม่เกิด ไม่มีอะไรที่จะผ่อนคลายความทุกข์ความโศกเศร้านั้น ๆ ได้ แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่จะทำให้ทุกท่านได้พิจารณาเห็นโทษของโลภะว่า ถ้ามีโลภะมาก ๆ ความทุกข์ก็ต้องมาก เพราะฉะนั้น ทางเดียวที่ความทุกข์จะลดน้อยลง ก็คือมีความติดข้องมีความผูกพันลดน้อยลง และทุกข์นั้นก็ทุกข์ทางใจ เป็นโทมนัส เป็นทุกข์ประเภทหนึ่งซึ่งปัญญาสามารถระงับได้ แต่ก็ยังมีทุกข์อย่างอื่นอีกมาก ซึ่งถ้าเป็นทุกข์กายที่เป็นผลของอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนสภาพของทุกข์กายนั้นให้เป็นสุขทางกายได้ และสำหรับทุกข์กายในภุมิมนุษยที่วามากสำหรับท่านที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือเป็นโรคภัยอย่างร้ายแรง ถ้าเปรียบเทียบทุกข์กายนั้นกับในนรก หรือเปรต ก็ย่อมจะเทียบกันไม่ได้เลย เพราะว่าทุกข์ในทุคติภูมินั้นต้องมีมากกว่าทุกข์กายในสุคติภูมิ

ขอกล่าวถึงข้อความใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พาลบัณฑิตสูตร** ข้อ ๔๖๗ - ๔๘๐ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ณ พระวิหารเชตวันว่า

คนพาล คือ ผู้ที่คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว ย่อมเสวยทุกข์โศกนาม ๓ อย่าง
ในปัจจุบัน คือ

เมื่อคนอื่นกล่าวถึงโทษภัยของทุจริตต่าง ๆ อกุศลจิต อกุศลกรรม
สภาพธรรมที่ไม่ดีงาม ในขณะนั้นผู้นั้นก็รู้ตัวว่า เขาประพฤติดังนั้น เขามี
สภาพธรรมอย่างนั้น ขณะนั้นจึงเป็นทุกข์โศกนามข้อที่ ๑ ในปัจจุบัน

ใครก็ตามที่กระทำผิดทางกาย ทางวาจา ทางใจ และได้ฟังพระธรรม และรู้ว่า
พระธรรมได้แสดงเหตุผลว่า สภาพธรรมใดเป็นกุศล สภาพธรรมใดเป็นอกุศล ผู้ที่มี
ความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ย่อมจะรู้สึกตัวว่า ตนเองเป็นผู้ที่มี
สภาพธรรมที่ไม่ดี ในขณะนั้นจะรู้สึกเป็นทุกข์โศกนาม นี่เป็นทุกข์โศกนามข้อที่ ๑
ในปัจจุบัน

และเมื่อเขาเห็นโทษภัยที่ผู้ทำทุจริตถูกลงโทษต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ
ทางกายที่ได้รับการทรมานต่าง ๆ ก็ย่อมกลัวที่จะได้รับโทษภัยเพราะอกุศลกรรม
ที่ตนได้กระทำแล้วนั้น จึงเป็นทุกข์โศกนามข้อที่ ๒ แม้ในปัจจุบัน

คือ ทำอกุศลแล้วย่อมกลัวผลของอกุศลกรรมที่จะต้องเกิดขึ้นกับตน ในขณะ
ที่หวั่นไหว กลัวโทษ กลัวผลของอกุศลกรรม ในขณะนั้นก็เป็นทุกข์โศกนามข้อที่ ๒
ในปัจจุบัน

และเมื่อเขาไม่ว่าจะนั่งบนตั่ง นอนบนเตียง หรือบนพื้นดิน ก็คิดถึงผลของ
อกุศลกรรมที่จะได้รับในภพภูมิข้างหน้าต่อไปคือในนรกเป็นต้น ขณะนั้นก็ย่อมเศร้าโศก
โศกนาม เปรียบเหมือนเงายอดภูเขาใหญ่ย่อมปกคลุมครอบงำแผ่นดินในเวลาเย็น
คนพาลย่อมเสวยทุกข์โศกนามข้อที่ ๓ นี้แล ในปัจจุบัน

เพราะฉะนั้น ผู้ใดที่มีความคิดชั่ว มีวาจาชั่ว มีการกระทำชั่ว แสดงให้เห็นว่า
ทุกข์ย่อมติดตามคนนั้นไป แม้ในขณะที่รู้ เพราะว่าได้ฟังพระธรรม ในขณะที่ยังเห็นผล
ของอกุศลกรรมที่คนอื่นได้รับ ก็ย่อมรู้สึกโศกนามว่าตนเองต้องได้รับด้วยในปัจจุบันชาติ
และเมื่อคิดถึงในภพภูมิต่อไป ก็รู้ว่าเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดในอบายภูมิก็เป็นทุกข์โศกนาม

ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสทุกขีในนรกว่า ยากที่จะเปรียบกับทุกขีในภูมิมนุษย์ได้ เพราะทุกขีในมนุษย์นั้นไม่ถึงเสียของทุกขีในนรก

ข้อ ๔๗๖

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกมีหน้่าเป็นภักขา สัตว์เดียรัจฉานเหล่านั้น ย่อมใช้ฟันและเล็บกินหน้่าสด ก็เหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกที่มีหน้่าเป็นภักขา คืออะไร คือ ม้า โค ลา แพะ เนื้อ หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่มีหน้่าเป็นภักขา ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นนั่นแลผู้กินอาหารด้วยความติดใจสในเบื่องตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีหน้่าเป็นภักขาเหล่านั้น

ทุกคนจะเห็นได้ว่า พระธรรมทรงแสดงแม้เพียงบทเดียว ก็สืบเนื่องตลอดไป จนถึงบทอื่น ๆ เช่น คนพาลนั้นนั่นแลผู้กินอาหารด้วยความติดใจสในเบื่องตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีหน้่าเป็นภักขาเหล่านั้น เพราะความติดในรสตั้งแต่เริ่มเกิด ตั้งแต่เด็ก เล็ก ๆ และเจริญเติบโตขึ้น ก็ไม่หมดความติดในรส จนกระทั่งถึงตายก็ยังคงเป็นผู้ติดในรสอยู่ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกล่าวถึงการติดในอื่น เช่น ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในโณภูฐัพพะ เพียงรสที่ติดก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้มีอุปาทาน มีความยึดมั่น และมีการแสวงหาที่เป็นไปในทางทุจริตกรรมต่าง ๆ ซึ่งถ้าเป็นโดยประการนั้น ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีหน้่าเป็นภักขาเหล่านั้น

ข้อ ๔๗๗

พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องเหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกมีคู้ดเป็นภักขา

สัตว์เดียรัจฉานเหล่านั้น ได้กลืนคู้ดแต่ไกล ๆ ย่อมวิ่งไปด้วยหวังว่าจะกินตรงนี้ เปรียบเหมือนพวกพราหมณ์เดินไปตามกลิ่นเครื่องบูชาด้วยตั้งใจว่าจักกินตรงนี้ ๆ ... ก็เหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกมีคู้ดเป็นภักขา คืออย่างไร คือ ไก่ สุกร สุนัขบ้าน

สุนัขป่า หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่มีคุณเป็นภักขา ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นนั่นแลผู้กินอาหารด้วยความติดใจสในเบื้องต้นในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีคุณเป็นภักขา เหล่านั้น

ทุกท่านคงจะเห็นสัตว์ที่มีคุณเป็นภักขาในโลกนี้ เพราะฉะนั้น ก็พิจารณาว่า กรรมอะไรที่ทำให้สัตว์เหล่านั้นต้องมีคุณเป็นภักขา ก็จะได้เห็นว่า ต้องเป็นผู้มีความติดในรส และเป็นผู้ที่กระทำอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น เมื่อกระทำอกุศลกรรมนั้นแล้ว ก็เป็นปัจจัยทำให้เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีคุณเป็นภักขา เหล่านั้น

ข้อ ๔๗๘

พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องเหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกที่เกิดแก่ตายในที่มืด คือ พวกตักแตน บุ่ง ไส้เดือน เป็นต้น โดยนัยเดียวกัน

ข้อ ๔๗๙

พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องเหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกที่เกิดแก่ตายในน้ำ คือ ปลา เต่า จระเข้ เป็นต้น โดยนัยเดียวกัน

ข้อ ๔๘๐

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดียรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครก ก็สัตว์เดียรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครกคืออะไร คือ เหล่าสัตว์ที่เกิดแก่ตายในปลาเน่าก็มี ในศพเน่าก็มี ในขนมกุ่มมาสเน่าก็มี ในน้ำคร่ำก็มี ในหลุมโสโครกก็มี หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่เกิดแก่ตายในของโสโครก ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นนั่นแลผู้กินอาหารด้วยความติดใจในรสในเบื้องต้นในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวถึงกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานแม้โดยอเนกปริยายแต่เพียงเท่านี้ จะกล่าวให้ถึงกระทั่งกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานเป็นทุกข์ มิใช่ทำได้ง่าย

แสดงให้เห็นว่า กำเนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลของกรรมต่าง ๆ และมีทุกข์ต่าง ๆ มีมาก เพราะฉะนั้น ที่เกิดเป็นมนุษย์ และยังไม่ได้รับผลของกรรมในอบายภูมิ ก็ยังเป็นผู้มีโอกาที่จะอบรมเจริญปัญญาเพื่อดับทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ ที่จะไม่เกิดในอบายภูมิตามควรแก่เหตุ ถ้าตราบได้ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน ก็ยังมีปัจจัยทำให้เกิดในอบายภูมิได้ แต่เมื่อได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระโสดาบันแล้วเมื่อไร ก็จะไม่เกิดในอบายภูมิอีกเลย

ถ. ตราบได้ที่ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน และยังติดในรส เมื่อติดในรสแล้ว ตายไปก็ต้องมีคุณเป็นภิกษาหรือ

ส. แล้วแต่กรรม แล้วแต่กรรมจริง ๆ แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็น แม้เพียงการติดในรสซึ่งเป็นเบื้องต้นในโลกนี้ คือ เกิดมายังไม่ติดในอย่างอื่น ที่จะปรากฏให้เห็น แต่ที่ปรากฏให้เห็นทุกคน คือ การติดในรส แม้เป็นเด็กเล็ก ๆ อาจจะยังไม่สนใจในเรื่องรูปทางตาที่สวย ๆ งาม ๆ หรือเสียงทางหู ยังไม่ติดมาก แต่สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในเบื้องต้น คือ การติดในรส

เพราะฉะนั้น ทรงแสดงตั้งแต่เบื้องต้น และต่อไปจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เพียงติดในรสอย่างเดียว ยังมีการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ และต้องเป็นผู้ที่ทำอกุศลกรรม

ถ. ... สรุปลแล้วผมคงเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งใน ๕ นี้แน่ ๆ เพราะว่า ติดในรสอาหารทุกวัน ๆ เดี่ยวเดิมนั้นเดิมนี่ ใช่มั้ย

ส. ทุกคน ไม่เว้นเลย

ถ. จะเป็นสหายกันทั้งหมดเลยหรือ

ส. แล้วแต่กรรม ซึ่งไม่มีใครสามารถรู้ได้

ถ. แล้วแต่กรรมไหน อ่านตรงนี้แล้วไม่มีทางเลือกเลย เพราะเราพูดถึงติดในรสอาหารและประกอบอกุศลกรรม ใหญ่น้อยแค่ไหนก็ไม่ทราบ พวกเราประกอบทั้งนั้น ผมก็เลยมึนงง ท่านอาจารย์กรุณาฉายแสงให้พอมีความหวังบ้าง

ส. ในอบายภูมิจึง ๔ คือ นรก ๑ เปต ๑ อสุรกาย ๑ เดียรจัน ๑ จะเห็นได้ว่า นรกได้รับความทรมานอย่างมากมาย ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกแสดงเรื่องความทรมานทุกข์ทรมานในนรกไว้มาก ซึ่งไม่มีเลยในสุคติภูมิที่จะเป็นถึงอย่างในนรก เพราะว่าที่นั่นเป็นการทรมานไม่รู้จบ จนกว่าจะสิ้นผลของอกุศลกรรม

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นกรรมหนัก และสำหรับการเกิดเป็นเปรตก็เหมือนกัน ต้องเป็นผู้ทำทุจริตกรรม มีโลภะ มีความโลภ มีความไม่พอ และทำให้อันอื่นลำบากเดือดร้อน ผลคือต้องเป็นผู้หิวกระหาย

และเบาบางกว่านั้น คือ เกิดเป็นสัตว์เดียรจัน ไม่ใช่ในนรก ไม่ได้เป็นเปรต แต่ก็ยังเป็นภูมิต่ำ และมีอาหารเช่นคูด หรืออะไรก็แล้วแต่ซึ่งเป็นที่พอใจของสัตว์เหล่านั้นด้วยอกุศลกรรมที่ได้กระทำมาแล้ว ไม่มีใครจะไปรู้เรื่องกรรมและผลของกรรม เพราะว่าไม่ใช่วิสัยของบุคคลอื่น นอกจากเป็นวิสัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เมื่อเห็นสัตว์เหล่านั้นซึ่งมีอาหารต่าง ๆ กัน มีกำเนิดต่าง ๆ กัน ก็ย่อมรู้ว่าเป็นผลของอกุศลกรรม

สำหรับการติดในรส ก็เป็นเรื่องธรรมดา ๆ และเมื่อไปทำอกุศลกรรม ก็คงจะเนื่องกับรส เพราะถ้าจะพูดจริง ๆ แล้ว ความทุกข์ที่แท้จริงของทุกคนก็คือทุกข์กาย ธรรมดาก็โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ประจำวันก็คือความหิว เพราะฉะนั้น ถ้ามีอกุศลกรรมซึ่งเป็นไปกับเรื่องของการบริโภค เพราะว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่ทำให้ต้องมีการแสวงหา และภายหลังก็ไม่มี ความพอในทุกสิ่งทุกประการจนกระทั่งกระทำทุจริตกรรม

ถ้าทุจริตกรรมนั้นเป็นไปเพราะรส หรือเนื่องจากรส ซึ่งยังคงเป็นเรื่องที่ไม่มากมายเท่ากับอกุศลกรรมอื่นที่จะทำให้ไปเกิดในนรก หรือเกิดเป็นเปรต เพราะฉะนั้น ก็เป็นสัตว์เดียรจัน เพราะว่ายังเป็นผู้ที่ติดในรสและกระทำอกุศลกรรมด้วย

ผู้ที่ทำอกุศลกรรม จะบอกว่าไม่ติดในรสได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น อกุศลกรรมก็จำแนกไปว่า เป็นผู้ติดในรสจริง แต่ทำอกุศลกรรมอะไร หนักมากน้อย แค่นั้น และผู้ที่กระทำอกุศลกรรมแม้เล็กน้อยก็ตาม เป็นผู้ที่ยังติดในรสหรือเปล่า ก็ยังเป็นผู้ติดในรสอยู่ เมื่อยังเป็นผู้ติดรส คือ ยังเป็นผู้มีกิเลส และเป็นผู้ที่ได้ทำ อกุศลกรรม จึงเป็นปัจจัยทำให้เกิดเป็นสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้

๑๙๙๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๓๔

ถ. ออกมาถามนี้ ไม่ทราบว่าเป็นเพราะโลภะหรือเปลา แต่คงใช่แน่ ๆ เพราะที่มานั่งฟังธรรม ศึกษา และพยายามเจริญสติปัฏฐาน ก็ต้องการลวงพ้นอบาย แต่ฟังดูแล้ว ถ้าข้อความนี้เป็นเพียงแค่นี้ ไม่มีทางเลย กำลังเป็นห่วงอนาคตของตนเอง เพราะติดในรสอาหารต่าง ๆ เพียงเท่านั้นก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน แต่ก็ต้องประกอบอกุศลกรรมด้วย ฉะนั้น ต้องมาดูที่อกุศลกรรม อกุศลกรรมบถ ๑๐ ไล่ไปไล่มา จะหาทางรอดจากอบายได้ไหม

ทานอาหารทุกวัน อดใส่พริกน้ำปลาไม่ได้เลย อกุศลกรรมบถ ๑๐ กาย ๓ วาจา ๔ ใจ ๓ ไล่ไปไล่มา รู้สึกจะไม่พ้นอีกแล้ว ติดใจตรงโลภะ เติมน้ำปลาก็โลภะ สรุปลแล้วหมดหวังสิ้นเชิง คงต้องไปเป็นสัตว์เดียรัจฉาน อย่างเบา ๆ ก็กินหญ้า อย่างหนักหน่อยก็กินคูด แต่ดีหน่อยที่เราจะช่วยกันกินหลาย ๆ คนที่นั่งในห้องนี้ รวมทั้งพระคุณเจ้าด้วย อย่างนั้นหรือ ผมยังไม่แน่ใจ ขอให้ชัด ๆ กว้านี้

สุ. ไม่ได้บอกว่า เติมน้ำปลาน้ำตาลแล้วจะไปเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน

ถ. ติดในรสอาหาร ติดรสน้ำปลา

สุ. และต้องกระทำอกุศลกรรม คงจะมีหลายบ้านซึ่งคนในบ้านขโมยอาหาร

ถ. ถ้าพูดชัด ๆ อย่างนี้ ใช้ได้ ผมกำลังจะถามว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ อันไหน สมมติว่าขโมย ก็ใช่ อย่างนั้นก็หมดเรื่อง

สุ. เป็นผู้ติดในรส แล้วก็อดไม่ได้ที่จะถือเอาอาหารที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ มารับประทาน แสดงให้เห็นว่า เป็นอกุศลกรรมบถ เพราะฉะนั้น ถ้ากรรมนั้นให้ผล ก็ต้องเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน นี่ก็เกี่ยวเนื่องกับเรื่องอาหาร ๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังติดข้องในอาหารทั้ง ๔ ก็ไม่พ้นจากการต้องเกิดในสังสารวัฏฏ์

มีจดหมายของพระคุณเจ้ารูปหนึ่ง มาจากวัดบ้านโคกสำโรง หมู่ ๘ จังหวัดสุรินทร์ เขียนมาเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๔ เป็นคำถามเรื่องของการปฏิบัติ

ข้อ ๑. ในคืนวันหนึ่ง อาตมาได้เกิดเป็นไข้อย่างหนัก แต่อาตมาไม่หวั่นต่อเวทนาอันเกิดจากความเจ็บไข้ นั้นแม้แต่นิดเลย เพราะอาตมาเจริญสติในขณะที่เป็นไข้ คือ ใช้สติพิจารณาเวทนาที่กำลังปรากฏอย่างชัดเจนในขณะนั้น คือ พิจารณาไปตามสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป ตามลักษณะของเวทนานั้น ๆ ที่ปรากฏ คือ ปฏิบัติตามที่อาจารย์สุจินต์ได้บรรยาย ท่านบอกว่า สภาพธรรมใดที่เกิดขึ้นในขณะใด ก็ให้ใช้สติพิจารณาตามสภาพธรรมนั้น ๆ ที่กำลังปรากฏ คือ จับเอาปัจจัยันธรมเป็นเหตุ คือ อาตมาแยกความเจ็บปวดออกจากจิตใจ คือ ไม่ให้จิตใจเจ็บตามปวดตาม เป็นไข้ตาม ถึงจะเจ็บ จะปวด จะเป็นไข้ ก็เป็นแต่เวทนาหรือสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป หหมดไป เป็นแต่ธาตุรู้ สังขารคือเจตสิกธรรมไม่เกิดขึ้นเลยในขณะนั้น ไม่เกิดขึ้นเลย

สุ. ขอพักไว้ก่อน ขอนำให้พิจารณาที่ท่านใช้คำว่า

อาตมาเจริญสติในขณะที่เป็นไข้ คือ ใช้สติพิจารณาเวทนาที่กำลังปรากฏอย่างชัดเจนในขณะนั้น

ความคลาดเคลื่อนอยู่ตรงที่พระคุณเจ้าเข้าใจว่า ใช้สติ แต่เมื่อสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนที่จะใช้สติ แต่ต้องเป็นการอบรมเจริญสติปัญญา โดยขณะใดที่สติเกิด จึงจะระลึกถึงลักษณะของเวทนาที่กำลังปรากฏในขณะนั้น คือ มีปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะใดสติเกิด ขณะใดหลงลืมสติ โดยไม่ควรมีความคิดว่า มีเราที่จะใช้สติ เพราะว่าใช้สติไม่ได้เลย สภาพธรรมแต่ละขณะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป ขณะที่หลงลืมสติ ก็เป็นขณะที่หลงลืมสติแล้วตามเหตุตามปัจจัย และขณะที่สติเกิด ขณะนั้นก็เพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เพราะคนหนึ่งคนใดใช้สติ

การอบรมเจริญปัญญาต้องเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้น คือ ไม่มีการใช้สติ แต่รู้ว่า

ขณะนั้นสติเกิด เพราะลักษณะของสติปรากฏให้รู้ด้วยว่าขณะนั้นเป็นสติ ที่ไม่ใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใด

และที่พระคุณเจ้ากล่าวว่า สังขารคือเจตสิกธรรมไม่เกิดขึ้นเลยในขณะนั้น

ขณะนั้นที่กำลังรู้ลักษณะของความเจ็บปวด ซึ่งเป็นสภาพของเจตสิกชนิดหนึ่ง คือ เวทนาเจตสิก เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่าสังขารคือเจตสิกธรรมไม่เกิดขึ้นเลยในขณะนั้นไม่ได้

เพราะฉะนั้น การฟังธรรม ต้องให้สอดคล้องกันทั้งปริยัติและปฏิบัติ คือ ปริยัติจะทำให้เข้าใจได้ถูกต้องว่า ขณะนั้นสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่สติกำลังระลึกรู้ นั้นเป็นอะไร เช่น สภาพของความรู้สึก ไม่ใช่จิต ความรู้สึกไม่ใช่จิตเห็น ความรู้สึกไม่ใช่จิตได้ยิน ความรู้สึกไม่ใช่จิตที่กำลังรู้สภาพที่แข็งหรืออ่อน หรือสภาพที่กำลังปวดเจ็บ

ขณะนั้นถ้าอาศัยการฟัง ก็จะได้รู้ได้ว่า จิตและเจตสิกต้องเกิดพร้อมกัน และขณะที่กำลังระลึกรู้ลักษณะของเวทนา ความรู้สึก ความรู้สึกนั้นเป็นเจตสิก ไม่ใช่เจตสิกไม่เกิดขึ้นเลย และถึงแม้จะมีเจตสิกหลายประเภทเกิดร่วมกับจิตในขณะหนึ่ง ๆ แต่ก็ได้แล้วแต่ว่าลักษณะของเจตสิกใดจะเป็นอารมณ์ที่สติระลึกรู้ ซึ่งต้องเข้าใจว่า ไม่ใช่ในจิตดวงเดียวกัน จิตขณะหนึ่งเป็นอกุศลเกิดขึ้นและดับไป จิตขณะต่อไปเป็นสติสัมปชัญญะที่ระลึกลักษณะของอกุศลจิต ซึ่งเกิดดับสลับกันจนกระทั่งลักษณะของสภาพธรรมปรากฏให้ศึกษาให้เริ่มรู้ ให้เข้าใจได้

ผู้ฟัง ผมขอเพิ่มเติม ไม่ได้สงสัย การที่พระคุณเจ้าได้ใช้สติพิจารณาเวทนา และเป็นเวลานานด้วย การพิจารณาติดต่อกันอย่างนี้ ผมคิดว่า เป็นการคิดนึกเรื่องเวทนามากกว่าที่จะเป็นสติระลึกรู้ในสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ส. เรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปัจจัยตั้ง เป็นความรู้เฉพาะตัวของแต่ละท่าน และทุกท่านก็ได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานมาแต่ละท่านก็ไม่น้อย บางท่านก็เป็นปี เป็น ๑๐ ปี เป็น ๒๐ ปี ซึ่งท่านเองจะเป็นผู้ที่รู้ว่า สติของท่านเริ่มเกิดบ้างหรือยัง และความรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นเพิ่มขึ้นหรือยัง หรือยังรู้บ้าง

ไม่รู้บ้างไปเรื่อย ๆ ซึ่งก็เป็นของธรรมดา ผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว และมีความเข้าใจถูกต้องในเรื่องลักษณะของสภาพธรรม ก็ในตอนที่สตรระลึกลักษณะสภาพธรรมก็คือ ปัญญาจะค่อย ๆ เริ่มเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่สตรระลึกตรงตามที่ได้ศึกษา

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านแม้แต่พระคุณเจ้ารูปนี้ ท่านจะมีการค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรมตรง หรือยังไม่ตรงทีเดียวกับลักษณะสภาพธรรม ก็แล้วแต่การฟัง การพิจารณาของท่าน และการใส่ใจมนสิการในขณะที่สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นกว่าจะรู้

ถ. ผมยิ่งเรียนยิ่งงง ท่านบอกว่า สภาพความรู้สึกไม่ใช่จิตอย่างเช่น จิตเห็น จิตได้ยิน ความรู้สึกเป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต ขณะนี้เป็นแข็ง เป็นจิตหรือเจตสิก ผมชักงง อยากรู้ว่าจิตคืออะไรแน่ อย่างร้อน ตรงไหนเป็นจิต ตรงไหนเป็นเจตสิก

ส. มีสภาพที่รู้ลักษณะที่ร้อนไหม ในขณะที่ร้อนปรากฏ

ถ. ร้อนปรากฏ ก็รู้ว่าร้อน

ส. มีสภาพที่กำลังรู้ร้อนที่ปรากฏ

ถ. รู้สภาพร้อนที่ปรากฏ

ส. มีสภาพธรรมที่กำลังรู้ร้อนที่ปรากฏ

ถ. สภาพที่รู้ว่าร้อน เป็นจิต แต่เจตสิกอยู่ตรงไหน เพราะท่านบอกว่ารู้สึกไม่ใช่จิต

ส. รู้สึกสบาย

ถ. สภาพความรู้สึกไม่ใช่จิต

ส. รู้สึกสบายกาย หรือไม่สบายกาย เป็นสุข หรือเป็นทุกข์

ถ. เข้าใจแล้ว คำว่า ความรู้สึก ท่านหมายถึงเวทนา ขอบคุณ

ส. ต้องรู้ขั้นที่ ๕ จริง ๆ

พระ สักครูโยมอาจารย์กล่าวว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ในขณะที่อบรมสติปัฏฐานเกิด บางครั้งก็คิดว่าใช่บ้าง ไม่ใช่บ้าง เมื่อไม่นานมานี้ก็มีการสนทนากับ

เพื่อนคนหนึ่ง เรื่องการระลึกรู้ลักษณะของรูปารมณฺ์ ในขณะที่มีการสนทนาว่า ลักษณะของรูปารมณฺ์คือขณะที่เห็นได้ทางตา บุคคลนั้นก็กล่าวว่า ขณะที่คุยกันอยู่ก็สนใจในเรื่อง แต่มีความรู้สึกเหมือนกับว่ามีอีกสิ่งหนึ่งคือสีหรือสิ่งที่ปรากฏทั่ว ๆ ไปที่ยังไม่ได้สนใจก็มี เขามีความสงสัยว่า ใ้รูปารมณฺ์หรือเปล่า รูปารมณฺ์เป็นอย่างไร เขาถามแบบนี้ ก็แนะนำกันในกลุ่มสนทนาว่า บางครั้งการเจริญสติปัฏฐานอาจจะเกิดความลังเลสงสัยว่า เป็นสติปัฏฐานหรือเปล่า บางครั้งก็มีความสงสัยว่า ทำอย่างไรขณะนั้นจึงจะเป็นสติปัฏฐาน

ส. เรื่องทำอย่างไร ต้องตัดออก ไม่ใช่เรื่องทำทั้งหมด ถ้าเรื่องทำแล้วผิด แต่เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจขึ้น เพิ่มความเข้าใจขึ้น คือ สนทนาให้เข้าใจชัดเจนว่า รูปารมณฺ์นั้นคืออะไร เพราะว่าภาษาบาลี ซึ่งหมายความว่าถึงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ขณะนี้ต้องมีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาแน่นอน และสิ่งที่ปรากฏทางตานี้ปรากฏกับจิตที่กำลังเห็น ถ้าขณะนั้นกำลังได้ยินเสียง ขณะนั้นไม่ใช่มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาให้รู้ แต่ต้องเป็นเสียงที่ปรากฏให้รู้

เพราะฉะนั้น ถ้าใช้ภาษาบาลีก็ยังคงเป็นคำถามอย่างที่ว่า ใ้รูปารมณฺ์หรือไม่ใ้รูปารมณฺ์ และจะรู้รูปารมณฺ์ได้อย่างไร บางคนก็บอกว่า ไม่เคยเห็นรูปารมณฺ์เลย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาตั้งแต่เกิดที่ลืมตาขึ้นมาแล้ว แม้หลับตาหรืออยู่ในที่มืด เมื่อมีจักขุปสาท และมีสิ่งที่กระทบตา ขณะนั้นก็ยังมีเห็น เพียงแต่สีที่ปรากฏนั้นไม่ชัดเจนเป็นหลาย ๆ สีเหมือนอย่างเวลาที่มีแสงสว่าง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิณณะในมหาภูตรูปปรากฏ

จะใช้คำว่า รูปารมณฺ์ หรือวิณณะ วิณโณ ก็ตามแต่ ก็หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ ขณะนั้นถ้าสติปัฏฐานไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพที่กำลังปรากฏทางตาว่าเป็นแต่เพียงธรรมอย่างหนึ่ง ก็เพราะว่าเคยชินต่อการยึดถือสิ่งที่ปรากฏทางตาว่าเป็นสัทรฺ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ว่าทำอะไรแล้วจะระลึกที่รูปารมณฺ์ แต่เป็นเรื่องที่จะต้องฟังเรื่องของรูปารมณฺ์อีก ฟังเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตาอีก จนกระทั่งมีความเข้าใจ

ซึ่มซาบจริง ๆ ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา แท้จริงแล้วเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ต้องคิดถึงเรื่องจะอย่างไร

พระ ในขณะที่สนทนาก็มีการสอบถามถึงลักษณะความแตกต่าง ผู้สนทนาก็พูดลักษณะที่ต่างจากทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายว่า สิ่งนั้นปรากฏได้เพียงทางตา และพูดถึงว่าขณะยังไม่ได้คิดนึกสนใจในรูปร่างว่าเป็นอะไร เขาคิดว่าน่าจะเป็นรูปารมณฺ์ อาตมาฟังแล้วเกิดคำถามว่าจะใช่ไหม แทนที่จะเปรียบเทียบกับการศึกษาของตัวเองว่ารูปารมณฺ์เป็นอย่างไร ...

สุ. น่าคิดว่า ถ้าไม่ใช่รูปารมณฺ์แล้วเป็นอะไร

พระ ก็ไม่น่าจะเป็นอย่างอื่น เพราะขณะนั้นปรากฏได้ทางตาเท่านั้น

สุ. เพียงแต่ไม่คุ้นกับการที่จะรู้ว่า สภาพธรรมจริง ๆ ที่ปรากฏทางตานั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะที่กำลังปรากฏอยู่ และเมื่อไหร่จะรู้จริง ๆ อย่างนี้ เพราะว่าปรากฏตลอดเวลา ทุกวันด้วย เพียงแต่ปัญญาไม่รู้ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ต้องอบรมเจริญปัญญาโดยการฟังเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตานั่นเองให้เข้าใจขึ้น แต่จะบอกว่าไม่เห็นรูปารมณฺ์ไม่ได้ จะบอกว่าใช่รูปารมณฺ์หรือเปล่านั้นก็ได้ รู้ว่าเป็นรูปารมณฺ์ แต่ปัญญาไม่สามารถละการที่เคยยึดถือรูปารมณฺ์ว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล สภาพที่ปรากฏทางตาต้องเป็นรูปารมณฺ์แน่นอน จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้

พระ และก็เกิดคำถามว่า จะเป็นโลหะหรือเปล่าในขณะนั้น ในขณะที่สติปัญญารู้รูปารมณฺ์ กับโลหะรู้รูปารมณฺ์ต่างกันอย่างไร ขอให้อาจารย์ช่วยแนะนำ

สุ. เห็นตลอดเวลา แต่ไม่ได้ระลึกที่จะรู้ว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนั้นก็เป็นโลหะที่ชอบในสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่ขณะใดที่มีการระลึกได้ รู้ว่าขณะนี้ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ในขณะนั้นก็ค่อย ๆ รู้ความจริงว่า สภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเป็นชั่วขณะที่กำลังเห็น และไม่มีอะไรอีกแล้ว คนก็ไม่มี อะไรก็ไม่มี เพราะว่าจิตเกิดขึ้นทีละขณะ ขณะที่เห็นก็ชั่วขณะหนึ่ง มีสภาพที่ปรากฏทางตาให้คิด เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ เมื่อสภาพธรรมนี้ไม่ปรากฏทางตา ก็เหลือแต่เพียง

ความคิดที่เป็นอัตตสัญญา จำไว้ว่า มีสัตว์ มีบุคคล มีตัวตน เหมือนกับที่กำลังยืนอยู่ มีแข็งปรากฏ แต่ไม่เคยระลึกตรงแข็งที่กำลังปรากฏ แต่มีอัตตสัญญาจำไว้ว่า กำลังยืนอยู่ ทั้ง ๆ ที่ยืนไม่มีปรากฏเลย ฉะนั้น เวลาที่สิ่งที่ปรากฏทางตา แม้ไม่เห็น ก็ยังมีอัตตสัญญาที่ยึดมั่นจำไว้ว่า เห็นเป็นคน เป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจึงต้องรู้ความจริงของขั้นทั้ง ๕ แม้สัญญาขั้นที่จำ ก็ต้องรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพจำเท่านั้น ไม่ว่าจะคิดอย่างหนึ่ง อย่างใดขณะหนึ่งขณะใดก็รู้ว่าขณะนั้นจำ เป็นความจำที่กำลังมีเรื่องนั้น ถ้าไม่จำ ก็ไม่สามารถคิดถึงเรื่องนั้นได้ และไม่ใช่ว่าเพียงจำเรื่องนั้น ยังปรุงแต่งด้วยโลภะบ้าง โทสะบ้างมากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ขณะใดที่คิดซึ่งวิจิตรต่าง ๆ ด้วยสังขารขั้น ก็จะได้รู้ได้ว่า เป็นความคิดด้วยโลภะ หรือด้วยโทสะ เป็นการปรุงแต่งของสังขารขั้น ในขณะที่คิด และถ้าสติปัฏฐานเกิด ก็สามารถพิจารณารู้ลักษณะของขั้นทั้ง ๕ ได้ ค่อย ๆ รู้ไปที่ละขั้นจนกว่าจะครบ แต่ถ้าไม่รู้ หรือรู้ไม่ครบ ก็ไม่สามารถละการยึดถือ สภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

พระ แสดงว่า โลภะไม่สามารถรู้ได้ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีความรู้เช่นนั้น แต่ขณะที่สติปัฏฐานเกิด สามารถรู้ได้ว่า มีเพียงธรรมที่ปรากฏ ไม่มีความคิดนึกถึงสัตว์บุคคล หรือจำว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนในขณะนั้น

สุ. เจ้าคะ ในขณะนี้ ถ้าขณะใดที่กุศลจิตไม่เกิด ขณะนั้นถ้าไม่ใช่ โทสมูลจิตก็เป็นโลภมูลจิต หรือโมหมูลจิตแน่นอน และความรู้สึกโดยมากทุกท่าน ก็เป็นปกติ คือ เฉย ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นเฉย ๆ ก็ไม่ใช่โทสมูลจิต ขณะนั้น ต้องเป็นโลภมูลจิต หรือโมหมูลจิต ถ้าไม่เห็นโลภะเลย แสดงว่าไม่ใช่ปัญญาแน่นอน

